

TRC1 KONUT

TRC1 Bölgesi Tarihi, Teorik ve Ampirik Konut Değerlendirmesi

İpekyolu Kalkınma Ajansı Araştırma Serisi - 7

Gaziantep 2012

İÇİNDEKİLER

1	Giriş	2
2	Anadolu'da Konutun Tarihi Gelişimi	5
	2.1 Paleolitik Çağ ve İlkel Barınak	7
	2.2 Mezolitik Çağ ve Kalıcı Barınak	8
	2.3 Neolitik Çağ ve Hücresel Doku	9
	2.4 Kalkolitik Çağ ve Dörtgen Konut	10
	2.5 Tunç Çağı ve Megaron	11
	2.6 Antik Çağ, Prosta ve Pastas	12
	2.7 Orta Çağ ve İnsulae	15
	2.8 Osmanlı Dönemi Konutları	18
	2.9 Modernizm	25
	2.9.1 Dünyada Modernizmin Gelişimi	26
	2.9.2 Anadolu'da Modernizm	31
	2.9.3 Post Modernizm	39
3	Konut Mimarisi	42
	3.1 Bağlam (context) ilişkisi	43
	3.1.1 Yerel (Verneular) Mimari	44
	3.1.1.1 Gaziantep Evi	46
	3.1.1.2 Adıyaman Evi	50
	3.1.1.3 Kilis Evi	51
	3.1.2 Bölgesel (Regional) Mimari	54
	3.1.3 Eleştirel Bölgeselcilik (Critical Regionalism)	56
	3.2 İçerik (content) ilişkisi	58
	3.2.1 Yapısal İçerik	58
	3.2.2 Çevresel İçerik	62

3.3 Kavram (concept) ilişkisi	65
3.3.1 Makine Konut	66
3.3.2 Hazır Yapım	69
3.3.3 Esneklik	70
3.3.4 Hareketlilik	72
3.3.5 Sürdürülebilirlik	74
4 TRC1 Bölgesi Gelişimi ve Konut Sektörü	79
4.1 TRC1 Bölgesi Gelişimi	80
4.1.1 Gaziantep Kenti Gelişimi	81
4.1.2 Adıyaman Kenti Gelişimi	86
4.1.3 Kilis Kenti Gelişimi	87
4.2 Demografi ve nüfus	89
4.2.1 Nüfus Göstergeleri	89
4.2.2 Nüfus Öngörülleri	92
4.3 Konut Sektörü	93
4.3.1 Konut sektörü göstergeleri	93
4.3.1.1 Konut üretimi	94
4.3.1.2 Konut stoku	95
4.3.1.3 Konut satışları	96
4.3.1.4 Konut talebi	98
4.3.2 Konut sektörü öngörülleri	99
4.3.2.1 Hane Halkı Sayısı Artışlı Konut İhtiyacı	99
4.3.2.2 Kentsel Dönüşüm Kaynaklı Konut İhtiyacı	99
4.3.2.3 Yenileme Kaynaklı Konut İhtiyacı	100
4.4 Değerlendirme	100

5	Saha Araştırması	101
5.1	Araştırmanın Amacı ve Önemi	103
5.1.1	Amacı	103
5.1.2	Önemi	103
5.2	Problemler	104
5.3	Varsayımlar	104
5.4	Sınırlılıklar	104
5.5	Hipotezler	104
5.6	Yöntem	105
5.6.1	Model	106
5.6.2	Evren ve Örneklem	106
5.6.3	Verileri Toplama Aracı	107
5.6.4	Verilerin Analizi	108
5.7	Değerlendirme	115
5.7.1	Yapısal Kalite	115
5.7.2	Mekansal Kalite	116
5.7.3	Yaşamsal Kalite	117
5.7.4	Mahremiyet	119
5.7.5	Sosyallik	120
5.7.6	Yapı Tasarımı	122
5.7.7	Kentsel Tasarım	123
5.7.8	Genel Tercih	125
5.7.9	Geleceğin Konutu	127
6	Sonuç	130
6.1	Tarihi Gelişim ve Konut Mimarisi	131
6.2	TRC1 Bölgesi ve Saha Araştırması	132

ŞEKİL DİZİNİ

- Şekil 01. İlkel Barınak
- Şekil 02. Kalıcı Barınak
- Şekil 03. Hücresel Doku, Çatalhöyük
- Şekil 04. Dörtgen Konuta Geçiş, Çatalhöyük
- Şekil 05. Megaron, Truva
- Şekil 06. Prostas ve Pastas Konut Planları
- Şekil 07. Prostas Konut Dokusu, Priene
- Şekil 08. Priene Kent Bütünü
- Şekil 09. İnsulae
- Şekil 10. Domus
- Şekil 11. Dynasisos Villası, Zeugma, Gaziantep
- Şekil 12. 16.yy İstanbul Kent Dokusu, Matrakçı Nasuh
- Şekil 13. Sarı Köşk, İstinye, İstanbul
- Şekil 14. Sadullah Paşa Yalısı, Çengelköy, İstanbul
- Şekil 15. Ankara Evi
- Şekil 16. Erzurum Evi
- Şekil 17. Göz Dolgu Ev, Rize
- Şekil 18. Kayseri Evi
- Şekil 19. Konya Evi
- Şekil 20. Kuşevleri, Yeni Valide Camii, Üsküdar, İstanbul
- Şekil 21. Eiffel Kulesi, Paris, Fransa
- Şekil 22. Kristal Palas, Londra, İngiltere
- Şekil 23. Bauhaus, Dessau, Almanya
- Şekil 24. Barselona Pavyonu, Barselona, İspanya
- Şekil 25. Yapsat Konut Örneği, Etimesgut, Ankara
- Şekil 26. Gecekondu Bölgesi, Mamak, Ankara

- Şekil 27. Kooperatif Konut Örneği, Çankaya, Ankara
- Şekil 28. TOKİ Konutları Örneği, Bursa
- Şekil 29. Dancing Apartment, Prag, Çek Cumhuriyeti
- Şekil 30. Kúp Ev, Rotterdam, Hollanda
- Şekil 31. Wozoco Apartment, Amsterdam, Hollanda
- Şekil 32. Harran Evleri, Şanlıurfa
- Şekil 33. Serender, Fındıklı, Rize
- Şekil 34. Beypazarı Evi, Ankara
- Şekil 35. Bey Mahallesi, Gaziantep
- Şekil 36. Kabaltı, Türktepe, Gaziantep
- Şekil 37. Açık Merdiven ve Koridor Örneği, Hüseyin Enç Evi, Türktepe, Gaziantep
- Şekil 38. Eyvan Örneği, Hasan Süzer Evi, Bey Mahallesi, Gaziantep
- Şekil 39. 20. yy Başı Gaziantep Kent Silüeti
- Şekil 40. Keleş Konağı, Adıyaman
- Şekil 41. Kilis Mimarisi Çörten ve Cumba Detayı
- Şekil 42. ÇATOM Evi, Kilis
- Şekil 43. Yeni Barış Köyü, Gourn, Mısır
- Şekil 44. Demir Tatil Köyü, Bodrum, Muğla
- Şekil 45. Meclis Camisi, Çankaya, Ankara
- Şekil 46. Teras evler, Çankaya, Ankara
- Şekil 47. Unite D'Habitation, Marsilya, Fransa
- Şekil 48. Loft Bahçe, Levent, İstanbul
- Şekil 49. Evidea Konutları, Çekmeköy, İstanbul
- Şekil 50. Borneo Sporenburg Konutları, Amsterdam, Hollanda
- Şekil 51. Südstadt Konutları, Tübingen, Almanya
- Şekil 52. Dymaxion Evi

- Şekil 53. Nakagin Kapsül Kulesi, Tokyo, Japonya
- Şekil 54. Nakagin Kapsül Detayı
- Şekil 55. Charles – Ray Eames Evi, California, ABD
- Şekil 56. Rietveld Schröder Evi, Utrecht, Hollanda
- Şekil 57. Colani Rotar Evi, ABD
- Şekil 58. Siegel Evi
- Şekil 59. Snail Shell System
- Şekil 60. Güneş Evi, Diyarbakır
- Şekil 61. Ekokent, Dongtan, Çin
- Şekil 62. Masdar Kenti, Birleşik Arap Emirlikleri
- Şekil 63. Prof.Dr. Hermann Jansen Planı ve Eski Gaziantep
- Şekil 64. Demokrasi Meydanı, Gaziantep
- Şekil 65. 2003-2011 Yıllarına Ait Kuzeydoğu Gaziantep Kentleşme Görüntüsü (Araban Yolu Çevresi)
- Şekil 66. 2003-2011 Yıllarına Ait Kuzeybatı Gaziantep Kentleşme Görüntüsü (Narlı Yolu Çevresi)
- Şekil 67. 2003-2011 Yıllarına Ait Güneydoğu Gaziantep Kentleşme Görüntüsü (Oğuzeli Yolu Çevresi)
- Şekil 68. Adıyaman Eski Doku
- Şekil 69. Atatürk Bulvarı, Adıyaman
- Şekil 70. 2003-2011 Yıllarına Ait Adıyaman Kentleşme Görüntüsü
- Şekil 71. Polateli Eski Doku, Kilis
- Şekil 72. Kilis Yeni Doku
- Şekil 73. 2004-2011 Yıllarına Ait Kilis Kentleşme Görüntüsü
- Şekil 74. Poster 1 (Borneo Sporenburg, Amsterdam)
- Şekil 75. Poster 2 (Evidea, İstanbul)
- Şekil 76. Poster 3 (Loft Bahçe, İstanbul)

- Şekil 77. Poster 4 (Tubingen S¼dstadt)
- Şekil 78. Poster 5 (Anadolu Evleri, Gaziantep)
- Şekil 79. Poster 6 (Seyrantepe TOKİ Konutları, Gaziantep)
- Şekil 80. Yapısal Kalite Değerlendirmesi
- Şekil 81. Mekansal Kalite Değerlendirmesi
- Şekil 82. Yaşamsal Kalite Değerlendirmesi
- Şekil 83. Mahremiyet Değerlendirmesi
- Şekil 84. Sosyallik Değerlendirmesi
- Şekil 85. Yapı Tasarımı Değerlendirmesi
- Şekil 86. Kentsel Tasarım Değerlendirmesi
- Şekil 87. Genel Sonuçlar
- Şekil 88. Genel Tercih Sonuçları
- Şekil 89. Geleceğin Konutu 1
- Şekil 90. Geleceğin Konutu 2

TABLO DİZİNİ

Tablo 01. Nüfus Göstergeleri 1

Tablo 02. Nüfus Göstergeleri 2

Tablo 03. Nüfus Göstergeleri 3

Tablo 04. Nüfus Öngörüleri

Tablo 05. Nüfus, Kentleşme ve Konut Öngörüleri

Tablo 06. Yapı İstatistikleri

Tablo 07. Konut Stoğu İncelemesi 1

Tablo 08. Konut Stoğu İncelemesi 2

Tablo 09. Konut Satışları

Tablo 10. Evlenme ve Boşanma İstatistikleri

Tablo 11. Üniversite Mevcutları

Tablo 12. TRC1 Bölgesi 2010-2015 Yılları Arası İller Bazında Konut İhtiyacı

TRC1 Konut Raporunun hazırlanmasında değerli katkılarını esirgemeyen T.C. İpekyolu Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu Üyelerine ve bu raporu hazırlayan Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi Uzmanı Sayın Onur YILDIZ'a teşekkür ederiz.

T.C. İpekyolu Kalkınma Ajansı Genel Sekreterliği

İPEKYOLU KALKINMA AJANSI

Adres : İncilipınar Mahallesi Muammer Aksoy Bul. Vakıflar Güven İş Merkezi
Kat: 1-2-3 Şehitkamil / GAZİANTEP

Telefon : +90 342 231 07 01-02

Faks : +90 342 231 07 03

e-posta : bilgi@ika.org.tr - ppkb@ika.org.tr

*“Mimarlık, ulusların fizyonomisidir.”
Astolphe de Custine*

1. Giriş

İnsanlık tarihi, barınak olarak kullanılan yapılar üzerinden takip edilegelmiştir. Bu barınaklar zaman kavramına bağlı olarak bir mağara, bir ağaç kovuğu, bir megaron olduğu gibi, çok katlı modern yapılar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ağaç kovuğundan cam kulelere geçiş binlerce yıllık bir gelişimi yansıtır, bu gelişim kitaplarda yazıldığı kadar mevcut bulunan barınaklarda ve diğer yapılarda da anlatılmaktadır. Her bir taşı bir harfe, bir kemeri bir sözcüğe, bir kapıyı bir cümleye, bir cepheyi bir paragrafa ve bir binayı bir edebi esere benzeten Victor Hugo (2010), mimarlık için ‘insanlığın büyük kitabıdır’ der. Bu kitap üzerindeki resimler, yazıtlar, kabartmalar ve içerisinde bulunan çeşitli eşyalar, özel bazı tipolojiler ile bütün olarak kendisi de çoğu zaman geçmişe ait bilgileri tüm insanlığa sessizce anlatmaktadır.

Tarihi dönemler ve kültürler göre çeşitlilik gösterse de barınakların mimari nitelikleri gelişmişliğin göstergesidir. Süreç içerisinde geriye gitmek mümkün olmadığı için konut olarak tabir ettiğimiz barınaklarda zamana ve kullanıma yönelik evrimsel bir gelişim söz konusudur. Konutlarla ilgili dışsal ihtiyaçlar değişkenlik gösterse de insanın özünden gelen bazı gereksinimler olduğu yerde kalır. İnsan ihtiyaçlarına ait bir hiyerarşi oluşturan Maslow (1998), teorisine ait sıralamada yeme, içme, uyuma gibi fiziksel aktivitelerin hemen sonrasında barınma ihtiyacına yer vermiştir. Teoriye göre barınma ihtiyacını gideremeyen insan, aile ve arkadaşlık kuramaz, topluma aidiyet hissedemez, çalışamaz, üretmez ve kendisini gerçekleştiremez. 1948 yılında yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde de barınma bir hak olarak yer almaktadır:

Madde 25: Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar. (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948)

Bir ihtiyaç ve insan hakkı olan konut, kentleşmenin de temel unsurlarından biridir. Kentleşme sanayi ve modernleşme süreçlerinin sonucu mekansal ve toplumsal yaşamdaki dönüşümü ifade eder. Endüstri devrimi sonrası kırsaldan kentlere yapılan göç ile sanayi kentleri oldukça hızlı büyümüştür. Gelişme sürecinde olan ülkemizde ise kentler büyümeye halen devam etmektedir. Hızlı nüfus artışı ve göç ile ortaya çıkan büyüme, kentlerde kontrol edilemez bir hal almakta, liberal politikalar üzerinden kurulan sistem bir kaosa ve kimliksizleşmeye sebep olmaktadır. Ancak kentler tüketim ve üretim faaliyetlerine sahne olan edilgen varlıklar değildir; yaşamın tamamen içinde, insanlara ve toplumlara yön veren bir konumdadır. Mimarlık da böyle bir özellik sergiler. Dünya siyasetinin ünlü temsilcilerinden Winston Churchill, "Biz önce yapılarımızı şekillendiririz, sonra onlar da bizleri şekillendirir." demiştir (Hasol, 2008).

İnsanlığı şekillendirmek gibi bir misyonun baş aktörlerinden biri olan mimarlık mesleği, öncelikle konut tasarlayarak bu etkinliğini ortaya koyar. Ancak günümüzde hızla artan kent nüfusu için üretilen konutlar birbirinin kopyası olmakta, bireysel mahremiyeti yüksek, sosyal ilişkileri zayıf tutmakta dolayısıyla insan ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu anlamda kent içi parsellerde yapılan apartmanların sakinleri için ‘raflarda yaşayan tavuklar’ benzetmesi oldukça ironiktir. TRC1 Bölgesi Tarihi, Teorik ve Ampirik Konut Değerlendirmesi raporunun amacı, konut mimarisinin tarihi süreci, mesleki teorik bilgiler, yerel ve küresel konut örnekleri üzerinden oluşturulacak bir arkaplan ile, TRC1 Bölgesi kentleri (Gaziantep, Adıyaman ve Kilis) için yapılacak büyüme analizleri sonrası, mevcut konut stoku niceliksel olarak değerlendirilerek detaylı anket çalışmaları ile yeni yapılacak konutlar için algı ve talebe dair çıkarımlar sağlamak, karar vericiler, yatırımcılar ile planlama, mimarlık ve mühendislik mesleği mensuplarına yeni ve farklı bir bakış açısı sunmaktır.

TRC1 Bölgesi Tarihi, Teorik ve Ampirik Konut Değerlendirmesi raporunun birinci bölümünde konut mimarisine ait tarihi süreç sosyal, kültürel ve ekonomik verilerle özetlenecektir. İkinci bölümde konut mimarisi irdelenecek, bu kapsamda geleneksel konut, genel tasarım kriterleri ile geleceğin konut fikirleri aktarılacak, dünya genelinde seçilen bazı mimari projeler paylaşılacaktır. Üçüncü bölümde TRC1 Bölgesi büyüme rakamları incelenecek, çeşitli veriler ile kentler özelinde konut ihtiyacı analizlerine ulaşılabacaktır. Dördüncü bölümde konut tipolojisi ve tasarım üzerine yapılan saha araştırması aktarılacak, önceden tespit edilen başlıklar üzerinden güçlü ve zayıf yanlar ortaya konulacaktır. Sonuç bölümünde ise tüm bu veriler değerlendirilerek çeşitli tespitler sunulacak, saha araştırmasından elde edilen sonuçlar ve mesleki arkaplan ile yeni yapılacak konutlar için üst ölçekli bir perspektif oluşturulmaya çalışılacaktır.

İpekyolu Kalkınma Ajansı olarak hazırlanacak rapor sonucu TRC1 Bölgesi’nde, tarihi geçmiş ve bölgesel misyona uygun, çağdaş, bilimsel, sağlıklı ve insan ölçeğinde yapılacak konutlar ile fiziksel ve sosyal anlamda kalkınma sağlanması hedeflenmektedir.

*“Hafıza olmadan insanlık, tarihi
referanslar olmadan mimarlık olmaz.”
Joseph Rykwert*

2. Anadolu'da Konutun Tarihi Gelişimi

İlk mimari yapı MÖ 3500-1200 yılları arası Tunç Çağında (Bronz Age) yapılan megaron olarak kabul edilir. Ancak barınma hayvanların ortaya çıkışı ile yaşıt olup, konut yaşamın doğası gereği insanlık (homo sapiens) tarihi kadar eskidir, MÖ 50.000 yılına uzanır. Konut hayvan yuvasının güdüselliğinden çok, malzemesi, konumu ve biçimi itibarıyla insan tarafından seçilmiş ve yapılmış bir süreç içerir. Erken

çağlarda konutun fiziki yapısı ve yakın çevresi kadar kozmik anlamları da mevcuttur. Bu özelliğiyle konut mekanla olduğu kadar zamanla, günümüzle olduğu kadar geçmişle de iletişim sağlar. Bu doğal ve sürekli iletişim tarihin hemen her döneminde gözlemlenir. Sözelimi, Ortaçağda skolastik düşünce biçiminin yüceltilmesi ve dinin toplum üzerindeki yoğun etkileri Romanesk ve Gotik katedrallerin or-

taya çıkışında, Rönesansın getirdiği aydınlanma, sanatın ve mimarinin yüceltilmesinde, Descartes'in getirdiği rasyonalist düşünce biçimi 17. yüzyılda pozitif düşüncenin ve teknolojik gelişmelerin başlamasında ve modernleşmenin temellerinin atılmasında, buharlı makinelerin bulunması, tarım toplumunun endüstri toplumuna dönüşmesinde ve bu gelişmenin sanatı ve mimariyi de dönüştürmesinde etkili olmuştur.

Diğer taraftan, kavramsal ve algısal psikolojinin konuları olan, psikoloji, mekanla ilişkili davranışlar ve arketipler irdelendiğinde konutun birey ve kolektif hafıza arketiplerini sembolize ettiği ortaya çıkmaktadır (Frankin, 2001). Birey ve kolektif hafıza arketipleri insanlık tarihinin içerisinde, bilinçaltında gelişme gösteren bir ürün olup konut kavramına ait sözkonusu içsel kaynaklar, tarihi sürecin irdelenmesi ile bir miktar daha anlaşılır olacaktır.

Bu bölümde “konutun, form ve mekan organizasyonunun ait olduğu kültürel çevre tarafından şekillendirildiği” (Rapaport, 1969) bilgisinden yola çıkarak kültürel ve tarihi referanslar ile

konut mimarisinin gelişimi aktarılacak, konutun kültürel, tarihsel ve mekansal anlamda olması gereken yere konumlanmasına katkı sağlaması hedeflenecektir. Ele alınacak her bir dönem ayrı bir kitap konusu ve kapsamı olmakla beraber, sadece genel bilgiler verilerek dönemin konut mimarisi özetlenecektir.

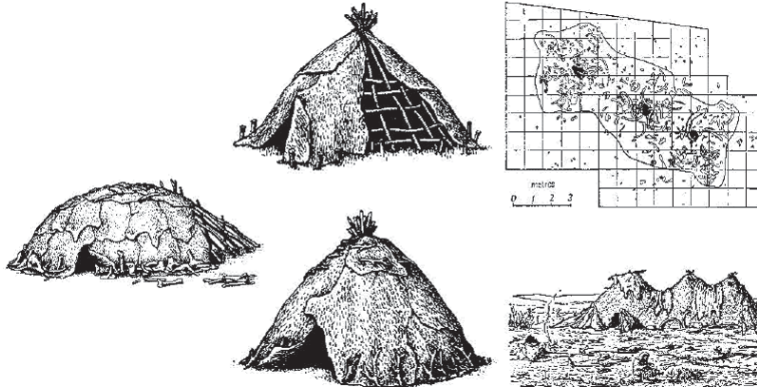
2.1. Paleolitik Çağ ve İlk Barınak (-MÖ 10.000)

Gezgin toplayıcı ve avcı toplulukların yaşadığı bu dönemde konut tipi, deri, saz, dal ve çamur gibi hafif malzemeler ile örtülen ve kolaylıkla kurulup aynı kolaylıkla terk edilen genellikle yuvarlak yapıllı barınaklardır. Kazıldığı yerden çıkarılan toprak ile kaplanarak ısı yalıtımı sağlanan bu yapılar konik bir çatı örtüsüne sahiptir. Yuvarlak olması sebebiyle köşe detayı sorunları yaşanmamış, yapı tamamen basite indirgenmiştir.

Gezgin topluluklar barınaklarını sadece yatmak ve çeşitli depolama faaliyetleri için kullanmışlardır. Toplu

etkinlikler ve etkileşim barınaklar arasındaki ateşin çevresinde sürdürülmüştür. Genellikle sade ve az farklılaşan yaşama sahip gezgin topluluklar benzerlikler gösterirler. Bu benzerlikler sadece barınak kalıntılarından edinilen bilgiler ile değil, mağara çizimlerinden de anlaşılmaktadır. Topluluklar güçlü erkek figürü etrafında toplanmış kabileler şeklindedir.

Gezginliğin ilk barınma yapısı olan yuvarlak barınaklar Anadolu'nun çeşitli yerlerinde tespit edilmiştir. Batman'da Hallen Çemi, Diyarbakır'da Çayönü ve Trakya'da bulunan bazı kalıntılar ile Gaziantep Doliche (Dülük) ve Adıyaman Palanlı bu döneme aittir.

Şekil 01. İlk Barınak

2.2. Mezolitik Çağ ve Kalıcı Barınak (MÖ 10.000 – 8.000)

Orta taş çağı olarak da bilinen bu dönemde yerleşik toplayıcı, avcı ve balıkçı topluluklar yaşamıştır. Doğal yiyeceklerin ve av hayvanlarının bol olduğu verimli ve sulak havzalar insan topluluklarının sürekli göçmeden yeterli yiyecek bulacağı ortamı sunmuş, çeşitli maden yataklarına yakın olması durumunda ise sürekli yerleşimin sağlanacağı şartlar oluşmuştur. Yiyecek toplamanın yoğunlaştığı, hayvanların evcilleştirilmeye başlandığı, toplulukta işbölümünün ortaya çıktığı

Şekil 02. Kalıcı Barınak

bu dönemde tarımsal üretim de başlamıştır. Topluluk hayatında yaşanan bu değişimler sonucu barınaklar genişleyerek büyümüş, yiyecek işleme ve depolama faaliyetleri için çeşitli iç mekanlar hazırlanmıştır. Evlerin çapı ortalama dört metre iken, on metre çapındaki bazı yapılarda kurban kalıntılarına rastlanmıştır, bu yapıların kült amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. Freud'a (2008) göre anaerkillik (matriarka) bu dönemde başlamış, totem ve tabu kavramları gelişerek tarih boyu sürecek toplumsal yapının temelleri atılmıştır.

Mezolitik çağa ait kalıntılar Türkiye'de üç bölgede gruplanmıştır: Güneydoğu Anadolu (Çayönü, Hallen Çemi), İç Anadolu (Aşıklıhöyük) ve Trakya Bölgesi. Şanlıurfa'da yakın bir zamanda keşfedilen ve kazı çalışmaları devam eden Göbeklitepe de bu dönemle ilişkilendirilmektedir.

2.3. Neolitik Çağ ve Hücresel Doku (MÖ 8.000 – 5.000)

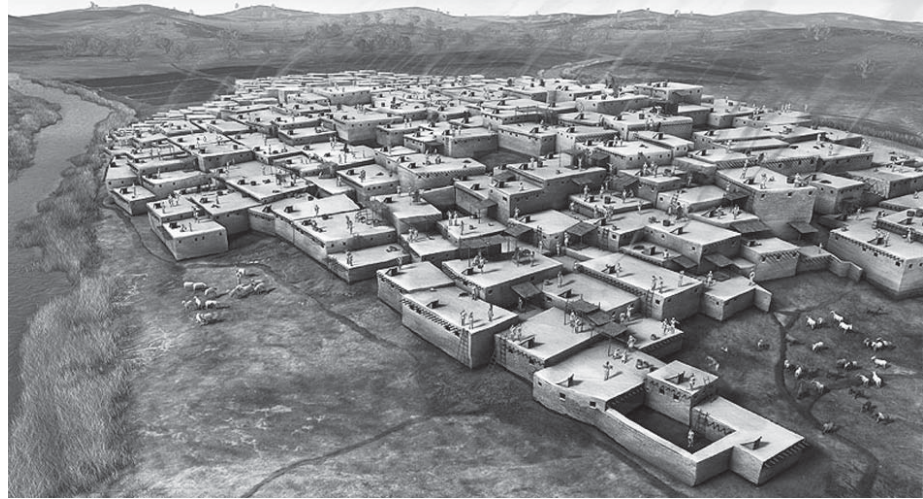
Yerleşik tarım topluluklarının yaşadığı ve cilalı taş devri olarak da bilinen bu dönemde konut yuvarlak formunu terkederek dörtgenleşmeye başladı. Toplayıcılık ve tarımsal üretim sonrası işletme ve kurutma faaliyetlerinin yanı sıra kapsamlı depolama gereksinimleri ortaya çıkmıştır. Topluluk içerisindeki işbölümü ile ortakçıl bir üretim ve paylaşım söz konusudur. Bu gelişmelerin konuta etkisi, yerleşmedeki ortak kullanımların konuta kayması ve konut içi kullanımların çeşitlenerek gelişmesi olmuştur, uzayıp genişleyebilen, alt bölümlere ayrılabilen konutlar ile dörtgenleşme süreci tamamlanmıştır (Duru, 1999).

Izgara planlı yapılar diye anılan konutların dörtgenleşmesinin ilk adımı yaşam alanının nemden korunmak için hazırlanan dörtgen bir taş izgara (subasman kabul edilebilir) üzerine konumlandırılarak tonoz benzeri bir teknikte üstünün dallarla, kil ve toprakla kaplanmasıdır. Bu platformun bir ucunda avlu, diğer ucunda depo hacimlerine yer verilmiş, dik-dörtgen yapı daha da uzamış ve be-

lirginleşmiştir. Zamanla iç mekanlar özelleşmiş ve çeşitlenmiş, duvarlar sağlamlaşmış, düz dam kullanılmaya başlanmıştır. Dönemin sonlarına doğru depo ve kiler hacimleri üstten ulaşılan bir bodrum kat ile, yaşam alanı ise dıştan merdiven bağlanan üst kat ile çözümlendiği, düz damlarda parapet kullanıldığı, avluların genişleyerek çeşitli ocak, ışık gibi işlevlerin karşılandığı, çanak ve çömlek kullanımı yaygınlaştığı anlaşılmaktadır.

Bu döneme ait kalıntılar Diyarbakır Çayönü ve Konya Çatalhöyük'te tespit edilmiştir. Çatalhöyük döneminin en büyük yerleşimi olmakla beraber, sırt

Şekil 03. Hücresel Doku, Çatalhöyük

sirta yaslanmış konutlar hücresele bir doku sergilemekte, yerleşke duvarı olarak da işlev kazanmaktadır. İşbölümü ve paylaşımın arttığı toplulukta komünal düzen hakimken, dönemin sonlarına doğru tarihlenen çeşitli meydanlar ve çevresinde yer alan büyük ölçekli yapıların, yöneticiler tarafından kabul edilmiş merkezi bir dine işaret ettiği düşünülür. Ana tanrıça Kibele kültü bu döneme aittir.

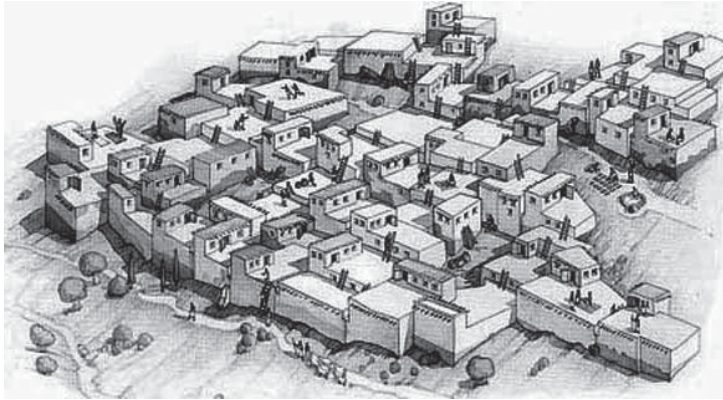
2.4. Kalkolitik Çağ ve Dörtgen Konut (MÖ 5.000 – 3.500)

Bakır çağı olarak da bilinen bu dönemde mevcut tarım toplulukları merkezleşmiş, yerleşkelerdeki hücresele dokular çözülerek genişleyen avlular ve geçitler ile konutlar tekilleşmeye

başlamıştır. Bunun sonucu yaşamın odağı giderek düz damlardan avlulara kaymış, günümüze kadar ulaşacak olan avlulu konut geleneği ortaya çıkmıştır. Önceki dönemde yer alan dikey mekansal ilişki yeniden yatay bir düzleme taşınmış, avlu üzerinden yarı açık servis mekanlarına ve kapalı mekanlara geçiş sağlanmıştır. Bu gelişmenin nedenlerinden birisi hayvancılığın önemindeki artıştır, bir diğeri de kent surlarının oluşmaya başlamasıdır. Konut mimarisinde ortaya çıkan bir diğer değişiklik alt katta hayvancılık ve depolama, üst katta yaşama faaliyetlerine dönük iki katlı kullanımdır. Binlerce yıl kullanılacak olan bu şema, Kalkolitik topluluklarda tarımsal üretimin arttığına göstergesidir (Esin, 1996).

Kent surları, ayrılarak farklılaşan konut mimarisi, özelleşmiş yapılar ve tapınaklar düşünüldüğünde neolitik toplumlarda eşitlikçi paylaşım düzeninin çözüldüğü ve krallık sisteminin alt yapısının oluştuğu söylenebilir. Bunun sonucunda ise toplumdaki anaerkil yapı giderek erkek emeği ve becerilerinin (savaşçılık) önem kazandığı anaerkil bir düzene evrilmiş olacaktır.

Şekil 04. Dörtgen Konut Geçiş, Çatalhöyük

Bu döneme ait kalıntılar Burdur Hacılar, Karaman Canhasan, Malatya Değirmen-tepe'de sıklıkla tespit edilmiştir. Değirmen-tepe kazılarında ortası avlulu, iki yanı kanatlı ve iki katlı yapılar bulunmuş, avlu tipolojisinin güçlendiği ve kullanımda yaşam alanının merkezi haline dönüştüğü gözlemlenmiştir.

2.5. Tunç Çağı ve Megaron (MÖ 3.500 – 1.200)

Ataerkilliğin giderek önem kazandığı bu dönemde kentler, krallıklar ve imparatorluklar kurulduğu, Anadolu ve Mezopotamya'da Hitit, Truva ve Sümer devletlerinin hüküm sürdüğü, monoteizmin başladığı, yazının icat edildiği bilinmektedir. Tarımsal gelişmeler sonucu tahıl ve yağ üretimi ile bağcılık faaliyetlerinde kaydedilen artış ticaretin gelişmesine sebep olmuş, bu değişim dönem içindeki yaşantıya yön vermiştir. Çömlekçi çarkı artan ticari faaliyetlere taşıma kabı yetiştirirken, tunç aletler ise artan zenginliği barındıracak surları, sarayları, siloları ve tapınakları üretmekte kullanılmıştır. Geliştirilen altın ve gümüş işçiliği de zenginliği saklanabilir hazinelere dönüştürmektedir.

Üretim çırak, kalfa ve usta hiyerarşisi üzerinden sağlanırken yönetim de ailelerde baba, topluluklarda kral ve krallıklarda ise imparator üzerinden kendini göstermektedir. Bu hiyerarşi mekan üzerinden de ifade edilebilmekte, kaleler, saraylar, baştapınaklar ve sıradan evler olarak kentsel karşılıkları bulunmaktadır (Bilgi, 1996). Dönemin yaygın mimari tipolojisi ise iç, dış ve servis mekanlarının tamamını içeren, uzun kenardan girilen dikdörtgen yapılı megarondur.

Şekil 05. Megaron, Truva

Döneme ait kalıntılarının yoğun olarak bulunduğu Çanakkale Truva ve Mersin Yümüktepe yapı olarak farklılık gösterir. Yümüklütepe’de yan yana dizilen megaronlar kent suru olarak işlev görmekteyken, Truva’daki megaronlar hisar duvarından bağımsız olarak örgütlenmiştir. Ticaret yaygınlaşması ve artan zenginlik ile konutlar da zenginleşmekte, ticaret ve üretim faaliyetleri ile bütünleşerek giriftleşmekte, avlulu konutlar kentsel bir nitelik kazanmaktadır. Gelişmeler sonucu kent yaşamının içe kapandığı Hitit yazıtlarında anlatılmakta, kadının ev yaşamında ikincilleşmesi ve cariyeleşmesinin başladığı ise yazılı ilk edebi eser olan Homeros destanlarından bilinmektedir.

2.6. Antik Çağ Prostat ve Pastas (MÖ 1.200 – 500)

Göçler, savaşlar, kısa zamanda kurulup yükselen devletler, kara ve deniz ticaretindeki ilerleme, Anadolu’nun genelinde büyük gelişmeler sağlamıştır. Demir çağını da kapsayan bu dönem içerisinde Yunan ve Roma medeniyetleri tarih sahnesine çıkmış, para icat edilmiş, İlyada ve Odysseia Destanları yazılmıştır. Halkın iktidarı

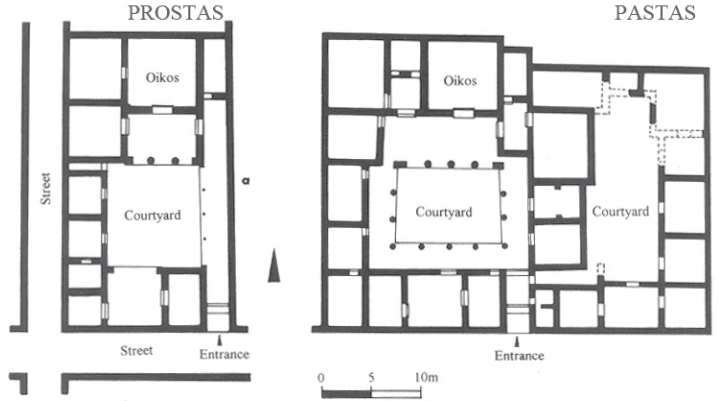
anlamındaki demokrasi, Yunan kent devletlerinde çağdaş haline oldukça yakın (önemli farklardan birisi kadınlar, köleler ve göçmenlerin oy kullanamamasıdır) bir yönetim şekli olarak hayata geçirilmiştir. Dönemin sonlarına doğru baskın güç Roma İmparatorluğu tarafından Hristiyanlık resmi din olarak ilan edilecek, etkisinin hızla yayılacağı Avrupa, Asya ve Afrika’da Pax Romano oluşacaktır. Aynı zamanda ilk mimarlık kuramcısı Vitruvius bu dönemde yaşamış, utilitas, venustas, firmitas (kullanışlılık, güzellik, sağlamlık) kavramları “Mimarlığın On Kitabı” ile mimarlık literatürüne yerleşmiştir.

Krallık yerine demokratik yönetim anlayışını benimseyen Yunan kent devletleri, sosyal adalet ve eşitlik ilkelerine dayanarak kentlerini ele almış, konutları da bu kapsamda üretmeyi tercih etmiştir. İklim ve arazi özelliklerine göre yapılaşma, gelişerek yaygınlaşan inşaa teknikleri ve malzemeleri, ticaret ve savaşlar ile ilerleme gösteren kültürler arası iletişim, yazının icadı ile artan bilgi birikimi sonucu tarihte ilk olarak tip konut uygulamasına gidilmiş, eşit parseller üzerinde tip konutlar yaygın olarak kullanılmıştır. Her

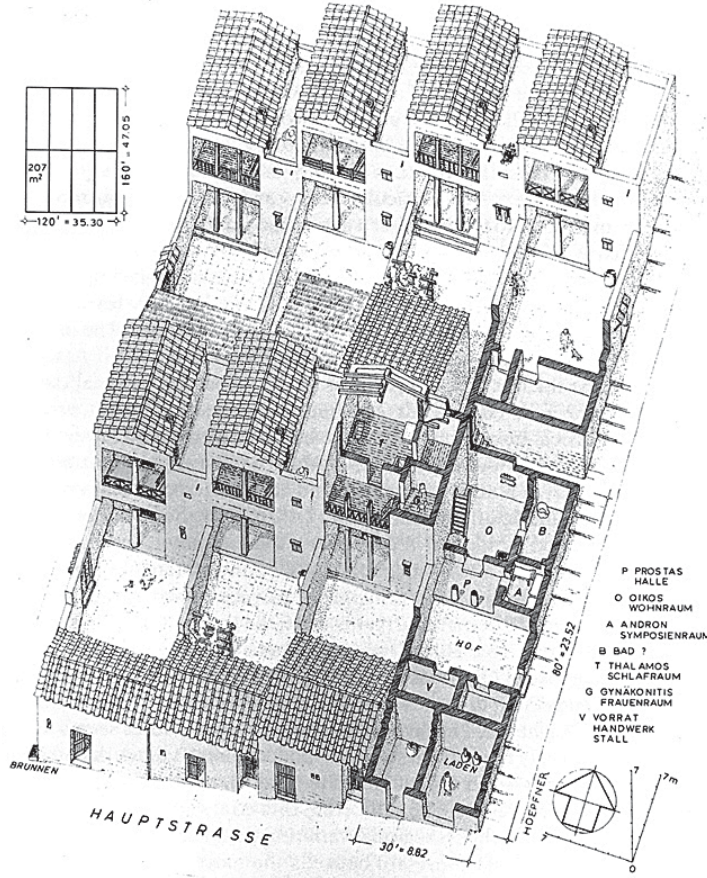
kentlinin ev sahibi olması için yapılan bu uygulamada mülkiyetin güvence altına alınması için halk meclisinde alım satımı kısıtlayan yasalar konularak nüfus artışına karşı göçü sınırlayıcı çeşitli önlemler alındığı bilinmektedir (Bilgi, 1996).

Akdeniz evinin ayrılmaz parçası olan açık avlu, genellikle iç mekanları birleştiren ve giriş çıkış sağlayan bir işlev üstlenmiştir. Yemek ve temizlik gibi çeşitli ev işleri yapılmakta, varsa hayvanlar burada barındırılmakta, adak ve sunaklar ile kült törenleri düzenlenmektedir. Su ihtiyacı karşılamak için çatıdan inen yağmur suyunun depolandığı sarnıç ve çeşmelerin avluda

yer aldığı bilinmektedir. Bu döneme ait kazılarda ortaya çıkmış çift taraflı avlu kullanımı sağlayan ince uzun dikdörtgen yapılara prostas, üç taraflı avlu kullanımı sağlayan kare yapılara ise pastas denilmektedir. Prostas yapı içerisinde orta avludan yaşama alanına geçerken yer alan ön galeridir, pastas ise orta avlunun ötesinde mekanların kapılarının açıldığı kolonadlı koridordur. Cephe olarak her iki mekan da güneye bakmakta, oikos adı verilen yaşama alanına geçişi hazırlamaktadır. Zaman içerisinde avlunun arkasında yer alan bölüm iki katlı olacak, önünde yer alan mekanlar ise sokağa açılarak atölye ve ticari faaliyetlere ait fonksiyonlar kazanacaktır.

Şekil 06. Prostas ve Pastas Konut Planları

Şekil 07. Prosta Konut Doku, Priene

Helenistik döneme geçildikçe kentlerdeki eşitlikçi ve sosyal yapı bozularak lüks konutlar ortaya çıkmıştır. Prosta ve pastas konutlarda yer alan avluların çevresi açılarak tavan kolonlar ile desteklenmiş, farklı bir dönemin mimari geleneği haline gelecek peristyle konutlar yaygınlaşmıştır (Abbasoğlu, 1996). İtalya mimarisinde yer alan iki peristyle'li atrium konutlar (domus) artan zenginlik ve lüks ile Anadolu'da da konut çeşitliliğine dahil olmuştur. Büyük kentlerde artan nüfusa karşın yer sıkıntısı olması, konutlarda kat sayısının artması ile sonuçlanmış, Roma döneminde çok katlı yeni bir konut tipi ortaya çıkmıştır. Kentlerdeki yoksullar ise çok katlı konutların bazı odalarında yada belirli bir mimari özellik göstermeyen tek mekanlı konutlarda yaşamlarını sürdürmüştür.

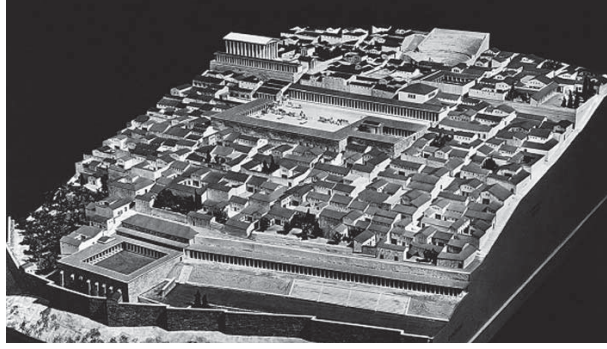
Antik Çağ kalıntıları Anadolu'da sıklıkla yer almakta olup, Efes, Bergama, Priene, Truva ile Gaziantep sınırları içerisinde yer alan Zincirli Höyük ve Zeugma antik kenti bu dönem için öne çıkan kentler arasındadır. Özellikle Efes ve Bergama'da bulunan yamaç evler, agora, forum, amfityatro, tapınak, kütüphane, izgara kent planı, altyapı sistemi (içme ve atık su hat-

ları) ve çeşitli sanat eserleri dönemin zenginliği ile kültürel, sosyal ve yönetsel anlamda gelişkinliğini ifade etmekte yeterlidir. Döneme ait sanat eserlerinden heykel ve mozaikler yaygın olarak bulunmakla birlikte, müze ve arkeoparklarda sergilenmekte olan birçok örneği mevcuttur.

2.7. Orta Çağ ve Insulae (500 – 1400)

Göçebe kavimlerin saldırıları ile imparatorlukların yıkıldığı, kentlerin birçoğunun yağmalandığı, ticari faaliyetlerin durma noktasına geldiği, yerleşik toplulukların göç etmek zorunda kaldığı bu dönemde feodal krallıkların hüküm sürdüğü bilinmektedir. İstilalardan en çok etkilenen kentler ve yerleşik toplumlar olup göçebe yaşayanlar hayatlarını sürdürmüştür. Bu kapsamda Anadolu'da farklı tarihlerde gerçekleşmiş üç büyük istiladan söz edilebilir, Sasani, Hun ve Moğol istilaları. Kısa süreli olan bu istilaların yıkıcı etkisi oldukça büyük ve uzun süreli olmuş, insanlık tarihinin ilerleyişini ve antik çağın entelektüel gelişkinliğini durdurmuş, karanlık dönem olarak anılacak bir çağı başlatmıştır.

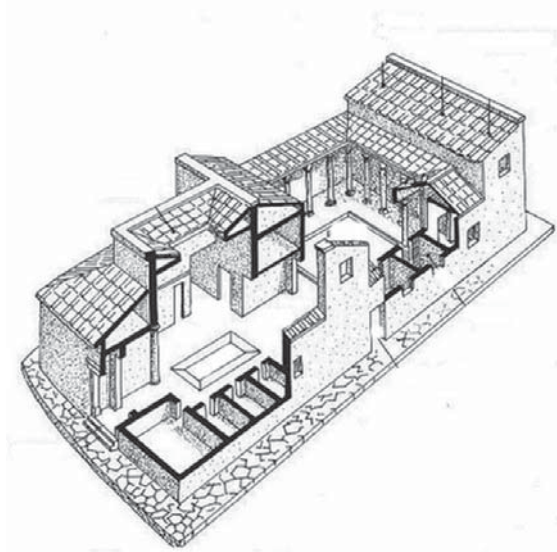
Şekil 08. Priene Kent Bütünü

Tarımla geçinen özgür halkın kentsel yığılması olarak tanımlanan polis, dayandığı köleci emek düzeni ile Anadolu medeniyetinin yapı taşı iken, artan istilalar sonucu ve askeri örgütlenme gereği kamusal kentsel kaynakların tükendiği, genel itibariyle terk edilen ve yağmalanan yerleşkeler haline gelmiştir. Hristiyanlığın doğuşu ile mevcut entelektüel ortam ve yaşantı pratikleri temelinden sarsılmış, tahsis edilen kaynak ve kölelerden mahrum kalan kentsel donatılar unutulmuştur. Tapınaklar kiliseye dönüştürülmüş, tiyatrolar putperest kültürle ilişkilendirilerek kapatılmış, hamamlar terk edilmiş, forumlar işlevsiz kalmıştır. Daha önemlisi, antik çağın rasyonel kent dokusundan vaz geçilerek organik ve rastlantısal yaklaşımın benimsenmiş

olmasıdır ki bu durum altyapı sisteminin bazı büyük kentler hariç unutulduğunu yada kullanılmadığını işaret etmektedir.

Şekil 09. Insulae

Şekil 10. Domus

Dönemin barınma alışkanlıkları çağın karmaşası sebebiyle fazla bilinmemekte, aydınlatıcı yeterli kalıntı bulunmamaktadır. Daha çok yazıt ve erken edebi eserlerden, Konstantinapolis özelindeki konutlar aristokratik saraylar ve kolektif barınma blokları (insulae) ile örneklenebilir (Tanyeli, 1996). Antik çağın sonunda nüfus artışı ve kentleşme ile çok katlı konutlar yaygınlaşmışken orta çağda bu konutlar birleşerek birden fazla yaşam birimini içeren yapıları, tarihteki ilk apartman örneklerini oluşturmuştur. Süreç içerisindeki değişime orta çağın güvensiz ortamı ile artan kensel yoğunluk etkindir. Juvenal adlı yazıtta bu yapılar için giriş katında alışveriş ve eğlence birimleri yer aldığı, üst katlarında düşük gelirli ailelerin yaşadığı, yangınlardan kolay etkilenecek yıkılabildiği, ahşap ve kerpiçten yapılmış yüksek konut blokları olarak aktarılmaktadır (Tanyeli, 1996). Diğer bir konut tipi olan aristokratik saraylar ise taş duvarları, tonoz tavanları ile oldukça gelişkin olup, antik çağa ait domus olarak adlandırılan lüks konutlar ile benzerlik göstermektedir. Zeugma kazılarında bulunan Dynasisos Villası domus konutlara örnektir.

Şekil 11. Dynasisos Villası, Zeugma, Gaziantep

İslamiyetin doğuşu ve yayılması ile, 11. yüzyıldan başlayarak yerleşik ve göçebe olmak üzere iki farklı grubun gelip Anadolu'ya yerleştiği bilinmektedir. Kara çadır, alaçık ve topak ev gibi geleneksel konar göçer uygulamalar Orta Asya kültürü ile benzerlik göstermektedir. Karniyank ev planını bu dönem ile ilişkilendirmek güçtür ancak merkezi plan şeması henüz yoktur denemez. Selçuklu kervansaray ve medreselerinde olduğu gibi

saraylarında da merkezi plan şeması kullanılmakta olup sonraki dönem konut mimarisi ile tipolojik ilişki oldukça fazladır. İbn Batuta'nın Birgi'deki bey sarayı için yaptığı betimleme, çokça merdiven çıktıktan sonra ulaşılan dört tarafı sedir sekileri ile çevrili ortası havuzlu bir mekan şeklindedir (Tanyeli, 1996). Kervansaray ve medreseler oldukça sade bir mimariye sahip olmakla beraber portaller (giriş kapısı) taş işçiliği ile oldukça ihtişamlı bir

karşılama sunar. Taş işçiliği döneme ait geleneksel sanatların başında gelmekte olup Anadolu'da günümüze ulaşmış birçok örneği (Divriği Camii, Karatay Medresesi, Sarıhan Kervan-sarayı) mevcuttur.

Behramkale'de fazla değişikliğe uğradığı düşünülmemeyen bir ortaçağ evini 19. yüzyıla ait bir metin şöyle tasvir etmektedir: "Dışarıdan bir kare kutuya benziyor ve içerisi 3,5-4 metre boyutlarında. Çamurla birbirine tutturulmuş her biçimdeki taşlardan inşa edilmiş. Çatı düz ve toprak örtülü. Pencere yok ve dolayısıyla, ışık sadece kilidi yada sürgüsü bulunmayan kapıdan giriyor. Duvarlar ve zemin kısa saman parçalarıyla karışık çamur, dam karşıdan karşıya atılmış ve üstüne karşıt doğrultudaki tahtaların yerleştirildiği bir ağaç taşıyor, iç mekan geniş bir açık ocağın isiyile kararmış ve ev içeri girildiğinde epey karanlık" (Altınsay, 1986). Kamusal yapılar ve saraylarda gösterilen zenginlik, sağlamlık ve nadiren taş işçiliği ahşap ve kerpiçten yapılan konutlarda bulunmadığı için döneme ait tarihi kalıntılara rastlanmaz. Ortaçağ bu anlamda da karanlık bir dönemi kapsamaktadır.

2.8. Osmanlı Dönemi Konutları (1400 - 1900)

Anadolu Selçuklu Devleti sonrası ortaya çıkan beylikleri bünyesine katarak kuruluş aşamasını geride bırakan Osmanlı Devleti'nin önce imparatorluk ardından dağılıma sürecini, Avrupa'da ise dünya tarihine yön verecek reform, rönesans, aydınlanma ve endüstri devrimi milatlarını kapsayacak bir dönem olmuştur.

Erken Osmanlı kentleşmesi iki boyutta ilerler; birincisi fethedilen kentlerdeki Rum evlerine yerleşim, ikincisi ise kent çevrelerinde yarı kırsal yerleşme alanları oluşmasıdır. Kırsal yerleşmeler göçebe toplulukların kent alışkanlıkları edinmesine yardımcı olmakta, kente göçün ilk basamağını oluşturmaktadır. Anadolu'nun kentsel ve mimari ilerlemesi en iyi rakipsiz bir odak ve kültürel üretim merkezi olan İstanbul'da gözlemlenmektedir. 15. yüzyılın son çeyreğinde yüzbin olan İstanbul nüfusu 16. yüzyılın ortalarında dörtüzbine, aynı yüzyılın sonlarında ise yediyüzbine ulaşmıştır (Tanyeli, 1996). Kentsel yerleşim için ise organik dokunun hakim olduğu, geniş arazilerin satışında geometrik bir düzen

gözetilmediği ve miras yolu ile kent içi parsellerin sınırsız sayıda parçaya bölündüğü bilinmektedir. Bu arazi uflanmasının durması işe yaramayacak kadar küçük parsellerin ulaşılması ile mümkündür, sonucu ise geleneksel çıkmaz sokak dokusudur. Ancak 18. yüzyıl öncesi Osmanlı kentlerinin tek katlı ve bahçeli evlerden oluştuğu, ciddi bir yoğunluğun henüz meydana gelmediği düşünülmektedir.

Osmanlı odası erken dönem konutların ana bileşenidir. Oda ve otağ sözcüklerinin etimolojik benzerliği ile göçebeliğin konuttaki yansıması kabul edilen mobilyasızlık faktörü, kültürel köken ve ortaklık olarak açıklayıcıdır. Oda ve otağın diğer benzerliği yaşama, yeme ve yatma alışkanlıkları her iki bütüncül mekanda da kesintisiz bir şekilde sürdürülebilmesi, işlevsel ve esnek kullanım özelliklerine sahip olmasıdır. Otağda ısınmak için kullanılan ocaklar merkezde iken Osmanlı odasındaki ocak duvarda yer alır. Orta Asya kullanımı ile farklılık gösteren ve Arap kültüründe bulunmayan bu mimari eleman Anadolu kültürünün bir parçası olduğu düşünülmektedir. Ocağın yanındaki karşılıklı duvarlarda zeminden 30 cm kadar yüksek otur-

ma nişleri bulunur, bu doku bir mimari gelenek olarak günümüze kadar uzanacaktır (Tanyeli, 1996).

Osmanlı metropollerinin önemli konut tiplerinden birisi de en alt barınma basamağı olarak kabul edilen hücerattır. Genel olarak tek katlı küçük kagir odalar dizisi olarak bilinen hüceratların metinler üzerinden iki ve daha fazla katlı olduğu da düşü-

Şekil 12. 16.yy İstanbul Kent Dokusu, Matrakçı Nasuh

nülmektedir. Küçük bir kesimi bekar konutu olan hüceratlar Osmanlı yerleşim sisteminin zorunlu bir sonucu olarak aile yaşamının egemen olduğu mahalle içlerinde konumlanmazlar, odabaşı denilen görevliler tarafından yönetilir. Hüceratlar, önceki dönem insulae örneği gibi kolektif barınma birimleri olup Osmanlı dönemi toplu konutları olarak kabul edilir. Fatih Sultan Mehmet'in bir vakfiyesi içerdiği konut stoku bakımından 15. Yüzyıl İstanbul kent merkezini açıklamaktadır. 262 vakıf konut yapısı üzerinden verilen bilgilere göre, toplam barınma birimlerinin %47'si hüceratlar, %37'si tek odalı birbirinden bağımsız, %13'ü iki odalı, %3'ü ise üç ve daha fazla odalı konutlardır. 16. yüzyıl ortalarına ait bir tahrir defterinde bağımsız evlerin %90'ının tuvaletleri olduğu, hijyen şartlarına aykırı olarak neredeyse tüm evlerde su kuyusu bulunduğu bildirilmektedir. Dönem şartlarında içme suyu şebekesi sadece saray ve üst düzey yöneticilere ait köşklere bulunmakta olup kentliler ortak çeşmelerden ihtiyaçlarını temin edebilmektedir. Ayrıca söz konusu evlerin %90 kadarının mutfaksız, %50 kadarının ise avlularında ocak bulunduğu bilin-

mektedir (Sakaoğlu, 1989).

Osmanlı kent dokusu içerisindeki konut stoğu homojen bir yapı sergilemekte, zengin yada fakir toplulukların kümelenmediği mahallelere rastlanmamaktadır. Bu homojen yapı içerisinde kentsel iletişimin oldukça güçlü olduğu, kentli çoğunluğun mahrem değil tam tersi kamusal ve göz önünde bir hayat yaşadığı, sokak, avlu ve meydanların birer kamusal etkileşim alanı olduğu bilinmektedir.

17. yüzyılda coğrafi keşifler ile ticaret yollarının değişmesi, savaşlarda alınan mağlubiyetler, ganimet gelirlerindeki ciddi düşüş ve Celali İsyanları'nın etkisiyle saltanat Anadolu'da etkinliğini yitirmeye başlamıştır. Taşra üzerinde zayıflayan denetim sebebiyle merkeze aktarılan kaynaklar azalırken kaynakların yerinde kullanımı artış göstermiş, kapital birikimi ile taşra illerin büyümesi hızlanmıştır. Aynı yüzyıldaki bir diğer değişiklik ise göçebe tüccarların kentli yerleşik tüccarlara yerini bırakması olmuştur. Dolayısıyla önceden olduğu gibi sadece saraylı bürokratların değil taşralı eşrafın da ciddi sermaye birikimleri oluşmaya başlamıştır (Tanyeli, 1996). Toplumdaki bu değişim ile ar-

tık büyük kamusal yapılar ve külliyele-
rin yapımı terkedilmiş, kişisel yaşamın
maddi çevresine yapılan harcamalar
ile barınma kültüründe hızlı bir yüksel-
me yaşanmıştır. İmparatorluk ölçeğinin-
deki büyük gelenek ve yerel ölçekteki
küçük gelenek, Osmanlı müziği ve
halk müziği, divan edebiyatı ve halk
edebiyatının ortaya çıktığı bu süreç
toplumdaki ekonomik ayrışmanın iz-
lerini taşımaktadır.

Taşralı halkın zenginleşmesi ile
Ege'de kule konutlar ortaya çıkar,
Şanlıurfa, Gaziantep, Diyarbakır'da
avlulu, eyvanlı ve taş işçilikli konut-
lar yaygınlaşır. İç Anadolu'da ker-
piç, düz damlı ve tek katlı köy evleri
uzun süre değişmezken, Kayseri'de
kesme taş ile tokana (ana mutfak),
harem ve sofalı konutlar inşa edilir,
Sivas ve Erzurum'da ise yere yarı gö-
mük konutlar gelenekselleşir. Doğu
Karadeniz'de ahşap yığma ve göz
dolgu konutlar belirir. Toplumsal kat-
manlarda aşağı inildikçe iletişim azalır
ve yerellik artar, sonucunda barınma
kültürüne ait planlama, malzeme ve
teknik farklılaşarak belirginleşir. Gü-
neydoğu Anadolu'nun klasik Osmanlı
dönemi ve öncesinde ekonomik refa-
hı eyvanlı ve avlulu konutlar üzerinden

bilinmekle birlikte Gaziantep kenti
Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde
şöyle betimlenmektedir:

*Ayıntap kenti tümüyle 32 mahal-
ledir. 8067 toprak ve kireç örtülü,
bayındır, bakımlı, yüksek saraysı
evleri vardır. Tümüyle 140 mihrap-
lı, yoğun cemaate sahip, Arasta
Meydanı'ndaki Boyacıoğlu Camii
ve çarşı içindeki Tahtalı Camii,
sanatlı, ferah, büyük kubbeli ve
görkemli yapılarıdır... Ayıntap'da
300'ü aşkın sarayın özel hama-
mı vardır. Tümüyle 3900 dükkanlı
büyük bir çarşıya, açık artırma ile
satış yapan pazarlara sahiptir. İki
bedesteni, çarşısı ve saraçhanesi
üstleri örtülü kağır, sağlam, sıra
düzeni içinde, süslü dükkanlardır...
1648'de gördüğüm kent bu kez
sekiz mahalle, nice han, camii ve
dükkan kazanarak büyük bir ge-
leşme göstermiş, Tann'ya şükürler
olsun ki bu gelişmesini sürdür-
mektedir. (Başgelen, 1999)*

18. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı kent-
soylularının doğuşu başlamakta, Lale
Devri bu durumu kanıtlamaktadır. Ge-
nel itibarıyla yazlık konut oluşumu ve
geniş rekreatif alanlar, peyzaj süsle-

Şekil 13. Sarı Köşk, İstinye, İstanbul

Şekil 14. Sadullah Paşa Yalısı, Çengelköy, İstanbul

meleri ile mesire alışkanlığı başlangıcı bu döneme aittir. Eski muhafazakar normlar yerine ortaya çıkan ve yoksul muhaliflerce israf ve yozlaşma diye nitelenecek yeni lüksler zaman ilerledikçe toplumun geneli tarafından benimsenecektir. Döneme ait köşk, yalı ve rekreasyon amaçlı başka konutlarda, kent içi barınma kültürünün aksine çok sayıda pencereden oluşan geniş cephe açıklıkları sağlanarak doğa ile buluşma hedeflenmektedir (Tanyeli, 1996). Bu değişim, cam tekniğinin gelişmesiyle de ilintilidir. Antik çağdan bu yana Anadolu'da geleneksel olarak kullanılan ve vitray olarak bildiğimiz revzen, alçı pencere ve münakaş parça cam yapı elemanları, levha camlı gjyotin pencerelere yerlerini devreder.

Endüstri çağının, 19. yüzyılda ülkeye getirdiği yeni ulaşım ve iletişim altyapısı ile merkez geleneklerinin taşra konutlarında yaygınlaşması hızlanır. Kayseri çevresindeki geleneksel tokana, harem ve sofalı konutların yanına iki katlı, orta sofalı, çıkmalı ve sokağa pencereleri bulunan konaklar eklenir, zaman içinde bu yeni tipoloji diğerini tasfiye eder. Kerpiç yığma evlerin yerini Ankara, Afyon ve

Sivas'ta himiş (kerpiç dolgulu ahşap karkas) alır. Erzurum'un tütekli evlerine eklenen pencereless Osmanlı odaları, Hatay'ın avlulu evlerinde sokağa bakan cumbalar, Konya'da karıyark plan şeması, Elazığ'da pencere sedir ve ocaklı konutlar merkezine taşra kültüründe yarattığı değişimin uzlaşma şeklindeki yansımasıdır (Tanyeli, 1996). Ayrıca düz damlı konutlardan oluşan Anadolu kentlerinde 19. yüzyıl sonlarına doğru kiremit çatılı ve levha pencereless konutlar hızla artış göstermiştir.

Taşrada yaşanan bu mekansal ve kültürel değişimi etnik ve ideolojik

Şekil 15. Ankara Evi

Şekil 16. Erzurum Evi

Şekil 17. Göz Dolgu Ev, Rize

Şekil 19. Konya Evi

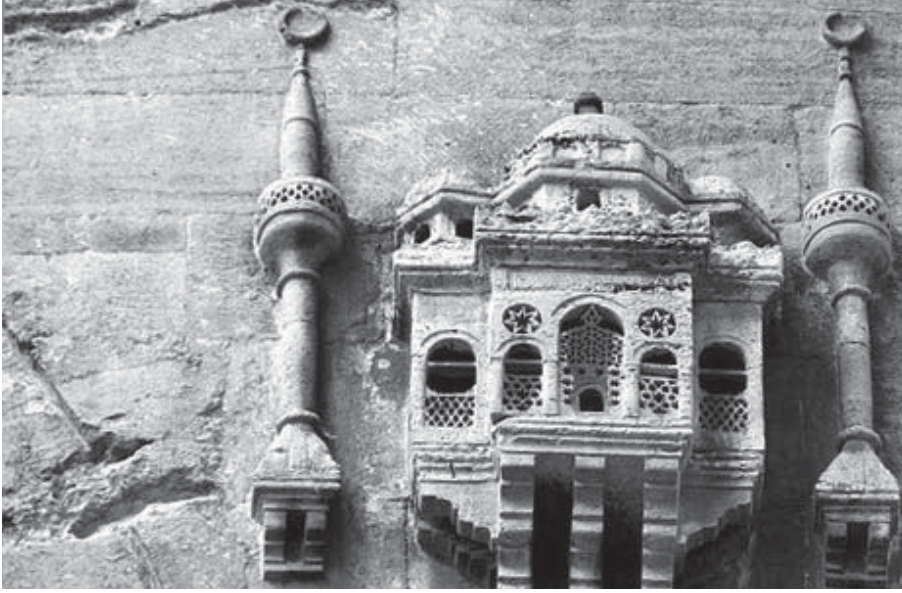

Şekil 18. Kayseri Evi

farklılıklara sahip topluluklar da yaşamış, dağılma sürecindeki ülkenin geleceğine ait mekansal işaretlerini vermişlerdir. 19. yüzyılın başlarında İstanbul'da gayrimüslim evleri farklı renklere boyanmaya başlanmış,

pastel renkler Türkler tarafından kullanılırken gri tonlar gayrimüslimlere ait olarak belirlenmiştir (Tanyeli, 1996). Geleneksel konut tipleri yerine Ayvalık ve Cunda Adası'nda sıklıkla rastlanabilecek batılı, simetrik ve kompakt konut tipine geçiş yapılmıştır. Sokaklara açılan balkonlar ile dış mekan ilişkisi geliştirilmiş, sedir sekileri ve yükükler kaldırılarak hareketli mobilyalar kullanılmıştır. Batı tarzı mobilyaları evlerinde ilk kullanan Rumlar olmuştur. Mekansal ve kültürel değişimler ile çevreye giderek daha da yabancılaşan müslüman ve gayrimüslim topluluklar geleneksel düzenin yıkılışını hazırlamakta, sonucunda ise bir taraftan etnik ayrışma belirginleşmekte, diğer taraftan ise Anadolu modernizmin eşliğine adım atmaktadır.

Döneme ait tüm yapılarda süsleme oldukça önemli bir yere sahiptir. Kimi zaman bir vitray olarak kendini gösteren süsleme elemanları, kimi zaman ise bir eliböğünde, bir kuşevi yada ince figürler, resimler ve yazılar olarak belirmektedir. Süreç boyunca yapılan tüm kamusal yapı ve saraylarda (Topkapı Sarayı, Sultan Ahmet Camii vs.) süsleme sanatı örnekleri (hat, tezhip, çini) son derece gelişkin olmakla be-

Şekil 20. Kuşevleri, Yeni Valide Camii,
Üsküdar, İstanbul

raber Endüstri Devrimi'nin getireceği fikirler ve toplumda yarattığı değişimler sonucu, söz konusu geleneksel sanatlar eski önemini yitirecek, antik çağın mozaik süslemeleri ve orta çağın taş işçiliği gibi unutulmaya yüz tutacaktır.

2.9. Modernizm (1900 -)

Antony Giddens (1990) modernleşmenin toplumlar üzerindeki etkisini üç başlık altında gruplamıştır: süreksizlik (discontinuity), bağlamdan koparma (decontextualize) ve düşümsellik (ref-

lexivity). Bu başlıklardan ilki kültürel ilişkinin kesilmesi, ikincisi bir yere ait olma güdüsünü yitirme, üçüncüsü ise doğallığın ve kendiliğindenliğin ortadan kalkması olarak açıklanmaktadır. Toplumsal anlamda gelenek, aidiyet ve doğallığın kaybolduğu, düşünsel anlamda ise uluslararası etkin, mimari ile doğrudan ilişkili, evrensel çıkarımlara sahip, ekonomik gelişmelere bağımlı bu süreç ile kent ve mimari kültürel anlamda geçmişten uzaklaşmış, küresel anlamda ise coğrafi ayrılaşma başlamıştır.

2.9.1. Dünya’da Modernizmin Gelişimi

Döneme ait Anadolu’nun durumunu kavrayabilmek için önce Avrupa ve Amerika’da meydana gelen değişimleri incelemek gereklidir. 18. yüzyıl sonlarında başlayan Endüstri Devrimi

Şekil 21. Eiffel Kulesi,
Paris, Fransa

ile tarım toplumundan sanayi toplumu-
na geçiş başlamıştır. 1765’de bu-
har makinesi icat edilmiş, 19. yüzyılın
ilk yarısı bitmeden Avrupa’nın birçok
kentine demiryolu ağı kurulmuştur.
Demiryolu ağının gittiği çeşitli kavşak
noktalarda endüstri merkezleri oluş-
muş, bu sanayi yerleşkeleri zamanla
büyük kentlere dönüşmüştür. Sanayi-
nin sağladığı iş imkanlarının yanı sıra
tarımda makineleşme sonucu kırsal-
da emek ihtiyacının azalması göçü te-
tiklemiş, sanayi kentlerinde yoğun bir
nüfus artışı yaşanmıştır.

Üretimde makinaların kullanılması
sonucu seri üretim ve standartlaşma
kavramları oluşmuş ve bu durum üre-
tim alanında önemli değişimlere yol
açmıştır. Arz ve talep dengesine göre
kendince işleyen fabrikalar ekono-
mik sistemi kökten değiştirmiş, yeni
sistem ise şu şekilde tanımlanmıştır:
“üreticinin özçıkarcının genel refahın
elde edilmesine katkıda bulunacağı
bir ekonomik sistem, en saf biçimiy-
le kapitalizm” (Roth, 2000). Yaşanan
büyük değişim ile yeni bir sosyal sınıf
ortaya çıkmış, aristokrat sınıfının dı-
şında sanayi üzerinden zenginleşen
tüccar ve üreticilere burjuva denilmiş-
tir.

Şekil 22. Kristal Palas, Londra, İngiltere

Endüstri devriminin temelini oluşturan rasyonalizm ve pozitivizm akımları, felsefi anlamda modern mimarinin de temelinde yer almaktadır. Aynı şekilde toplumsal, teknolojik ya da ekonomik gelişmeler mimarlığı etkileyip değiştirdiği bilinmektedir. Gelişen sanayi ve teknoloji ile dökme demirin yaygınlaşması sonucu 19. yüzyılda Eiffel Kulesi (Paris) ve bir fuar yapısı olan Kristal Palas (Londra) inşa edilmiştir. Buharlı, hidrolik ve sonrasında elektrik motorlu asansörler ile çok katlı yapılaşmalar hızlanmış, levha camın cephelerde kullanımı giderek artmıştır. Genel ola-

rak çelik, cam ve betonarme tekniğindeki gelişmeler, 20. yüzyılın mimari üslubunu, tarihsel biçimlerin egemenliğinden sıyrılmış, yeni yapı malzemeleri ile yapım yöntemlerini benimsemiş, çağdaş ve yalın yeni bir anlayışı belirlemiştir. Bu modernist anlayışın öncüleri arasındaki Adolf Loos tarafından yazılan ve 1908 yılında yayınlanan "Süsleme ve Suç" başlıklı bildiri modernizmin zihinsel arkaplanı olan işlevselcilik (functionalism) ve estetik sadeleştirme (aesthetic purism) üzerine avangart görüşler sunar:

Yaşamak için aynı ihtiyaç ve talepler ile eşit gelir düzeyine sahip, farklı kültürlerden gelen iki insan düşünün. Ekonomik olarak değerlendirilecek olunursa, kendi geleneklerini ve eğilimlerini yaşaması beklenen bu iki insandan 20.yy örneği giderek zengileşecek iken, 18.yy örneği giderek fakirleşecektir. Çünkü 20.yy insanı daha az masraf ile ihtiyaçlarını karşılayabilir ve para biriktirebilir. Hoşlandığı sebze basitçe kaynatılmış ve az tereyağlıdır. 18.yy insanı ise aynı sebzeyi bal ve ceviz eklemeyen yemez, pişmesi için saatlerini harcar. Birisinin tercih edeceği süslemeli tabaklar oldukça pahalı iken, modern insanların beğenerek kullandığı basit beyaz tabaklar bir o kadar ucuzdur. Sonuç olarak 20.yy insanı birikim yaparken, 18.yy insanı borçlanacaktır. Bu ulusların tamamı için geçerli olduğu gibi kültürel evrimin gerisinde duran bireylerin de sorunu olacaktır...

Tornacı ve ahşap oymacıların kazançları arasındaki ilişki ile nakış ve dantel yapanların oldukça düşük gelirleri bilinmektedir. Süsleme

işleriyle uğraşan ancak yirmi saat çalışarak modern işçilerin sekiz saatlik kazançlarını elde edebilmektedir... Süsleme yapılmadığı durumda üretim süreci kısaltacak, kazanç artacaktır. Çinli oymacı onaltı saat çalışırken Amerikalı işçi sekiz saat çalışmaktadır. İşlemeli bir sigara kabına sade olanı ile aynı ücreti ödediğimde aradaki emek farkı işçiye ait olacaktır... Eğer bir zencefilli kek yiyeceksem en düz ve basit olanı tercih ederim, bir bebek yada motorsiklet şeklinde olanı değil... Süsleme boşa giden emek ve harcanan sağlıktır... (Loos, 1908)

Loos'a göre kültürel evrim ile konut dahil kullanıma dönük tüm nesnelerin süslemeyen anılması sonucu yapılar daha ekonomik olacak ve toplumun tamamına hitap edebilecektir. Oldukça rasyonel olan bu öneri üzerine modernizm inşa edilir, rölativite teorisi, kubizm, futurizm, de stil ve yapısalcılıktan (constructivism) etkilenecek yol alır. Le Corbusier (2007) tarafından söylenen, "konut içerisinde yaşanan bir makinedir" (house is a living machine) ifadesi ile yeni anlayış oldukça geniş bir uygulama alanına kavuşa-

caktır. Almanya'da mimar, sanatçı ve zanaatkarların birlikte kurduğu Bauhaus ile temel tasarım kavramı ortaya çıkacaktır. Bauhaus yöneticisi Walter Gropius bu süreçte kuşkusuz en büyük pay sahibidir. Bauhaus ilkeleri olan tasarımda basit geometrik formların kullanılması, şerit pencereler ile doğaya hakim olma isteği, geniş cam yüzeyler ile iç ve dış mekan arasında görsel bir bağ kurma hedefi, fonksiyonel mekan düzeni, dışarıdan belirgin olmayan konstrüksiyon ve beyaz dış cephe gibi unsurlar bu üslubun belirgin özellikleri olup Bauhaus Dessau binasında rahatlıkla okunmaktadır. Bauhaus, tasarım alanında yalnız Almanya'yı değil bütün Avrupa'yı etkisi altına alacak ve uluslararası üslubun doğuşuna uygun ortamı hazırlayacaktır. Uluslararası üslup, modern mimarlığın klasik dönemidir. Endüstri devriminden bu yana ulaşılması hedeflenen modern mimarlığın idealleri, bu yaklaşımla birlikte mimarlık düşüncesinde tam anlamıyla hakim olur.

Mimarlıkta sık sık vurgulanan teknolojinin egemenliği, kullanılan yalın geometriler aracılığıyla sağlanacak mutlak soyutlama, biçimde sadelik ve mekanda işlevsellik arayışları, bu dö-

Şekil 23. Bauhaus, Dessau, Almanya

nemde rasyonel ve pürist bir mimarlık anlayışının yerleşmesini sağlayacaktır. Amaç, kalıcı olan ve evrensel estetik değerler içeren bir mimarlık anlayışı ortaya koymaktır. Bauhaus öğreticilerinden Mies van der Rohe “az çoktur” (less is more) diyerek modern mimarlığın sanatsal yaklaşımını hem özetlemiş hem de sloganlaştırmıştır. Barselona’da inşa edilen pavyon binası Mies’in en önemli mimarlık ürünüdür.

Şekil 24. Barselona Pavyonu,
Barselona, İspanya

2.9.2. Anadolu'da Modernizm

20.yy Avrupa ve Amerika mimarisine modernizm akımı hızla yön verirken, Anadolu ancak cumhuriyetin kurulması sonrası 1930'larda tekil modernist yapı örneklerini kentlerine katabilmiştir. Toplumsal ve kültürel moderleşme ise 1839 Tanzimat Fermanı'na kadar uzanmaktadır. Anadolu ölçeğinde düşünüldüğünde süreç liman kentleri İstanbul ve İzmir ile başlar, demiryolu açının ulaştığı diğer kentler ile devam eder. Genellikle dönüşen tarihi kent ve yeni açılan yerleşimler olarak iki farklı yapının hakim olduğu Anadolu kentlerinde konutlar bitişik nizam apartmanlar, sıra evler ve bahçe içi banliyö evler olarak Avrupalı örnekler ile oldukça benzerlik göstermektedir. Apartman ve sıra ev tipleri, ada, parsel, sokak, cadde ve meydan hiyerarşisi ile konumlandırılmış, 19.yy Barok planlama geleneği uygulanmıştır (Bilgin, 1996). 1882 yılında yayımlanan Ebnîye Kanunu bu düzeni oluşturmak için kullanılan bir araçtır. Konut birimlerini bir çatı altında toplayan apartmanların dışında, çekirdek aile ve geleneksel aileyi bir araya getiren aile apartmanları Anadolu'ya has olarak ortaya çıkmıştır. Ebnîye Ka-

nunu ile getirilen bir diğer yenilik ise yapım teknolojileri alanında olmuştur. Ahşap karkas yerine kâğır yığma tekniği, kamu binalarının dışında kent içi konutlarda da kullanılırken, geleneksel konut mimarisinden keskin bir uzaklaşmaya sebep olmuştur.

İki dünya savaşı arasında yeni bir ülke kurulurken küresel istikrarsızlık ve karmaşanın etkisiyle Anadolu'da içe kapanma söz konusudur. Ulus devlet ve kapalı ekonominin sonucu ise kendi yağıyla kavrulma, hizmet sektörüne yoğun yatırım, tüketim ve sanayi sektöründe hızlı ilerleme ile toplumsal istikrar olmuştur (Bilgin, 1996). Devlet eliyle yapılan yatırımlar liman kentleri İstanbul ve İzmir'den çok Ankara ve çevresindeki orta ölçekli Anadolu kentlerinde yoğunlaşmıştır. Orta Anadolu'nun hem sanayi, hem de idari merkez olarak seçilmesi ulusal pazarı bütünleştirmek ve standartlaştırmak açısından büyük öneme sahiptir. Bu sürecin bir sonraki adımı ulaşım sistemini güçlendirmek olmuş, birbirinden ayrı demiryolu ağları Orta Anadolu'da birleştirilmiştir. Dönem içinde yoğunlukla Orta Anadolu'da yapılan konutlar iki grupta incelenebilir, lojman ve kooperatifler. Her ikisi de

az katlı ve düşük yoğunluklu olan yerleşmeler rasyonel ve fordist mantıkla ele alınmış olup biçimleriyle bahçe kent geleneğini taşımakta, ileriki dönem uydukent uygulamalarına örnek teşkil etmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrası sanayi-deki ilerleme ile tarımdaki makineleşme hızlanmıştır. Sonucunda ise tüm dünyada ortaya çıkan değişim Anadolu'da başlamış, düzenli nüfus artışı, nüfus yoğunlaşması ile iş ve yaşam organizasyonunun sürekli değişmesi kaydedilmiştir. Önceki dönem kentlerde gerçekleşen noktasal ve sınıfsal modernleşme hareketi, bu dönem içinde hız kazanarak homojen bir ilerleme ile toplumun tamamına ulaşmıştır. Anadolu'da gelişme kaydeden dört merkezden bahsetmek mümkündür, Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana. İstanbul - Adana hattının güneybatısı kentsel anlamda ilerleme kaydederek modernleşirken geri kalan kısım daha çok yerinde sayan ve nüfus kaybeden bir seyir izlemektedir (Bilgin, 1996). Söz konusu kentlerde artan nüfusu barındırmak için üç farklı üretim metodu ortaya çıkar, yapsatçılık, gecekondular ve kooperatifçilik.

1954 yılında serbest bırakılan kat mülkiyeti ile küçük arsa sahibi, küçük sermaye sahibi müteahhit ve küçük birikim sahibi konut alıcısı uygun bir platformda buluşmuş, tek başına yapamayacakları işleri bir arada başarmışlardır. Devlet eli değmeden kendiliğinden yürüyen bu sisteme yapsat denilmiştir. Yapsat sistemi sosyal bünye ile o kadar uyuşmuştur ki kısa zamanda çekim merkezlerindeki konutların yarısını üretecek büyüklüğe ulaşmıştır. Daha çok orta sınıfın yaşama birimleri olarak başlayan apartmanlar, bitişik yada ayrıklı nizam farkına bakılmaksızın arsa büyüklüğüne göre birkaç plan çeşidi üzerinden sürdürülmüş, orta sınıf yaşama formatı olarak benimsenmiş bu plan çeşitleri küçük revizyonlar ile günümüze kadar ulaşmıştır. Söz konusu konutlarda önceki dönem gelenekselleşen sofaların yerini koridorlar almış, odalar batının etkisiyle özelleşmiş, ıslak hacimler bir araya toplanarak koridor boyunca dizilmiştir (Cengizkan, 2004).

İkinci üretim metodu olan gecekondular, kente göç edenlerin konut sahibi olamayacak sınırlı birikimleri ile sanayi alanları çevresi ve kamu arazilerinde etaplamalı ürettikleri ve yasal olma-

Şekil 25. Yapsat Konut Örneği,
Etimesgut, Ankara

yan konutlardır. Populist politikalar ile gelecekte imar affına tabi olacak bu yapılar dinamik bir sürecin başlangıcıdır, tek odalı birim zaman içinde yatay ve dikey büyüme kaydeder. Malzeme ve yapım tekniği olarak gecekondular oldukça zayıf olsa da apartmanların sosyal donatı seviyesine yakınlaşmış, kimi zaman bahçe kullanımı ile üstünlük sağlamıştır.

Son üretim metodu ise değişken olmakla beraber toplamın yaklaşık %20'sini oluşturan kooperatiflerdir. Sabit ancak kısıtlı gelir sahibi konut alıcılarının talep ettiği kooperatifler parsel ölçeğindeki apartmanlardan farklı olarak genellikle yatay yada dikey bir apartman bloğunun geniş arazi üzerinde tekrarlanmasıyla uygulanmıştır. Yapı tekniği ve plan organizasyonu açısından ise aralarında pek bir fark

Şekil 26. Gecekondu Bölgesi,
Mamak, Ankara

bulunmamaktadır. Geniş anlamda kabul gören, piyasa kurallarına adapte olmuş ve ticari olarak iyi işleyen kooperatifçilik, farklı arayışlara yönelmeye zorlanmamış, bu sebeple modern anlamda bir toplu konut pratiği oluşmamıştır. Uluslararası mimari üslubu benimseyen modern toplu konutlar sadece Türkiye Emlak ve Kredi Bankası ve bazı öncü belediyeler tarafından yapılmışsa da nicelik itibarıyla kayde değer seviyelere ulaşmamıştır.

20.yy son çeyreğinde dünyada yaşanmakta olan değişimi İlhan Tekeli (2001) dört madde ile özetlemiştir: sanayi toplumundan bilgi toplumuna, fordist üretimden esnek üretime, ulus devletlerden küresel dünyaya, modernizmden postmodernizme geçiş. Dolayısıyla, petrol krizi ve 1980 sonrası dünyada post modernizm, Anadolu'da ise modernleşme bunalımı başlar. Benimsenen liberal politikalar ile kapitalist sanayileşme hızlanırken göç de hızlanmış, önceki döneme

göre yavaşlayan yapsat ve kooperatifler kent içi yoğunluğun olduğu bölgelerdeki talebi karşılamakta yetersiz kalmıştır. Kamu ve özel girişimi toplu konuta yönlendiren bu gelişme, 1984 yılında yayımlanan Toplu Konut Kanunu ile yasalaşmış, yeni kredi mekanizmaları ile üretim teşvik edilmiştir. 2000 yılı ve sonrasına damgasını vuracak Toplu Konut İdaresi (TOKİ) bu dönemde kurulmuştur. Türkiye Emlak ve Kredi Bankası ise geçmişte olduğu gibi piyasayı düzenleyecek mekanizmalar geliştirmek yerine sınırlı sayıda ve örnek olma amacıyla konutlar üretip satışı gerçekleştirmiştir. Özel sektörün sunduğu konutlar üst tabaka taleplerini hedef almış, kente kapalı adalarda kurulan yerleşkeler ile dışa taşan bir yaşam biçimi iddiasıyla pazarlanmıştır. Ancak üretilen apartmanlar, yerleşme biçimi ve mimari karakteriyle ortaçağ insulae konutlarının, Osmanlı Dönemi hüceratlarının ve 19.yy Avrupa banliyölerinin üslubunu taşımakta, söz konusu örneklerin kabuk değiştirmiş takipçisi olarak varlık göstermektedir.

2000 yılına gelindiğinde gecekonduların yapımının istemeden de olsa sürdürüldüğü, yapsatçılık ve kopera-

Şekil 27. Kooperatif Konut Örneği,
Çankaya, Ankara

tişçiliğin ise tersine oldukça gerilediği bir sürece girilmiştir. Yeni şehircilik anlayışı ile küçük arsalar bölünmüş kentlerdeki apartmanlar şeklinde yapılaşma devam etse de arsa üretiminin belediyelerce sınırlı tutulması ve mevcut arsaların fiyat artışı sosyal konut üretimini durma noktasına getirmiştir. Sonucunda tek partili iktidar sonrası benimsenen liberal politikanın aksine bir gelişme yaşanmış, piyasa-

Şekil 28. TOKİ Konutları
Örneği, Bursa

daki çıkmazı regüle etmek yerine açığı dolduracak konut üretiminin devlet eliyle sağlanması tercih edilmiştir. 2003 yılında yayımlanan 4966 sayılı kanunla yapılan değişiklikler ile, Toplu Konut İdaresinin 2985 sayılı Kanunla tanımlanan görevleri arasına yeni görevler eklenmiş, şirketleşmenin önü açılmıştır. Bu görevler şunlardır;

a) Konut sektörüyle ilgili şirketler kurmak veya kurulmuş şirketlere iştirak etmek;

b) Ferdi ve toplu konut kredisi vermek, köy mimarisinin geliştirilmesine, gecekondu alanlarının dönüşümüne, tarihi doku ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik projeleri kredilendirmek ve gerektiğinde tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak;

c) Yurt içi ve yurt dışında doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla proje geliştirmek; konut, altyapı ve sosyal donatı uygulamaları yapmak veya yaptırmak;

d) İdareye kaynak sağlanmasını teminen kar amaçlı projelerle uygulamalar yapmak veya yaptırmak;

e) Doğal afet meydana gelen bölgelerde gerek görüldüğü takdirde konut ve sosyal donatıları, altyapıları ile birlikte inşa etmek, teşvik etmek ve desteklemek. (4966 Sayılı Toplu Konut Kanunu)

Planlı kentleşme ve konut üretimi programı ile yapılan kanun değişikliği sonucu TOKİ 2003-2011 yılları arasında beşyüzbine yakın konut üretmiştir. Bu konutlar genellikle sosyal donatı için ayrılan kent içi kamu arazilerinde imar tadilatı yapılarak inşa edilmekte, orta sınıf için gelenekselleşen 2+1 ve 3+1 tip projeler 'patetes baskı' kabul

edilebilecek bir yöntem ile araziye yapılmakta, çeşitli tip donatı unsurları (okul, kreş, cami, alışveriş birimi vs.) ile de desteklenerek yerleşke tamamlanmaktadır. Ancak üretilen konutlar Mimarlar Odası Genel Merkezi'nce belirlenen "dünya mimarlık ve kent tarihinin en zengin birikimlerini taşıyan bir ülkede; çağdaş yapılanmanın da bu geçmişi aratmayacak düzeyde nitelikli ve kimlikli olmasını sağlayacak 'ulusal mimarlık politikası'nın, tüm kurumlarca gözetilerek yaşama geçirilmesi" hedefinin oldukça gerisinde kalmakta, yarım yüzyıl önce yapımından vazgeçilen sosyalist devletlerin toplu konutlarını andırmaktadır. Diğer taraftan, TC Anayasasının 57. Maddesi olan "Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler..." ifadesindeki kent özellikleri ve çevre şartları gözetilmesi hususlarına, TOKİ tarafından tarım arazileri, su havzaları ve orman alanlarında yapılaşmanın önü açılması ile uyulmadığı bilinmektedir. Genellikle kent çeperlerindeki hazine arazilerinde yapılan TOKİ konutları bölgesel uyum, coğrafi koşullar,

iklim gözetilmeden üretilmekte, sonucunda kentleri aynılaştırmakta ve kimliksizleştirmektedir. 2008 yılında düzenlenen "Anadolu'da konut ve TOKİ mimarlığı" etkinliğinin sonuç bildirgesi sorunlara ilişkin dikkate değer öneriler getirmiştir:

1- TOKİ, 57. maddesindeki "şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama"yı temel alarak "çevreye ve insan haklarına saygılı bir mimarlık kültürünü" gözetmek zorundadır.

2- TOKİ'ye devredilen imar yetkileri, kent ve çevre ile uyumsuz; şehircilik ilkelerini gözetmeyen yapılaşma kararlarıyla kullanılmaktadır. Belediyeler, yerel toplumun imar haklarına sahip çıkmalıdırlar.

3- Hazine arazilerinin rant projeleri için TOKİ'ye devredilmesi, emlak pazarına arsa yaratılması sonucunu doğurmaktadır. Oysa bu alanlar geleceğe daha yaşanılır çevreler bırakılmasının güvenceleridir.

4- Anadolu birikimlerinden esinlenen yeni yerleşme dokuları için akademik ve mesleki kurumlarla işbirliği içinde çalışmalar başlatılmalıdır.

5- Doğal, ekolojik ve kültürel değerleri açısından yasalarla korunmaları ön-görülen bölgelerdeki tahrip edici TOKİ projeleri önlenmelidir.

6- Kimi TOKİ projelerindeki “Osmanlı-Selçuklu mimari tarzı” vb. yaklaşımlar “kişiliksiz taklitler”dir. Gelenekselin çağdaş yorumlarını içeren projeler için “mimarlık yarışmaları” düzenlenmelidir.

7- TOKİ konut sektöründe “devlet olanaklarını dilediği gibi kullanan ayrıcalıklı patron” olarak değil, kamusal önderliklerle katkıda bulunan bir önder olarak yer almalıdır. (Anadolu’da Konut ve TOKİ Mimarlığı Sonuç Bil-dirgesi, 2008)

Bozulma ve çökme başlamış kentsel alanların ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarının kapsamlı ve bütünlüklü yaklaşımlarla iyileştirilmesine yönelik olarak uygulanan strateji ve eylemlerin bütünü olan kentsel dönüşümler dönem içerisinde konut üretiminin bir diğer yöntemi olmaktadır. Kapsamlı bir dönüşüm olması sebebiyle, fiziksel, sosyal ve ekonomik birçok hususta kentin bütününe ve insanların yaşam biçimine etki ede-

bilmektedir. Dolayısıyla yürütülecek planlama çalışmalarında sosyologlar, ekonomistler, mühendisler, mimarlar, plancılar ve peyzaj mimarları gibi farklı disiplinlerin birlikte çalışması gerekmektedir. Kapsamlı ve titiz bir yaklaşımla yürütülmesi gereken bu süreç Türkiye’de belediyeler ve TOKİ eliyle tepeden inme sürdürülmekte, kentsel dönüşüm, istismak ve apartmanlaşma ile eş anlamlı algılanmaktadır. Değeri artan kent içi gecekondular bu kapsamda yerel yönetimlere birer kazanç kapısı olabilmektedir. Ancak, populist imar afları sonrası belediyelerce altyapısı tamamlanmış ve gecekondular ile çevrilmiş kentsel dönüşüm hedef bölgelerinin yıkılarak yeniden düzenlenmesi en basit anlamda “yapboz”dur. Geçmişte yapılan bu plansız kentleşme ulusal ölçekte oldukça belirgin ve büyük bir ekonomik kayıptır. Ülkedeki konut stoğunun %50’den fazlasının kaçak yapılar olduğu düşünüldüğünde kaybın büyüklüğü ortaya çıkmaktadır. Benzer kayıpların gelecekte yaşanmaması için hazırlanacak imar planlarına harfiyen uyulmalı, imar uygulamaları hızlandırılmalı, imar tadilatları azaltılmalı, kamu arazileri ve sosyal donatılar

korunmalı, denetim mekanizmaları güçlendirilmeli, konutların ise çoktan terk edilmiş bir anlayış yerine çağdaş dünyanın gereği ve insanın ihtiyaçlarına göre tasarlanması hedeflenmelidir.

Sonuç olarak, gecekonduların temizlenerek TOKİ vasıtasıyla apartmanlardan oluşan siteler yapmak yapısal kaliteyi artırsa da mekansal ve yaşamsal kaliteye katkı sağlayamadığı gibi söz konusu şablon apartmanlar kentlerde daha kötü yaşam ortamları yaratabilmektedir. Anadolu'nun her yerinde aynı tipte, coğrafi ve sosyal koşulları hiç dikkate almadan yapılan TOKİ konutlarının ileride yaratacağı sorunlar yeni bir yapboz sürecinin başlangıcı olarak düşünülmektedir.

2.9.3. Postmodernizm

1980 öncesi ortaya çıkan petrol krizi ile mimaride cam duvarlar gözden düşmüş, artan toplumsal bilinç sonucu mimarlar “ruhsuz boş araziler, suçun ve sefaletin baş gösterdiği, tarihin sökülüp atıldığı kentler” yaratmakla suçlanmış, seri üretimin toplu konut uygulamaları arkasındaki sosyalist politikalar tamamen reddedilmeye başlanmıştır. Modernizme tep-

ki olarak 20.yüzyılın son çeyreğinde ABD’de başlayan postmodernizm çağdaş mimari üzerine söylemler geliştirmiştir. Tepki ile doğmuş bu süreç esas itibariyle modernizmin sorgulanması şeklindedir. Bütününde uluslararası mimarlık üslubuna ilave yaklaşımlar ve bazı karşıt görüşler sunarak, mimari anlamda yeni bilgi çağının gereklerine uyulmasını hedefleyen dinamik bir yaklaşımdır. Postmodernizm geçmişten esinlenir, küresele karşı lokal, kuralcılığına karşı çeşitliliği savunur, “less is bore” (az sıkıcıdır) sloganıyla da görüşünü özetler. Prag’da bulunan Dancing Apartment, Rotterdam’da bulunan Küp Ev ve Amsterdam’da bulunan Wozoco Apartment bu akımın önemli eserleri arasında yer alır.

Modern mimarlar tek bir üslup ve tutarlı bir yaklaşımla tasarımlarını sürdürürken, postmodern mimarlar her yapıda ayrı bir üslup edinmiş görüntüsündedir. Bu durum sosyal kuramcı David Harvey tarafından küresel siyasetteki değişim ile açıklanmıştır. Harvey (2010), özellikle SSCB’nin yıkılışının ardından ABD ve İngiltere’de sosyal devlet politikalarının terkedildiğini ve bunların yerini bir tüketim mantığının aldığını iddia eder. Harvey’e

Şekil 29. Dancing Apartment,
Prag, Çek Cumhuriyeti

göre bu tüketim mantığı işlevden çok biçime önem vermiş, tüketim nesnelerini olduğu kadar etiğin de estetikleştirilmesini sağlayarak derinliksiz bir imajlar dünyası yaratmıştır. Harvey, biçime önem veren bu mantığın gelişimini talep üretimi olarak da adlandırabileceğimiz, kendisinin “arzuların ve zevklerin manipüle edilmesi” dediği şeye bağlar. Harvey’e göre mimarideki bu değişim, binaların daha güzelleşmesini isteyen mimarların iyi niyetinin değil, ekonomideki ve sınıf mücadelesindeki gerilemenin bir sonucu olarak işaret edilmektedir. Tüketim toplumlarına hitap eden bu “derinliksiz imaj sergisi” günümüzde devam etmekte, mimarlık ise bu tartışmaların arasında yolculuğunu sürdürmektedir.

Tarihi sürecin dışında bulunan konut mimarisi, kavramsal konular ve örnekler ile bir sonraki bölümde incelenecektir.

Şekil 30. Küp Ev, Rotterdam, Hollanda

Şekil 31. Wozoco Apartman, Amsterdam, Hollanda

*“ İç mekanı, kentsel mekanı,
ekonomik, toplumsal, entellektüel,
teknik, işlevsel ve dekoratif değerleri
ile coşku ve hayranlık yaratan yapı,
mimarlık yapıtıdır.”*

Bruno Zevi

3. Konut Mimarisi

İnsanoğlu dünyayı algımlarken içsel ve dışsal faktörler etkindir. Bu durum tekil anlamda birey için geçerli olduğu gibi çoğul olarak aile, topluluk ve toplumlar için de söz konusudur. Konut ve kent ikilisi bu faktörlerin başında yer alır. Kent kavramı toplum için ne ise, konut da birey için odur. Konut mimarisi ve mekansal planlama için

içsel faktörler insan odaklı iken konutu ve kentin bütünü şekillendiren dışsal faktörler oldukça çeşitli ve karmaşıktır; toplumsal, teknolojik ya da ekonomik gelişmeler süreci ve ürünleri etkileyip değiştirebilmektedir. Ancak tarih boyunca değişmeyen bir gerçek vardır, “konut içerisinde yaşayan insanın kimliğidir”.

Mekan, insanların organize olma, hayatlarına anlam katma ve kim olduklarını ve kim olacakları kimlik duygusunu oluşturma biçimlerinin önemli bir parçası olmaya devam eder. Hepimiz bir yerde yaşıyoruz, 'ev' olarak bildiğimiz bir yerimiz var. Bu geçici veya daimi kiralık veya kendimizin, büyük veya küçük olabilir. Hatta sokakta karton bir kutu bile olabilir fakat özel bir niteliği vardır ve kim olduğumuz duygusunu oluşturmada, hayatımıza ve ilişkimize anlam katmada çok önemlidir. (Thorns, 2004)

Joseph Rykwert (1982), "Konut insan için evrenin merkezidir, bu özelliği ile insanın dış ve iç dünyası arasında aracılık yapmaktadır" der. İnsan ömrünün yarısı, iç ve dış dünyası arası köprü olan konutlarda geçtiği varsayılırsa, insan odaklı bir tasarım mantığı ile fiziksel, sosyal, psikolojik ihtiyaçların eksiksiz sağlanması gerektiği ortadadır.

Bu bölümde mimari tasarımın üç ana unsuru irdelenecek, bazı güncel tasarım kriterleri ve geleneksel uygulamalar ile özet bir teorik arkaplan oluşturularak modern ve postmodern mimariye ait çeşitli konut örnekleri

paylaşılacaktır.

3.1. Bağlam (Context) İlişkisi

Bağlam bir nesnenin içerisinde geçtiği, yer aldığı ve anlam kazandığı durumlar bütünüdür. Bu anlamda, bilgiyi edinmek için önce bağlamı kavramak gereklidir. Mimari disiplinde bağlam ise, mekanın içinde bulunduğu ve dolayısıyla içinden doğduğu bütünün kendisi, fiziki ve sosyal çevrenin toplamıdır. Bağlam sadece fiziki çevre ve kent olarak algılanmamalı; tarih, kültür, iklim ve coğrafya ile birlikte değerlendirilmelidir.

Postmodern mimari akımlardan birisi olan bağlamsalcılık (contextualism) malzeme, şekil ve detay konularında bağlamı adres göstermekte, uluslararası mimari usluba tepki olarak yerelliği teşvik etmektedir. Türkiye özelinde örnek verilecek olunursa iklim, tarih ve kültür farkı gözetmeksizin üretilip yaygınlaşan toplu konutlar bir bağlam problemi taşımaktadır. Sözgelimi Antalya, Rize, Mardin ve Erzurum'da aynı konut bloklarının inşa edilmesi iklimsel verilere, tarihi birikime ve kültürel kullanıma tamamen aykırıdır. Bilinen ve sıklıkla tekrar edilen bu du-

rum yerine, üst ölçekli bir düzlemde mimari üslup irdelenecek, konuya ait doğrudan ve dolaylı çıktılar sağlanacaktır.

3.1.1. Yerel (Vernacular) Mimari

Yerel emek, malzeme ve teknik bilgiler kullanılarak üretilen yapılar olup çevresel, kültürel ve tarihi bağlamın izlerini taşır. Yerel mimarlıkta kullanılan form ve şekiller için iklim, kültür, ekonomi, malzeme gibi çeşitli etken faktörler bulunmaktadır. Anadolu'daki

yerel mimarinin çeşitliliği de (göz dolgu, kerpiç, karkas vb.) bu gerekçelerle açıklanabilir.

Bulduğumuz dönem için yerel mimari örneklerle kırsal kesimlerde sıklıkla rastlanmakla beraber, yeni ve yakın bir yaklaşım olan ekolojik mimarlık uygulamaları ile zaman zaman üst kültürün de hayatına giriş yapmaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinde göz dolgu evler, Güneydoğu Anadolu'da kerpiç evler, Batı Anadolu'da karkas

Şekil 32. Harran Evleri,
Şanlıurfa

Şekil 34. Beypazarı Evi, Ankara

Şekil 33. Serender, Fındıklı, Rize

evler, İç Anadolu'da taş evler geç-
mişte sıklıkla üretilmiş yerel mimari
örneklerin başında gelir. Günümüz
şartlarında ise unutulmuş malzeme ve
teknik bilgilerden ötürü yerel mimari
terk edilmekte, yerlerine betonarme
yapı hemen her coğrafyada tercih
edilmektedir. Malzeme, teknik, üre-
tim, kullanım ve ekonomik unsurların

değiştiği 21.yüzyılda yerel mimariye
dönüş yaygın anlamda mümkün ol-
mamakla birlikte, söz konusu yapı-
lara ait çeşitli kazanımlardan modern
mimariye yönelik fikirler ve çıkarımlar
edinmek mümkündür. Bu bölümde
bir parantez açılarak TRC1 Bölgesi
yerel konut mimarisi irdelenecektir.

3.1.1.1. Gaziantep Evi

Doğan Kuban'ın Güneydoğu Anadolu evleri için yaptığı "mimari vokabülerin temel öğeleri ortaçağ Memlûk biçimlerinde kullanılan iç avlular ve eyvanlardır. Dar uzunlamasına odalar, küçük orta alanlar, avluya açılan direklikler ve düz çatılar Sasani ve Roma sonrası yakın doğu mimari uygulamalarının sürekliliğini yansıtır" genellemesi Antep Evi'nini karakteristiğini anlaşılır kılmaktadır (Ünal, 2007).

Antep kenti ve çevresinde iklimin sıcak ve kuru olması, yılın büyük bir bölümünün yağışsız geçmesi Antep

Evi'nde yaygın olarak kullanılan dışa açık mekanlara sebep olmuştur. Bölgede poyraz rüzgarının kış aylarında hakim olması sebebiyle evler genellikle güneye doğru yerleştirilmiştir. Avlu çevresinde güneye bakan evlere kible evi denir ve kış aylarında kullanılır, kuzeye bakan evlere ise poyraz evi denir ve yaz aylarında kullanılır. İklimsel bağlamdan sokaklar da etkinleşmiştir. Sokağa sınır inşa edilen yapılar ve avlu duvarları günün her saatinde gölge sağlamaktadır. Kabaltı olarak bilinen sokak geçitleri ise hem rüzgar koridoru olarak hem de gölge yaratarak sokaklar üzerinde serin mekanlar sunmaktadır.

Şekil 35. Bey Mahallesi,
Gaziantep

Dönem içerisindeki sosyal yaşamın öncüllerinden olan korunma ve mahremiyet konut cephe ve planlarında kendisini göstermiştir. Zemin katta cümle kapısı hariç dışa tamamen kapalı konutlar, üst katlarda sokak cephesine asgari açıklık verilerek sade tamamlanmışken, avlu cephesi tersine açık merdiven, koridor, eyvan ve pencereler ile oldukça hareketlidir. Levha camın yaygınlaşması ile mesire, köşk ve yalı kültürünün taşradaki yansımaları neticesi 19. yüzyıl sonrası konutlarda pencerelerin sıklıkla kullanıldığı köşk denilen sokak çıkmaları yapılmaya başlanmıştır (Ünal, 2007).

Antep Evi'nin plan açısından en önemli ayrımı yaşama birimlerinin yer aldığı katta eyvan ögesinin kullanımı ile ortaya çıkmıştır. Zemin katta odalara girişi hazırlayan veya üst katta merdivenin ulaştığı yer kısa ve sıkışık bir sahanlık yerine genişçe bir mekan halini almıştır ki eyvan denilen bu öge geniş kemeri ile yapının cephesinde en dikkat çeken kısımdır. Merdiven sahanlığının uzayarak bir açık koridor halini aldığı eyvansız çözümler de diğer plan tipini oluşturur.

Şekil 36. Kabaltı, Türktepe, Gaziantep

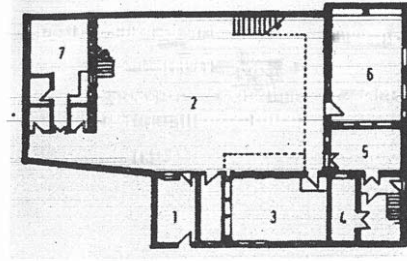

Şekil 37. Açık Merdiven ve Koridor Örneği, Hüseyin Enç Evi, Türktepe, Gaziantep

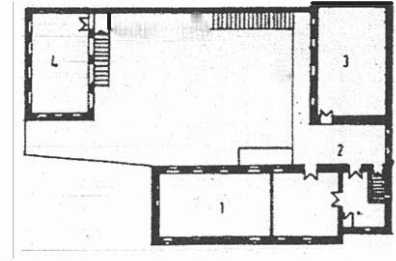

Şekil 38. Eyvan Örneği, Hasan Süzer Evi, Bey Mahallesi, Gaziantep

ZEMİN KAT PLANI

BİRİNCİ KAT PLANI

Her iki konut tipinin ortak özelliği olan avlu tüm servis mekanlarının bir araya toplandığı açık bir mekan olup, gündelik faaliyetlerin büyük bir bölümünün burada geçmesi sonucu ha-

yat adı verilmiştir. Sıcak yaz aylarında tüm aile yaşantısının avluda geçmesi sebebiyle özenle ele alınarak planlanan mekanlardan birisidir. Ortasında bulunan çoğunlukla eliptik forma sa-

hip havuza gane adı verilir. Bu havuz birleşik kaplar kanununa göre düzenlenmiş bir devirdaim sistemine sahiptir. Duvar çeşmeleri ile birlikte serinlik verici öğeler olarak kullanılmaktadır. Avlu duvarının dibine ekinlik adı verilir ve bu kısımda küçük bir ağaç, asma yada çeşitli çiçekler bulunur. Bazı Antep evlerinde ise bu duvarın dibinde sal adlı verilen ve üzüm ezmekte kullanılan tekneler bulunur.

Mutfak (ocaklık), tuvalet, mağara ve ahır gibi mekanlar genellikle iki katlı evlerin zemin katında yer alır. Antep evlerinde banyo genellikle bulunmaz, hamamlarda topluca sürdürülen yıkanma faaliyetleri aynı zamanda sosyal bir buluşmadır. Mağara, zemin katın merdiven ile inilen kayadan oyma penceresiz bir mekandır. Serin yerde saklanması gereken gıda maddeleri ile çeşitli yakacak malzemelerinin konulduğu bir depo niteliğindedir. İyi yemek pişirmenin ve birlikte yemenin bir gelenek olduğu bölgede mutfak özel bir öneme sahiptir. Ana yapıdan ayrı küçük bir yapı olarak tasarlandığı gibi zemin katta çözümlendiği de görülmektedir. Mutfakta bulunan eşyalar duvarlarda bulunan ve bazıları kapaklı nişler içine konulur. Cümle kapısı ya-

nında ve avlu içinde bulunan nişlere kandillik denir. Antep Evi'nin kendine has mekanlarından birisi de haznadır. Yangına karşı korunaklı olması sebebiyle tamamen taştan inşa edilen bu mekan Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde mahzen, taş oda ve hazn odası adlarıyla bilinmektedir. Değerli eşyaların saklandığı bu odanın adı Osmanlıca hazn yani sağlam yerden gelir. Evin genç kızının çeyizlerinin de sergilendiği haznaya bir başka odadan ulaşılır,

Şekil 39. 20. yy Başlı Gaziantep Kent Silüeti

penceresi bulunmaz. Antep Evi'nin hemen her odasında gömme dolaplar ve nişler yer alır.

Düz damların hakim olduğu kent silüeti 19. yüzyılda bardak denilen kiremit çatılarla değişmiş, sonucunda ise konutlarda bardakaltı olarak bilinen ve yiyeceklerin kurutulmasına yarayan bir mekan ortaya çıkmıştır. Öncesinde sıcak geceleri damda geçiren Antep halkı, çatı yapımı sonrası avlu ve yazlıklarını daha fazla kullanmaya başlamıştır.

Şekil 40. Keleş Konağı, Adıyaman

3.1.1.2. Adıyaman Evi

Adıyaman kent merkezi yöresel mimari örnekler açısından oldukça kısıtlıdır. Tarihi yapılar arasında cami, kilise, kervansaray, kamu binaları bulunurken konut olarak kent merkezinde sadece Keleş Konağı (Değirmen Evi) varlığını koruyabilmiştir. Zemin katı moloz taş duvar, üst katı ise kesme taş duvardan inşa edilmiş olup, sofa olarak kullanılan eyvan ve pencere kemerlerinde taş işlemler bulunmaktadır. Oda duvarlarında gömme dolaplar ve nişler yer alır. Üst kat sofaya 'L' şeklinde bir merdiven ile avludan ulaşılmakta, sofa doğrudan bahçeye cephe vermektedir. Karşılıklı ikişer oda ve odaların açıldığı orta sofa ile Keleş Konağı tipik Osmanlı konutunun Anadolu uyarlamasıdır. Sokağa açılan kapının dışında avlu girişi de bulunmakta olup, günümüzde yıkılmış eski bir değirmenin konakla beraber aynı avluya açıldıkları anlaşılmaktadır. 18. yüzyılda İstanbul'da başlayan mimari üsluba benzer bir cephe düzenlemesi ile sokak cephesinde ahşap karkas bir çıkma ve çok sayıda pencere yer almaktadır. Söz konusu özellikleri ve mevcut durumu ile Keleş Konağı'nın 19. yüzyıla ait ol-

duğu düşünölmektedir.

Adıyaman ilinin diğer kentlerinde bulunan yerel mimari örnekleri çoğunlukla iki katlı olup, mimari elemanlar olarak yöresel kalker taşlarından yararlanılmıştır. Bazı örneklerde de taştan birinci katların üzerine ahşap uygulanmıştır. Alt katlarda mutfak, kiler, çamaşırhane gibi bölümlere yer verilmiş, avluya açık olan üst katlarda da günlük yaşam ve yatak odaları yer almaktadır.

Bu evler dışa açık dikdörtgen pencerelerle aydınlatılmıştır. Bu pencerelerin büyük çoğunluğu yuvarlak, yayvan kemerlidir. Bazı odalarda, özellikle kapı girişlerinin üzerinde konsollara dayalı dışa doğru şahnişler yerleştirilmiştir. Kalker taşının ağırlıklı kullanıldığı köşeler, kemerler ve sütunlarla da dış cephe hareketlendirilmiş olup, taş işçiliği ön plandadır.

Evlerin çoğunda, alt ve üst katlarda farklı planlar uygulanmıştır. Çoğu evin kışık ve yazlık olarak odalarının ayrıldığı, batı duvarlarına ocakların yerleştirildiği, yazlık odaların pencerelerinde cam ve kepengin olmadığı dikkati çekmektedir. Bazı evlerde tavan süs-

lemelerine önem verilmiş, ahşap göbekler, birbiri içerisine girmiş bitkisel motifler sıkça uygulanmıştır. Ayrıca kapı, pencere ve dolap kapaklarında da ahşap işçiliği vurgulanmaktadır.

3.1.1.3. Kilis Evi

Gaziantep'e coğrafi ve iklimsel yakınlığı sebebiyle Kilis iline ait mimari gelenekler oldukça benzerlik göstermektedir. Sıkışık kent dokusu, dar ve çıkmaz sokaklar kentin tarihi kesiminde hakimdir. Konut girişleri sokak boyu uzanan 2,5 ve 3 metre avlu duvarları üzerindeki kapılardan olabildiği gibi yapıların altında avluya uzanan dehlizler ile de sağlanmaktadır. Dehliz üzerinden avluya geçildikten sonra konutun tüm birimlerine ulaşımın ancak bir iç mekan olan avluların kullanımı son derece önemlidir. Yerel dilde havş denilen avlular, yeme, içme, oturma, misafirlik, toplantı ve ev işleri gibi birçok faaliyete cevap verebilmektedir:

Avlu evin merkezidir. Avlu, üzeri gökyüzü ile örtölü bir sofa gibidir. Avluda duran ağaç ve bitkiler ise vazoda duran süs bitkileri gibidir. Çünkü avlunun

zemini düzgün kesme taşlarla kaplanmış, ağaç ve çiçeklerin toprak kısımları kesme taş bitiş pervazları ile çevrelenmiş, curun, kuyu, havuz ve seki gibi elemanlar düzen içinde yerleştirilmiştir (Bebekoğlu & Tektuna, 2008).

Avluda bulunan su unsurlarından birisi süs havuzu diğeri ise kuyudur. Avlunun bir köşesinde bulgur, pekmez gibi faaliyetlerde ocağın kurulacağı siyah

bazalt taş ile kaplanmış bir alan yer alır. Diğer sabit mimari öğeler curun (üzüm teknesi), tandır (ekmek fırını) ve duvar çeşmesidir. Kilis evlerinde çeşitli süs öğeleri cephe elemanı olarak sıklıkla kullanılır, çörtlenler ve cumbalar bilinen örneklerindedir.

Kilis Evi'nde avlunun tam karşısında ve açıklığın tamamına hakim bir eyvan (yerli dilde livan) yer alır. ÇATOM'un

Şekil 41. Kilis Mimarisi Çörtlen ve Cumba Detayı

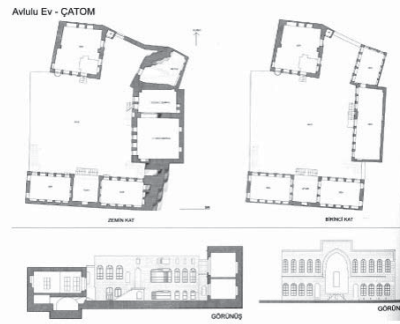

kullandığı tarihi Kilis evinde 'U' şeklinde yüksek bir düzlem, minderler ve ortada motif süslemeli taş kaplama vardır. Zemin kattaki mekanlar ya avluya yada eyvana açılmaktadır. Yazın kapı ve pencerelerin tamamı açıldığında evin tüm mekanları birbiriyle bütünleşmekte, düşün, toplanma, eğlenme ve sohbet gibi toplu faaliyetler için mimari esneklik sağlanmaktadır. Avlu çevresindeki odalarda farklı kademelenmeler ve tavan yükseklikleri mevcuttur. Alçak tavanlı odalar güney cepheleli olup kış odası iken yüksek tavanlı odalar kuzey cepheleli ve esas oda adındadır.

Eski dönemlerde Kilis evlerinde pencereler üzeri perde kullanılmaz, soğuk havalarda kullanılmayan küzere geceleri dıştan örtülen panjur kapaklar yer alırdı. Soba 20. yüzyılda yaygınlaşmış olup öncesinde yer tandırı denilen oda zemininde bir çukura köz konularak üzerine delikli koni şeklinde pişmiş hordelek kapatıldıktan sonra çevresinde oturanların yorgan ile ısınması sağlanmaktadır (Bebekoğlu & Tekuna, 2008). İklim verilerine ve yönlere göre tasarımı yapılan Kilis evlerinde serinlik için kullanılan ve mimari literatürde 'Venturi Bacası' olarak bilinen

elemanlar da yer almaktadır:

Çatıdan yukarı doğru yükselen (bir buzdolabı ölçülerinde) taşla örülmüş bir kütle üst seviyede vapurların bacalarını andırır şekilde batıya açılan kısmı ile rüzgarı

Şekil 42. ÇATOM Evi, Kilis

vakumlamakta, bu havayı aşağıda açılan bir dolap kapağından odanın içine boşaltmaktadır. Bir çeşit klima düzeneği sayılabilecek bu yapı form olarak yapıda kendini göstermektedir (Bebekoğlu & Tektuna, 2008).

3.1.2. Bölgesel (Regional) Mimari

Bölgeselcilik mimari öğreti içerisinde 20.yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Mimarının kültür, politika ve fiziksel bağlamla ilintili olması gerek-

tiğini savunarak betonarme strüktür ve cam duvarlar ile bilinen modern mimariye karşı çıkmıştır. Bu anlamda ortaya konulan hedef, insanlar, yapay ve doğal çevrenin bütüncül uyumu olup; belli kimlik, tarih ve iklim unsurlarına yönelik modern bağlam içerisinde hassasiyet geliştirmiştir. Yerel mimaride olduğu gibi mevcut doğal kaynaklar gözetilir, geleneksel ve modern teknikler kullanılır, bütünde modern bir yapı amaçlanır. Bu yönü ile yerel ve küresel yaklaşımların doğru- dan bir buluşma alanıdır.

Bölgesel mimari denildiğinde akla ilk gelen isim Hassan Fathy'dir. Mısırlı ünlü mimarın tasarımı olan Yeni Barış Köyü'nde iklimsel düzenlemeler ve yerel teknikler kadar kullanıcılarına sağlıklı bir yaşam alanı sunma amacı da ön planda tutulmaktadır. Yerel yapılarda geleneksel avlu şeması ve kalın kerpiç duvarlar ve venturi bacası kullanarak pasif soğutma sağlanmaktadır. Hasan Fathy'nin çalışmaları, 1980 yılında bölgesel mimari örneklerini araştırmak ve tanıtmak için kurulmuş uluslararası bir yapı olan Aga Han tarafından ödülle layık görülmüştür. Türkiye ölçeğinde bölgesel mimari değerlendirildiğinde, 1992 yılında Aga

Şekil 43. Yeni Barış Köyü, Gourna, Mısır

Han Mimarlık Ödülünün sahibi Turgut Cansever'in Bodrum için tasarladığı Demir Tatil Köyü Evleri öne çıkan uygulamalardan birisidir. Söz konusu yarışmanın juri raporu mimari projeyi şöyle açıklamaktadır:

Ödül, yeni ve eski malzemenin uyumlu birlikteliğini sağlamak üzere yöresel mimarinin geleneksel biçimlerini yeniden tasarlayan mimarın ileri görüşlülüğü için verilmiştir. Sonuç zarif, aynı zamanda yalındır. İyi bir işçilikle üretilmiş ve güzel konumlandırılmış evler, mimari tasarım, işçilik ve ticari arazi geliştirme alanlarında yüksek bir standart oluşturmaktadır. Taş duvarlar ile yaya yolları dokularının zengin dili, yöresel bitki örtüsüyle duyarlı bütünleşmesi, yerleşme sakinleri için çekici ve huzurlu bir inziva köşesi, kaçış yeri yaratmaktadır. Mütevazı ve her biri başlı başına bir birim oluşturan yapıların dikkatle hazırlanmış vaziyet planı, yanyana gelişleri piktoresk manzarayı gözetmekte ve peyzajı korumaktadır. Gerilimli iç mekanların bütünlüğü yetkin bir mimari dilin eseridir. (Cansever, 1995)

Şekil 44. Demir Tatil Köyü,
Bodrum, Muğla

3.1.3. Eleştirel Bölgeselcilik (Critical Regionalism)

Bağlamdaki referansları tasarım sürecine dahil ederek üretilen modern yapılar bu kapsamda yer alır. Mekana anlam ve duygu yüklenerek geçmiş ile irtibat sağlanmakta, ortaya çıkan ürün ile uluslararası nitelikte bir mimari eser hedeflenmektedir. Yerel mimari ile yüzeysel bir bağ kurmuş modern olmaya çalışan bölgesel mimarinin tersine, yerel ile düşünsel ilişkiler kurarak aynı zamanda uluslararası olma iddiasını taşımaktadır. Mimarinin özüne ulaşarak modern, eski ve keşfedilmemiş olanı ortaya çıkarmak ve evrensel medeniyetin bir parçası olmak amaçlanır. Bu sayede modern mimarlığın evrenselliği elde edilirken bağlamın etkisi de göz önüne alınacak, sadece dikkat çekici bir görüntünün yerine topografya, iklim ve ışık gibi unsurlar tasarımda vurgu taşıyacaktır. Boşluk ve yer, topografi ve tipoloji, doğal ve yapay, görsel ve dokunsal arasında tüm hassas değerleri, kültürel özbi-lincin potasında harmanlamayı öneren eleştirel yaklaşım, tüketim kültürü ile bireyselleşmenin arttığı kentlerde kaybettiğimiz değerlerin anlamlarını yeniden kazanmayı hedeflemektedir

(Frampton, 1983). Geleneksel meydan, avlu, sokak kullanımları; evrensel uygarlık ile dünya kültürünün buluşmasında kullanılan tipolojik yaklaşımlardan ilk akla gelenlerdir.

Eleştirel bölgeselcilik için ‘teknik olma’ kavramı oldukça önemlidir. Malzeme, işçilik, yer ve zaman uyumu olarak tanımlanabilecek teknik olma, yapının maddesel etkinliğinin yanında sanatsal bir form oluşturma arayışıdır. Eleştirel bölgeselcilik kapsamında ve başarılı bir teknik yapı olarak öne çıkan örneklerden birisi Behruz Çinici tarafından tasarlanan ve 1995 yılında Aga Han Mimarlık Ödülünü almış TBMM Camisidir. Geleneksel cami mimarisindeki kemer ve kubbelerin İran’daki ateş tapınaklarından, minarelerin ise Suriye’de adak tepesi olarak bilinen ziguratlardan gelmesi sebebiyle bu kullanımları reddeden yapı, peygamberin ilk mes-cidi sadeliğinde yapılmış, kible duvarı tamamen cam, mihrap betonarme bir niş, minare ise benzer dikey vurguyu sağlayacak tek bir ağaç kullanılarak uygulanmıştır.

1990 yılında Ulusal Mimarlık Sergisi Yapı Dalı Başarı Ödülü almış Ankara

Terasevler bu kapsamda verilebilecek bir diğer örnektir. Juri raporunda ifade edildiği şekliyle “Türkiye’deki alışılmış konut çözümlerine getirdiği alternatif ve taşıdığı plastik kaliteler nedeniyle Nuran Karaaslan, Merih Karaaslan ve Mürşit Günday’ın Ankara Teras evler projesi” geleneksel mahalle kültürünü canlandırmaya dönük, teras ve avlu dokusunu çağdaş bir mimari yorum katarak kullanmaktadır. Proje kapsamındaki her bağımsız dairede teras bulunur, avlu ile görsel ilişki sağlanır, araçlar bu saklı alanın dışında tutulur. Avlu iletişimin sağlanması için düşünülen bir sosyal platform, bir mahalle meydanıdır.

Örneklerden de anlaşılacağı gibi taklit, geleneksel olma kaygısı, toplumun imaj beklentisi yapının tektonik ve özgün bir sanat eseri olmasını imkansız kılmaktadır. Dolayısıyla, mimari kültür ve geleneklerin eleştirel bir süzgeçten geçirilip bilginin özüne ulaşarak ortaya konulan tasarımlar yapıya hem mimari kimlik hem de sanatsal değer katmaktadır. Bu kapsam dışında kalan yapılar ise bir mimari eser olmaktan uzak, tarihsel ve kültürel bağlamına yabancı, genelinde ise ucuz, taklit, tekrar ve klişe olarak değerlendiril-

Şekil 45. Meclis Camisi,
Çankaya, Ankara

Şekil 46. Teras evler, Çankaya, Ankara

mektedir. Mimarlık evrensel söylemin özü, zamanın dili yada sürekliliğin dili olmak zorundadır.

3.2. İçerik (Content) İlişkisi

Bacon'a göre (1982) mimari tasarımın temel bileşeni iki öğeden oluşmaktadır; kütle ve mekan. Tasarımın özünde bu ikili arasındaki ilişkiler yatmaktadır ancak mimarların birçoğu sadece kütle ile uğraşmaktan mekan körü olmuştur. Dolayısıyla, mimari içerik denildiğinde akla gelen mekânın büyüklüğü, kullanıcı sayısı ve ihtiyaç programı iken, bu bölümde kütle ve mekan ilişkisi özelinde yapısal ve çevresel içerik irdelenecek, kullanıcı odaklı konut, kentle kurulan ilişki, kentsel uyum ve açık mekan kullanımının önemi tartışılacaktır.

3.2.1. Yapısal İçerik

Bulduğumuz dönem içerisinde geçekundu, apartman ve toplu konut olarak ana başlıklar altında toplanabilecek üç metot ile konut üretildiği önceki bölümlerde açıklanmıştı. Bunlardan toplamda %60-70 büyüklük teşkil eden apartman ve toplu konutlarda ise orta direk için yerleşmiş bir kaç plan şeması olduğu bilinmektedir.

Yapılar dıştan ne kadar farklı görünse de kullanım özellikleri ve plan şemaları bir o kadar benzerlik göstermektedir. Konut planlarında farklı çözümler hem tasarım hem de uygulama süreci için zor ve sıkıntılı kabul edilmekte, piyasada en kolay satılacağı düşünülerek kurgulanan ve birbirini tekrar eden kat planları tercih edilmektedir. Özellikle TOKİ tarafından üretilen toplu konutlar tipleşmiş iki oda bir salon ve üç oda bir salon plan şemalarının sıklıkla tekrarlandığı seri üretim bloklar halindedir. Orta direk ailelere paket olarak sunulan bu konutlar ortalama ihtiyaçlar hakkında fikir verse de bireysel beklentilerin uzağındadır. Carl Gustave Jung'un benzetmesi konuyu açıklamada yardımcı olacaktır:

Tecrübeye dayalı her teori istatistikler ile desteklenmek durumundadır. Diğer bir deyişle, teori istatistikler üzerinden ideal ortalamayı ortaya koyarak diğer tüm istisnaları bir kenarda bırakmaktadır. Pratikte gerçekleşmesi güç olsa da bu durum sıklıkla kabul görür ve teorinin gerçeklik temelinin ortaya koyar. İstisnai durumlar ne kadar uçlarda yer alsın da sonuca etki etmez. Mesela, bir nehir yatağındaki çakıl taşlarının ortalama ağırlığı 145 dediğimde, bu

veri bana gerçek doğa hakkında çok az şey anlatır. Eline ilk aldığı çakılın 145 gram olacağını bekleyen birisi ciddi bir hayal kırıklığı yaşayacaktır. Hiçbir çakılın 145 gram gelmemesi de kuvvetle muhtemeldir. (Jung, 1990)

Diğer taraftan, 19.yy'ın halkçı ütopyalarında sıklıkla rastlandığı üzere kentlerde bireysel özgürlüklerden vazgeçilmekte, toplumsal yaşamın devlet tarafından belirlenen sıkı kurallara göre düzenlenmesi desteklenmektedir. Konut ise bu ütopyalarda eşitliğin bir sembolü olarak kabul edilmektedir:

Yenilenme çağında mimarinin üzerine düşen ilk görev, değer yargılarının ve konutu oluşturan öğelerin değiştirilmesini gerçekleştirmektir. Seri üretimin temelinde çözümlene ve deneyim yatar. Büyük endüstri bina yapımıyla uğraşmalı, konut öğelerinin seri üretimi sağlanmalıdır. Seri üretim anlayışının, seri konut üretimi ve bu konutları tasarım düşüncesini yaratması gerekmektedir. (Le Corbusier, 1999)

Eşitliğin sembolü olarak tasarlanan ve üretilen ilk modernist toplu konut uygulaması Unite D'Habitation'dur. Uy-

gulama, her biri kendi terasına sahip 337 bağımsız dubleksten oluşmaktadır. Oteli, postanesi, alışveriş caddesi, jimnastik salonu, terasta bulunan çocuk havuzu ve kreşle barınacak bir konutun dışında insanın gereksinim duyacağı tüm sosyal mekanları da kapsayan bir yaşam alanı önerilmiştir. Özden yola çıkılarak insani ölçülerde ortaya konulan bu uygulama örneği ilerleyen dönemlerde yanlış yorumlanmış, modernizm basit anlamda seri üretime indirgenerek kentleri kuşatan

Şekil 47. Unite D'Habitation, Marsilya, Fransa

zevksiz ve kimliksiz yapılar ortaya çıkmıştır.

Günümüzde orta direk hayatı için tasarlanarak inşa edilen konutlar 20.yy'ın eşitlik anlayışına paralel, aynı zamanda Jung'un ideal ortalama yaklaşımına uygun olarak sadece ortalama ihtiyaçları karşılamaya dönüktür. Yapılan konutlarda marjinalerin ihtiyaçları düşünülmez. Diğer bir deyişle, konut alıcısı sosyal anlamında çok kalabalık bir aileye sahip yada yalnız olsa, kültürel anlamda kırsal kökenden gelse yada kentli olsa, ekonomik anlamda çalışan yada öğrenci olsa, bedensel anlamda engelli yada engelsiz, genç yada yaşlı olsa sonuç pek değişmez, birbirlerinden küçük farklarla ayrılan konut şemalarında söz konusu grupların hepsi barınmak zorunda kalır. Ancak konut kullanım itibarıyla kıyafet gibidir, dar olması yada bol olması etki anlamında fark etmez, ikisi de kullanıcıyı rahatsız etmektedir. Büyüklük olarak abartılan mimari çözümlere, gösterişli ve müstakil mutfak hacimlerine, kapatılıp kullanılmayan mekanlara ülkemizde sıklıkla rastlanır. Türkiye'de orta direk tabir edilen insanlar için üretilen konutların dünya örneklerine göre

oldukça büyük olduğunu söylemek mümkündür. Söz gelimi, Türkiye'de 120 m² kullanım alanına sahip ortalama bir konut Japonya için oldukça büyüktür. Dolayısıyla, mobilizasyonun arttığı, kadınların iş hayatına katıldığı, konutun bir vakit geçirme mekanı olmak yerine konaklama mekanı haline geldiği çağdaş dünyada mimari alışkanlıkların sorgulanarak çağa uygun revize edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda alınması gereken önlemlerden birisi de eski mimari geleneklere eleştirel yaklaşarak esneklik kavramını mimari ile buluşturmak olmalıdır.

2005 yılında Tabanlıoğlu Mimarlık tarafından tasarlanan ve uluslararası RIBA (Royal Institute of British Architects) ödülü sahibi Loft Bahçe İstanbul, eski alışkanlıklardan uzak olması, çok çeşitli plan çözümlenmeleri ve modern yaklaşımı ile bu kapsamda örnek verilebilir. Tasarımın bir parçası olarak saklanmadan bırakılan tesisat, kolon ve kirişleri, brüt beton tavanı, yükselerek kazandığı manzaradan optimum yararlanmak üzere tabandan tavana uzanan tek parça geniş camları, yeşillendirilmiş bahçeleri ve farklı plan şemaları ile bekarlara, genç çiftlere ve az çocuklu ailelere yeni ve

liberal bir yaşam anlayışı sunmaktadır. Juri raporunda söz konusu yapı ile ilgili şu yorum yapılmaktadır:

Mies-vari (Mies van der Rohe) kule modelinde ele alınan 21 katlı konut yapısı, ana biçimine ustaca müdahalelerle esnek bir yaşam formuna dönüştürülmek suretiyle zarifce insani ölçeğe taşınmış. Yüksek kotlarda yer alan avlu-bahçeler, çıkmalar şeklinde yerleştirilen cumbalarla dengelenerek cepheye gömülmüş ve bu hareketlilik cephedeki dolu-boş dengesini güçlendirmiş. Plan ve kesitlerin organizasyonu alternatif konut biçimleri ve -bazıları yatayda avluların çevresinde bir kısmı ise dikeyde iki kat yükselerek- geniş bir mekansal çeşitlilik sağlamış. İç mekanlarda ise tasarımcılar endüstriyel loft estetiğini cesur bir tutku ile sergilemiş; brüt beton, çelik ve ahşap kullanılan alanlarda alt yapının saklanmaması tercih edilmiş. Loft Bahçe, ustaca kişiselleştirilen bir tipoloji içinde zerafet ve 'sınır'ın uç ifadesi olmayı başarmış. (Tabanlıoğlu, 2008)

Şekil 48. Loft Bahçe, Levent, İstanbul

3.2.2. Çevresel İçerik

İçerik denildiğinde tartışılması gereken bir diğer konu mimari projelerin ana unsuru olan boşlukların tasarımı, kent ile kurulan ilişki ve açık alanların kullanımınıdır. Antik Yunan kentlerindeki kent içi sosyal alanlar amfiteyatro, forum, agora ve sokaklar olarak kendini gösterirken, Osmanlı Dönemi'nde çarşı, pazar ve sokaklar üzerinde toplanma aktivitesi yapılmakta, toplumsal iletişim sağlanmaktadır. Güncel kentlerde ve toplu konut alanlarında bu gibi kent mekanlarına neredeyse hiç rastlanmaz. Sosyal anlamda oldukça zayıf olan güncel konut uygulamalarının bireyleri yalnızlaştırdığı bilinmektedir. Sosyalleşme güdüsünü ihmal eden modernizmin akılcı, fonksiyon odaklı ve standartlaşmış konutları homojen toplum ve tekil düşünce oluşumuna sebep olurken bu durumun sonuçları bireysel boyutta kendini gösterir:

Toplumdaki tekil düşünce oluşumunun, büyük kitlelerin yıkılmasından başka bir sebebi de bireyi köken ve değerlerinden koparan bilimsel akılcılıktır. İnsan sosyal bir varlık iken bireysellik soyut bir ifade olarak

istatistikler arasında kaybolur. Artık birey toplumda ihmal edilebilir bir öneme sahiptir... Milyonlarca sıfırın biraraya gelmesiyle ne yazık ki bir etmemektedir. (Jung, 1990)

Sosyal alanlar diğer bir deyişle kamusal mekanların azlığı ve özel kamusal mekan ikilemi arasında oluşan dengesizlik ile ilgili sosyolog Richard Senneth (1992), mahremiyet arttıkça bireyin toplum tarafından daha az uyarılmakta olduğunu, bireysel duygu ve hisleri anlamanın daha güçleştiğini belirtmektedir. Bu durum yine Jung'un tabiriyle psikolojik rahatsızlıklara hatta nevroza ulaşabilecek bir sürecin başlangıcıdır. Geleneksel anlamdaki kamusal mekanın karşılığı olan mahalle kavramı üzerine Türk romancısı Ahmet Hamdi Tanpınar'ın anlatımı oldukça etkileyicidir:

İstanbul'da bugün mahalle kalmadı. Yalnız şehrin şurasına burasına dağılmış eski, fakir mahalleliler var. Birbirlerinin hatırlarını sormak, bir kahvelerini içmek, geçmiş zamanı beraberce anmak için zaman zaman gömüldükleri köşeden çıkan, bin türlü zahmete katlanarak semt semt dolaşan ihtiyar mahalleliler... Bugünün

mahallesi artık eskiden olduğu gibi her uzvu birbirine bağlı yaşayan bir topluluk değildir. Sadece belediye teşkilatının bir cüz'ü olarak mevcuttur. Zaten mahallenin yerini, alt kattaki üst kattakinden habersiz, ölümüne dirimine kayıtsız küçük bir Babil gibi her penceresinden ayrı bir radyo merkezinin nağmesi taşan apartman aldı. (Tanpınar, 2002)

Kamusal ve özel mekanlar arasındaki denge yaşam çevresinin kalitesi ve yaşanabilirliği açısından oldukça büyük öneme sahiptir. Günümüz kentlerinde kamusal az sayıdaki park, meydan ve spor alanları dışında sadece sokak ve caddelerde öngörülmekte ancak bu alanlar insanlar için değil araçlar için fonksiyon üstlenmektedirler. Ancak konutun insan hayatındaki önemi kadar kentin insan hayatındaki önemi de ortadadır. İstanbul Evidea Konutları bu tartışma kapsamında başarılı çalışmalarından birisi olup, Arkitera Mimarlık Merkezince 2008 yılı Kent-sel Kalite için Diyalog çerçevesinde ödülle layık görülmüştür. 34 dönümlük bir alanda kurulu çeper bloklar olarak tasarlanan yapı kütleleri, 70 m²'den 205 m²'ye kadar değişen 15 farklı daire planı içermektedir. Orta avlu ise

Şekil 49. Evidea Konutları, Çekmeköy, İstanbul

yürüme yolları, park alanları, spor sahaları, yüzme havuzu ve diğer sosyal donatılar ile bezenmiş olup, toplamda kamusal ve özel mekanların dengesi ustalıkla planlanmıştır. Mimar Emre Arolat tarafından tasarlanan projenin açıklaması aşağıdaki gibidir:

Türkiye'deki inşaat sektörünün kendine özgü pencere, balkon, çatı, saçak alışkanlıkları ile biçimlenen tek apartmanları serpiştirmek, kaydırlarak yan yana getirmek yerine, çevredeki gelişmenin başa çıkılmazlığını kabul ederek içe kapanan bütünsel bir kit- le yapısı üzerinden biçimlendi. Konut

bloklarının ortasında kalan geniş alan, çeperlerde özel alanlar, alçaltılmış orta bölümde ise ortak alanlar olarak kesintisiz bir iç mekana dönüştürülürken tüm araç sirkülasyonu konut bloklarının dış bölümündeki yol ve altındaki kapalı garaj bölümlerinde sınırlandırılarak bu alandan uzak tutuldu. (Arolat, 2008)

Dünyada kentsel ve yapısal içerik anlamında başarılı toplu konut örnekleri mevcuttur. Bunlardan Amsterdam Borneo Sporenburg Konutları yüksek yoğunluklu, az katlı ve tek ailelik 2500 bağımsız birimden oluşmaktadır. Eski bir endüstriyel liman bölgesine kurulan bu yapılar çeşitli ailelerin yaşam

tipleri çözümlenerek tasarlanmıştır. Hepsi 3 katta çözülmüş 6 farklı konut biriminin birbiri içinde tekrarı ile üretilmiş, proje kapsamında görev alan 100 mimar tasarımlarında aynı yapısal hatları ve malzemeleri kullanmışlardır. Sonucunda ise planda ve biçimde tekrarlı bir bütünlük ve uyum sağlanmıştır. Konutların su ile kurduğu mekansal, biçimsel ve yaşamsal ilişki ve tasarımın doğal aydınlatmaya karşı gösterdiği hassasiyet konutla doğa arasında kurulan sürekliliğin göstergesi olmuştur. 4/16 metre boyutlarındaki oturma alanına sahip bağımsız bloklar iç boşluklar ile zenginleşmiş, terastaki bahçeleri ile yeni bir yaşam şekli sunmuştur. Geniş beğeni toplayan bu proje sonrası edinilen bilgi ve tecrübe, Hollanda genelindeki diğer projelerde yaygın olarak kullanılmıştır.

Almanya'nın Tübingen kentinde, 1990'ların başında terk edilen 65 hektarlık bir askeri sahayı yeniden geliştirerek ve buradaki parselleri 5 ila 30 bireyin biraraya gelmesiyle oluşturulan gruplara satarak oldukça yenilikçi bir yaklaşıma imza atılmıştır. Tübingen Südstadt konutları ile 6.000 kişiye konut sağlayan ve 2.000 kişilik istihdam yaratan belediye toprak kullanımı ve

Şekil 50. Borneo Sporenburg Konutları, Amsterdam, Hollanda

Şekil 51. Südstadt Konutları,
Tübingen, Almanya

yapı ortaklık formları oluşturulması konusunda da öncü bir örnek olmuştur. Gruplar, kendi mimarlarını ve yüklenicilerini bularak kendi parsellerinin inşasını yürütmüştür. Stuttgart'lı Lehen Architekten mimarlık ofisinin master planını hazırladığı projede, yüksek yoğunluğu sağlayacak yapılar hedeflenerek, cadde sınırları hizalanmış, cadde girişleri belirlenmiş ve zemin katlar ticari kullanım için düşünülmüştür. Her blok kendi ortak avlusuna sahip olup, caddede park minimuma indirgenmiş, mahalle sakinlerinin arabaları için bölge sınırında özel olarak işletilen çok katlı bir park

hacmi kurgulanmıştır. Sonuç olarak kapsamlı bir mimari çeşitlilik, sessiz caddeler, farklı iş kollarının kullanımı ve mahalle içi alışveriş imkanı ortaya çıkmıştır.

3.3. Kavram (Concept) İlişkisi

MÖ 1.yy'da yaşamış ilk mimarlık kuramcısı Vitruvius'a göre başarılı mimarinin üç temel olmazsa olmazı vardır, "sağlamlık, kullanılabilirlik ve estetik". Aradan geçen yıllar boyu birçok değişim yaşanmış, insanlık her alanda akıl almaz gelişme göstermiştir. Mimaride yaşanan gelişmeler, birinci bölümde

kapsamlı olarak aktarılmıştı. Mimarlığın tüm gelişmelerin sonucu olarak evrensel söylemin özü, zamanın dili yada sürekliliğin dili olması gerektiği belirtilmişti. Kavram (concept), diğer bir deyişle tasarım, bu evrensel söylem ve mimari disiplin kapsamında bağlam ve içeriğin yorumlanması olarak tanımlanabilir. Tasarım mimari akımlar ile içiçe ve oldukça kapsamlı bir konu olup modernist ve postmodernist akımlar, felsefeler, söylemler ve üsluplar bu bölüm başlığı altında açıklanmayacak, yerine konutun geleceği irdelenecek, kavramsal öğeler ve çeşitli dünya örnekleri ortaya konulacaktır.

Geleceğin konut tasarımı sosyal, çevresel ve teknolojik faktörler ile evrimini sürdürecektir. Özellikle teknolojik etmenler tarih boyunca geleceğe yön verme konusunda en çok üzerinde durulan konu olmuştur. 1765’de bulunan buhar makinesi ile, makine günlük yaşantının vazgeçilmez bir ögesi haline gelmiştir. 20.yy başında geleceğin konutu denildiğinde seri üretim ve makine konut kavramları önem kazanmışken, 21.yy içerisinde gelişen bilgisayar ve enformasyon teknolojileri ile çevre sorunları ve sürdürülebilirlik

kavramı önem kazanmaktadır. Yeni yapı malzemeleri ve üretim teknikleri bu sürecin bir parçası olmakta, konut ve onu oluşturan öğeler hızla değişmektedir. İletişim, ulaşım, tüketim, eğlence ve üretim sektörlerindeki yeniliklere paralel gittikçe dinamikleşen dünyada sosyal düzen ve fiziki mekan etkilenmektedir. Bilgisayarın yaygınlaşması ile dünya hızla gelişen bir küresel markete dönüşmektedir. Teknolojik gelişmeler hareketliliği artırmakta, internet ile her an her yerde bulunmak mümkün olmaktadır. Bu dinamik sosyal yapı ise konutu sabit ve durağan bir öge olmaktan çıkarmakta, mekansal ve yapısal anlamda esnek olması gerektiği fikri güçlenmektedir. Bu kapsamda, 21.yy konut tasarımına yansımaları beklenen unsurlar makine konut, hazır yapım, esneklik, hareketlilik, ve sürdürülebilirlik olarak sıralanmaktadır.

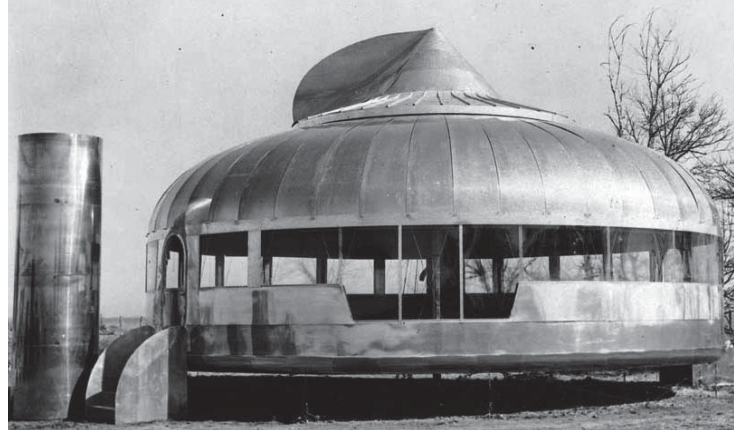
3.3.1. Makine Konut

Makine konut, diğer bir deyişle seri üretim 20.yy mimarlığını şekillendiren önemli bir kavram olup konut sektöründeki endüstrileşmenin başlangıcıdır. Daha az işgücü ile daha çok üretim sağlayacak makineleşme, imalat

çeşitliliğini en aza indirecek standartlaşma, iş organizasyonu ve planlamada rasyonelleşme, yapı veri çalışmalarını en az ve fabrika çalışmalarını en fazla tutacak hazır yapım sistemleri geliştirmek makine konut kavramının çıktılarıdır (Şen, 1990). Bu kapsamda, geleceğin konutu tıpkı bir makine gibi verimli, rasyonel ve evrensel olması ile seri üretilmesi gerektiği fikri ortaya çıkmış ve birçok örneği denenmiştir.

1927’de tasarlanan, “dynamic” ve “maximum” kelimelerinden türetilen Dymaxion Evi akla gelen ilk örneklerden birisidir. Altıgen bir plana sahip konut altı odalı, çapı 15 metre, yüksekliği ise 12 metre olarak üretilmiştir. Oldukça hafif malzemelerle inşa edilen yapının dünyanın her yerine uçak ile nakledileceği planlanmıştır. Yapay, izole ve denetimli bir çevre sunan Dymaxion Evi beklenen başarıyı yakalamasa da konut tasarımına getirdiği mobilite, ekoloji ve evrensellik kavramları açısından dikkat çekicidir (Ak, 2006).

Japonya’da yayımlanan “Metabolism 1960, The proposals for a New Urbanism” bildirisi ile modern mimarlığa yeni bir akım dahil olmuş, akımın

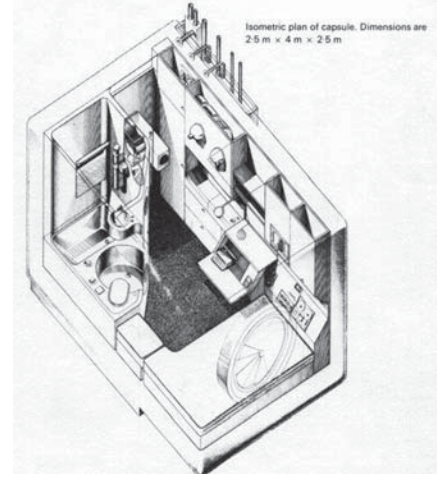
Şekil 52. Dymaxion Evi

kurucusu Japon mimarlar proje ve yapıtları ile avangart fikirler sunmuştur. Toplulukların yoğun olarak ikamet edeceği kentlerde büyük ölçekli, esnek ve gelişebilir yapı sistemleri kurularak hem oldukça rasyonel hem de organik bir süreç tasarlamışlardır. Sabit form ve fonksiyon gibi geleneksel kullanımın ana unsurlarını süresi dolmuş kabul ederek sonsuza kadar aynı kalmama (impermanence) ve değişimi kendilerine ilke edinmişlerdir.

1972 yılında Tokyo’da tamamlanan Nakagin Kapsül Kulesi metabolizm akımının mimaride uygulanmış tek örneği olup, birbirine bağlı iki dolaşım çekirdeğine yerleştirilmiş 140

Şekil 53. Nakagin Kapsül Kulesi,
Tokyo, Japonya

Şekil 54. Nakagin Kapsül Detayı

beton bölmeden oluşmaktadır. Bir uzay kapsülü kadar kompakt olan her dairede, ocak, buzdolabı, televizyon ve kasetçaların da içinde bulunduğu bir teçhizat dolabı ve kabinler tek bir duvar boyunca yerleştirilirken, bir uçak tuvaleti büyüklüğünde olan banyo ünitesi, bu duvarın tam karşısında konumlandırılmıştır. Odanın en uzak noktasındaki yatağın üzerinde ise bir gemi penceresi bulunmaktadır. Binayı oluşturan beton kapsül, zemin kaplaması ve banyo bataryaları da dahil olmak üzere her detay düşünülerek bir fabrikada bir araya getirilmiştir. İnşaat

alanına sonradan getirilen kapsüller, binanın asansörlerini, basamaklarını ve diğer mekanik sistemlerini barındıran beton ve çelik yuvalara tek tek sürülerek yerleştirilmiştir.

3.3.2. Hazır Yapım

Hazır yapım, 1929 Ekonomik Krizi sonrası hızla artan nüfusun konut ihtiyacını karşılamak için Fordist üretimi kendine örnek alarak ortaya çıkmış bir kavramdır. Henry Ford endüstriyel anlamda otomobil üretebiliyorsa daha basit ve kolay konut üretiminin de mümkün olması gerektiği düşünülmüştür. Fortune Magazine dergisinin 1932 yılında çıkardığı bir sayısında "Geleceğin evi, tıpkı bir otomobil gibi ayrı ayrı parçalar halinde üretilip birleştirilecektir" denilmektedir (Corn and Horrigan, 1984).

II. Dünya Savaşı ardından ABD'de kurulan "Case Study" evleri programı ile minimalist ve hazır yapım birçok konut projesi üzerine çalışılmıştır. 1949 yılında inşa edilen Charles – Ray Eames Evi hazır yapımın en başarılı örneklerinden birisidir. Projede kullanılan tüm pencere, kontrplak panel, metal donatı vb. malzemeler tama-

Şekil 55. Charles – Ray Eames Evi, California, ABD

men kataloglardan seçilerek konut imal edilmiştir. California’da yer alan yapı 2006 yılında modernizmin eşsiz örneklerinden birisi olarak ABD kültür mirası listesine alınmıştır. Başarılı bir tasarım olsa da konut piyasasında yaygınlaşamayan “case study” konutları dönem içinde fazla yenilikçi bulunmuştur.

3.3.3. Esneklik

Esneklik, geleceğin konutu örneklerinde sıkça rastlanan bir diğer tasarım öğesidir. Yeni durumlara uyabilme olarak tanımlanabilecek bu kavramın ortaya çıkışındaki temel gerekçeler toplu üretimlerin oluşturduğu kimlik bozulması, yabancılaşma ve endüst-

rileşmiş yöntemlerin oluşturduğu katı, kısıtlı ve monoton konutlar olarak sıralanabilir (Forty, 2000). Bauhaus kurucusu Walter Gropius (1940) bu konuda ilk saptamaları yapanlardan birisi olup, “mimari yapılar anıt yada sanat eseri olarak değil, yaşamın akışına hizmet eden dinamik yapılar olarak yaratılmalıdır” demiştir.

1924’de Utrecht’te inşa edilen Rietveld Schröder Evi esneklik anlamında oldukça başarılı örneklerden birisi olup, “de stijl” akımının mimarideki tek temsilcisi olarak 2000 yılında UNESCO tarafından dünya kültür mirası listesine alınmıştır. İçinde hiçbir statik öğenin bulunmadığı bu konutta bölücü eleman olarak kayar ve döner pa-

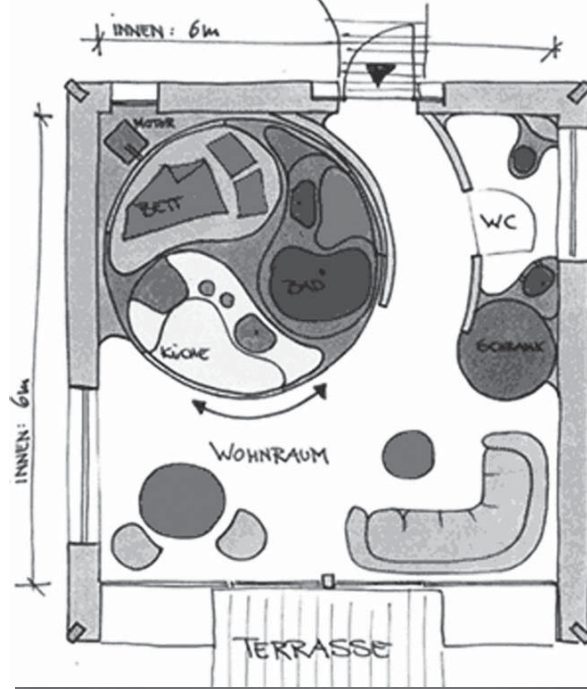
Şekil 56. Rietveld Schröder Evi, Utrecht, Hollanda

neller kullanılmış, iç mekanda sınırsız sayıda değişken çözüm mümkün kılınmıştır. Cephede kullanılan renkler ve yapının bütüncül sadeliği Piet Mondrian tablolarına benzetilmektedir.

2005 yılında tasarlanarak üretilen “Colani Rotar” evi minimum alan içerisinde maksimum kullanım sağlamayı hedefleyen esnek çözümleri ile oldukça yaratıcı bir örnektir. Evin ana fikri dönebilen bir hacim içerisinde uyuma, yemek yapma ve banyo işlevlerini karşılamak, böylece yaşama mekanı ile farklı hacimlerin isteğe bağlı ilişkilendirilmesini sağlamaktır. Proje 6/6 metre ebatlarında olup, yalnız yaşayan bireylerin kullanımı için ideal konut olarak düşünülmüştür.

Şekil 57. Colani Rotar Evi, ABD

3.3.4. Hareketlilik

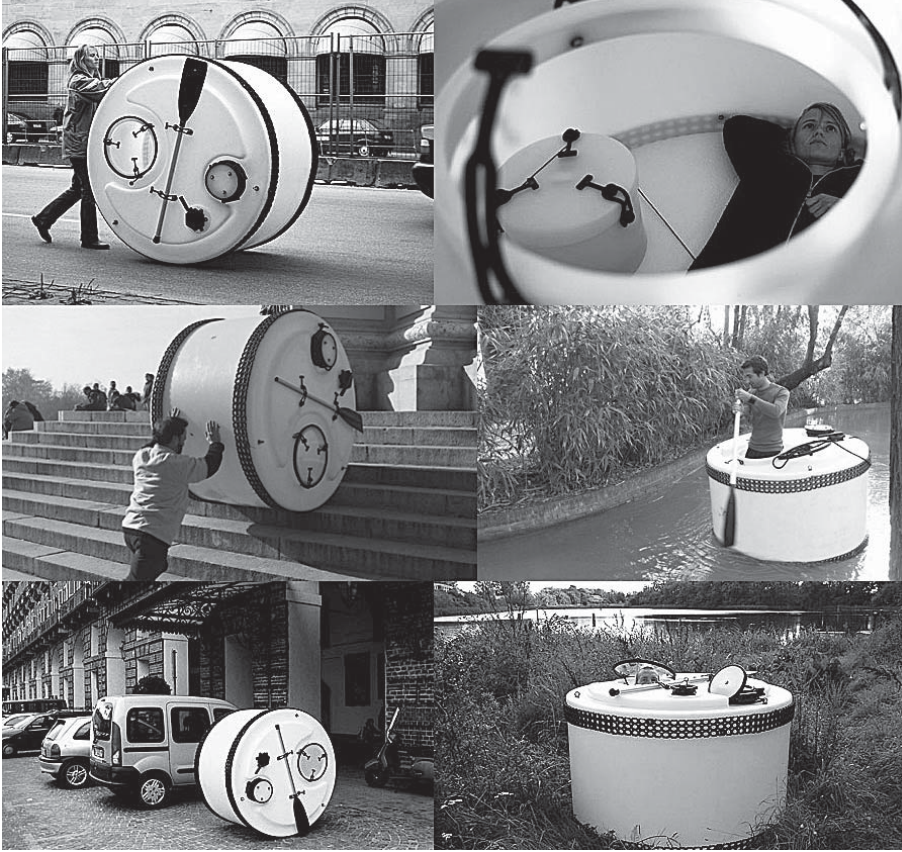
Coğrafi mekan içinde kullanıcının sosyo ekonomik nedenlerle yer ve hareket değiştirmesi olarak tanımlanabilecek bu kavram mobilizasyonun arttığı 21.yy yaşantısında önemli bir tasarım ögesi haline gelmektedir. Endüstri devrimi ile insanlar iş bulacakları kentlere göç etmeye başlamış, sonucunda modernizm gelişirken nesiller boyu devam etmiş konut geleneğinden insanlar vazgeçmeye başlamışlardır. Modernizm ve sonra-

sında gelişen mobilizasyon kavramları ile sosyo ekonomik değişimin iki farklı sonucu ortaya çıkmıştır, birincisi konutun mülkiyetini almak yerine kiralamak, ikincisi ise hareketli konutlar edinmek.

2001 yılında Siegal tarafından tasarlanan taşınabilir konut projesi, sürdürülebilir yapı malzemeleri, minimalist iç mekan ve makul bir maliyet ile esneklik ve hareketlilik ana ilkelerine sahiptir. 6/12 metre boyularındaki yapı avlu ve bahçe tanımlayacak şekilde yan

Şekil 58. Siegel Evi

Şekil 59. Snail Shell System

yana düzenlenebildiği gibi üst üste de konulabilmektedir (Ak, 2006).

Bir başka hareketli konut örneği "Snail Shell System" polietilen malzeme ile taşınabilir silindir hacim olarak tasarlanmıştır. Yüksekliği 1, çapı 2

metre olan birim toksik madde içermeyen ve oldukça hafif malzemelerle üretilmiştir. Evsizler için tasarlanan bu birim çok az yer kaplamakta, gömülü olarak yada su üzerinde kullanılabilir.

3.3.5. Sürdürülebilirlik

21. yüzyılın en önemli sorunlarından birisi çevre kirliliği, ekolojik dengenin bozulması ve iklim değişikliğidir. Türkiye, küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda mücadeleyi sağlamaya yönelik uluslararası tek çerçeveye olan Kyoto Protokolünü 2009 yılında imzalamıştır. Bu protokol kapsamında uluslararası boyutta sorunlar ele alınmış, sebepleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Kirlenmenin öncül sebeplerinden birisi fosil yakıt tüketimi olarak belirlenmiştir. Dünyanın her on yılda enerji tüketimini ikiye katladığı, yüz yıl içinde ise nüfusunun iki katına çıkacağı bilinmektedir. Diğer taraftan, Uluslararası Enerji Ajansı'nın (IEA) 1995 yılında yaptığı çalışmasına göre petrol kaynaklarının 2050, doğalgazın 2040, kömürün ise 2100 yılına kadar tükeneceği tahmin edilmektedir (Kuban,2002). Bartone (1991) kirlenmenin baş aktörü kentlerdeki temel çevresel sorunları farklı ölçeklerde beş grupta toplamıştır:

- Küresel ölçek: asit yağmurları, global ısınma, ozon tabakasının delinmesi
- Bölgesel ölçek: karayolları, su kay-

nakları, enerji tesisleri gibi altyapı yetersizliği ile su ve hava kirliliği sonucu ekolojik alanların yok olması

- Metropoliten ölçek: sanayi alanları, atılma tesisleri, toksik atıklar
- Kent ölçeği: kanalizasyon, çöp toplama, drenaj sorunları ve doğal felaketler
- Konut ölçeği: barınma, su ve çöp depolama, sıhhi tesisat, ısınma, havalandırma, düşük konut kalitesi

Yapay çevreyi oluşturmakla görevli mimarlık mesleği 21. yüzyılda çevre etkilerini büyük bir önemle dikkate almak zorundadır. Bu yaklaşım insanın kendisine barınak yapmasından bu yana geçerli olup geçmişte yerel (vernacular) mimarlık ile iklim, malzeme, teknik anlamda çeşitli somut sonuçlara ulaşmıştır. Sanayi devrimi sonrası fosil yakıtlardan sağlanan enerji kaynakları ile yapılaşma hızlanmış, doğal tahribat ve kirlilik başlamıştır. Kendi kendine yetebilen, daimi olma yeteneğine sahip sürdürülebilirlik kavramı 1987 yılındaki Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonunda ortaya çıkmıştır. Her alanda kendini gösteren yeni kavram, mimarlık disiplini içeri-

sinde de yer almıştır:

1970'li yıllar, mimaride yüksek standart ve konforda yapılı çevreler yaratmak ve optimum tasarımı yakalamak amacıyla analitik araştırmaların yapıldığı, yapı tipolojileri ve tasarım metodolojileri üzerine çalışıldığı bir dönemdir. 1980'ler liberal ekonominin gelişmesiyle tüketim toplumunun teşvik edildiği, dolayısıyla tüketimde "yeşil düşünce"nin geliştirildiği dönemdir. "Geri-dönüşüm" kavramının popülerlik kazanmasıyla mimaride, ozondostu ve ayrışabilen malzemeleri kullanarak yeşil düşünceyi metalaştıran, teknoloji merkezli bir anlayış hakimdir. Ayrıca, 1980'lerin ortasından itibaren, doğayı ana esin kaynağı yapan, pasif enerji sistemlerini kullanmaya çalışan, insanı ekosistemin parçası, binayı da sağlıklı ve biyolojik bir organizma olarak gören ekoloji merkezli bir anlayış gelişir...

Sürdürülebilir mimari, önceki mimari yaklaşımları da kapsayan bir üst başlık olup, küresel çevre sorunları ve gelişme problemlerine çözüm olarak desteklenen, bütüncül, stratejik ve planlı bir yapılaşma şeklidir. Böylece morfolojik özellikleriyle olduğu kadar,

yörenin toplumsal, kültürel ve ekonomik altyapısına bulunduğu katkıyla da çevreye duyarlı sayılan bir mimari pratik öngörülmektedir. (Arşan, 2010)

Dünyada sürdürülebilir mimarlık kapsamına girebilecek birçok farklı kavram gelişmiştir; yeşil mimari, sıfır enerji binalar, pasif evler, ekolojik tasarım bunlardan birkaçıdır. Bu kavramlar Türkiye'de yeni yeni bilinmekte olup, örnekleri sınırlı sayıdadır. Çelik Erengezgin tarafından tasarlanan ve yapımı 2008 yılında tamamlanan Diyarbakır Güneş Evi bu örnekler arasında yer alır. İki katlı bir villa – konut projesi olan Güneş Evi, güney cephesi tamamen fotovoltaiik paneller ve kış bahçesi ile kaplanmıştır. Kış bahçesinden iç ortama menfezler bağlanmış, perdeler ile iç mekana güneş girişi kontrol edilmiştir. Yapıda jeotermiden faydalanılmış, ısı pompası ile soğutma sistemi kurulmuş, venturi bacası ile temiz ve serin hava girişi sağlanmıştır. Düzenlenen tüm bu sistemler ile yapı kendi kendini ısıtıp soğutabilen, elektrik enerjisi ihtiyacının büyük kısmını güneşten karşılayabilen bir "pasif ev" özelliğine ulaşmıştır. Kent içinde bir park alanına inşa edilen Güneş Evi müze olarak ziyaretçilerine hizmet vermektedir.

Şekil 60. Güneş Evi,
Diyarbakır

Bir diğer sürdürülebilir mimari uygulama ise küresel örneklerine sıklıkla rastlanan ekokentlerdir. Çin'de kurulması planlanan ve ABD'li mimari ofis "ARUP" tarafından tasarlanan "Dongtan Eco City" bunlardan birisidir. Sera etkisi üretiminin sıfır seviyede olacağı ve kendine yeterli su ve enerji sistemleri bulunan tam anlamıyla kendine yeterli bir kent olarak tasarlanmıştır. Araç yerine yaya odaklı ulaşım planlanan kent, Çin'in ilk 'yeşil kenti' olması

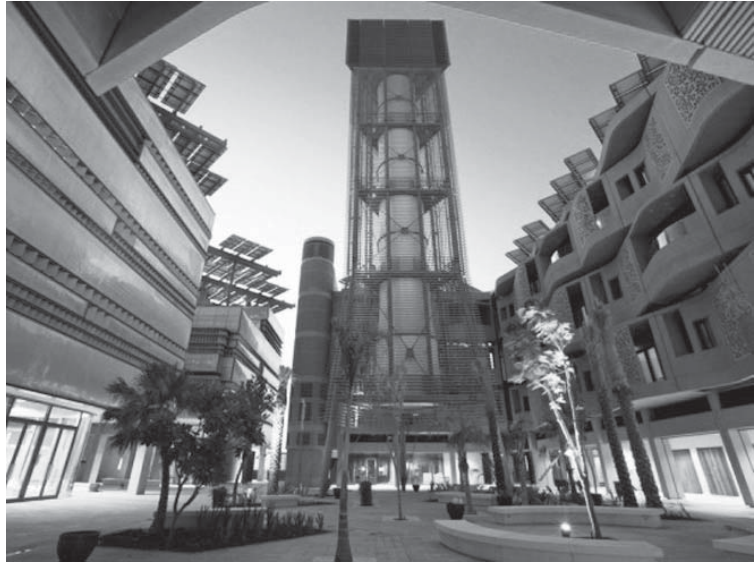
hedefindedir. Dongtan'da tarımsal sulama yağmur sularıyla yapılacaktır, ev atıkları yakıt olarak kullanılacaktır. Şehrin ancak yüzde 40'ını oluşturacak yapıların çatıları çimle kaplanacak, bu sayede en iyi ısı yalıtımını sağlayacak ve enerji tüketimi yüzde 70 azalması planlanmaktadır. Araçlarda benzin veya mazot kullanılmayacak, tüm enerji ihtiyaçlarını kendi karşılayabilen kentte enerji kaynakları kendi kendini yenileme gücüne sahip; rüzgar trafoları, bio-yakıtlar ve tekrar kullanılabilir organik malzemeler kullanılarak sağlanacaktır. Kentte yaşayanlar, yerel çiftliklerde yetiştirilecek biyolojik ürünleri tüketecek, kentin ancak yüzde 40'ına inşaat yapılacak ve kalan alanlar tarıma ve doğal kuş cennetlerine ayrılacaktır.

İngiliz "Foster and Partners" mimari ofisinin Birleşik Arap Emirlikleri'nin başkenti Abu Dabi için tasarladığı "Masdar City" tamamen yenilenebilir enerji kaynakları üzerine Dünya'nın ilk temiz teknoloji şehri olması hedeflenmektedir. Sıfır karbon, sıfır atık çöp ile enerji ihtiyacı için sadece güneş ve rüzgar enerjisi gibi yenilenebilir kaynaklarının kullanılacağı Masdar'da 500.000 kişilik bir nüfusun yaşaması

sağlanacaktır. Tasarımda yer alan sınırlar duvarları dışa dağınıklığının önüne geçmek ve şehir kompaktlığını tutmak amacıyla. Gökdelenlerin yer verilmediği projede geleneksel dar sokaklar planlanmıştır. Binaların herbiri, diğerinin gölgesi boyunca birbirine yakın inşa edilirken yayalar için ayrılan kamusal alanların bütününe hiçbir geleneksel taşıt giremeyecektir. Fosil yakıtlarla çalışan araçlar kent duvarı dışarısında bırakılacak, Masdar'ın ulaşım sistemi ise elektrikli "podaraç"lar ile sağlanacaktır. Güneş ve rüzgar enerjisiyle beslenecek, atık suyu dönüştürecek, biyolojik atıkları toprak ve gübreye çevirecek olan ve 2020'de tamamlanması planlanan Masdar City 21. yüzyılın en temiz kenti olarak kabul edilmekte, sıfır karbondioksit içeren ve çöl ortasında kurulan ilk ekolojik kent olma özelliği ile dünyanın yenilenebilir enerji lideri olmayı hedeflemektedir.

Şekil 61. Ekokent, Dongtan, Çin

Şekil 62. Masdar Kenti,
Birleşik Arap Emirlikleri

“Kent toplumsal sonuçları da olan bir fiziksellik değildir, tam tersine zaman zaman fiziksel bir görüntüsü de olan bir toplumsallıktır.”
Georg Simmel

4. TRC1 Bölgesi Gelişimi ve Konut Sektörü

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan TRC1 Bölgesi Gaziantep, Kilis ve Adıyaman illerinden oluşmaktadır. Mezapotamya'dan Anadolu'ya geçiş yolları üzerinde yer alması sebebiyle tarih boyunca ticari faaliyetler sürdürmüş olan TRC1 Bölgesi Türkiye'nin Orta Doğu ve Afrika'ya açılan kapısı konumundadır. Tarih boyunca kurulan imparatorlukların yanı sıra Fırat Nehri kıyısında bulunan Rumkale, Dülük, Perre, Samsat, Zeugma ve Karkamış antik kentleri, Kahta ve Ravanda hi-

sarları ile Nemrut Dağı bölgenin tarihi ve kültürel zenginliğinin eşsiz örneklerindedir.

Toplam 22 ilçeye sahip bölge 15.280 km²'lik yüzölçümü ile Türkiye yüzölçümünün % 2'sine denk gelmektedir. 2009 yılı Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre TRC1 Bölgesi 2.364.249 kişi nüfus ile Türkiye nüfusunun % 3,2'sini oluşturmaktadır. Bölgenin nüfus yoğunluğu 155 kişi/km² ile 94 kişi/km² olan ülke nüfus

yoğunluğunun üzerindedir. Toplam nüfusunun % 79'u kentlerde, kalan kısmı kırsalda yaşamaktadır. TRC1 Bölgesi'nde % 3,67 olan genel doğurganlık hızı Türkiye ortalamasının (% 2,53) üzerindedir. TRC1 Bölgesi sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre 26 Düzey 2 bölgesi arasında 14'üncü sırada, iller bazında ise Gaziantep 20, Adıyaman 65, Kilis ise 54'üncü sırada yer almaktadır (DPT, 2003).

Yüksek nüfus yoğunluğu, doğurganlık oranı, göç ve sosyo-ekonomik gelişmişlik ile kentleşme hız kazanmaktadır. Kentleşme ile konut yatırımları artmakta, kentler giderek büyümektedir. Bu bölümde Gaziantep, Adıyaman ve Kilis kentlerinin zamana bağlı gelişim analizi yapıldıktan sonra konut kavramı nicelik olarak değerlendirilecek, tablolar ve grafikler üzerinden yapılacak yorumlar ile TRC1 Bölgesi illerinin gelecek yıllardaki konut arz ve talebine ait öngörüler yapılmaya çalışılacaktır.

4.1. TRC1 Kentleri Gelişimi

Kentsel tasarım kuramcısı Kevin Lynch 1960 yılında yayımlanan "The

Image of the City" adlı kitabında kentleri çeşitli öğelere sahip olduğunu açıklamıştır. İzler, kenarlar, düğüm noktaları, nirengiler ve yöreler olarak sıralanan bu öğeler ile tanımlı alt parçalar edinen kentler sanıldığı gibi aksine binalar ve yapı yoğunluğundan ibaret değildir. Daha anlamsal öğeler olan izler (insanın anlam verdiği yollar), kenarlar (iki farklı yer arasında ilişki kurulan kesintiler), düğüm noktaları (insanların bir araya geldiği kavşak noktaları), nirengiler (önemsenen, uzaktan görülebilen nesnelere) ve yöreler (bir bütünlük sunan kent parçaları) kentsel tasarımın temel konularıdır. Gaziantep kenti özelinde bakıldığında Bakırcılar sokağı bir iz iken, 100. Yıl Parkı bir kenar, Demokrasi Meydanı bir düğüm noktası, Kale bir nirengi, Bey Mahallesi ise bir yöre örneğidir.

Ülkemiz kentlerine yöneltilen en büyük eleştiri kentsel biçim üzerinedir. Fiziksel planlama haritacılık olarak algılanmakta, iyi bir kentin temelini ve mekan üretmeye yönelik planlama anlayışını oluşturan tasarım eylemi planlama sürecine yerleştirilememektedir. Kent planlaması mülkiyet ve imar haklarına indirgenmiş, toplumun tüm kesimi bu durumu eleştirmektey-

ken mekana odaklanan herhangi bir duyarlılık sağlanamamıştır. Kentlerin yeni çevreleri barınmanın ötesinde bir nitelik taşımamakta, çok zengin bir tarih ve kültüre sahip ülkemizde kentsel çevreler giderek ayrılaşmakta ve kimliksizleşmektedir. Yeni açılan yerleşimler bir mekanlar dizisi oluşturmamakta, yaşayan bir kent parçası olmak yerine binalar topluluğu olarak görülmektedir.

Kentsel gelişmenin oldukça geniş bir alana yayılmasının yarattığı sorunlar olarak kentsel bütünleşememe, yeni gelişme alanlarının birbirleriyle bir kentsel sistem oluşturamaması, gereğinden fazla ve sürdürülemez bir alt yapı sunumu ve bunun yaratacağı maliyet sorunlarından söz edilebilir (Ersoy, Keskinok, Günay, 2007). Söz konusu yaygın gelişmenin kent ile bütünleşebilmesi için "parmak plan" kavramından faydalanılmalı, her alt merkeze ait mekan kentsel omurgalar ile kent merkezine bağlanmalıdır. Kentsel merkez ve alt merkezlerin tasarımında sağlam, tasarlanmış, kararsızlıklara izin vermeyen kentsel omurgaların yaratılması, merkez ile parçalar arasında ilişkilerin düzenlenmesine olanak sağlamaktadır.

TRC1 Bölgesi kentlerinin inceleneceği bu bölümde çeşitli analizler ile kentsel fiziki yapı aktarılmaya çalışılacak, konut bölgeleri gelişimi paylaşılacaktır.

4.1.1. Gaziantep Kenti Gelişimi

Paleolitik dönemden beri insanların yaşadığı bilinen Gaziantep ili ticari faaliyetlerin başladığı Tunç Çağı ve sonrası özellikle tarihi İpekyolu üzerinde bulunması sebebiyle önemli bir kent haline gelmiştir. Antik dönemde de etkinliğini sürdürmüş, 1516 yılında Memlûklüler ile yapılan Mercidabık Savaşı sonrası Osmanlı hakimiyetine girmesi ile kentte imar faaliyetleri hızlanmıştır. Evliya Çelebi 17.yüzyılda kenti iki kez ziyaret etmiş, 32 mahalle, 8067 hane, 140 cami ve mescid, 3900 dükkanlı büyük bir çarşının yer aldığını belirmiş, "Dünya yüzünden geniş bir ili, göz alıcı büyük yapıları her yerden aranan eşyası, birçok mezraları, bolluk ve verimliliği, bitimsiz yiyecek ve içecek pınarları ve ırmaklarıyla burası 'Şehr-i Ayıntab-ı Cihan'dır" sözleriyle Gaziantep ilini tasvir etmiştir (Başgelen,1999).

1927 yılında 213.499 kişi nüfusa sahip Gaziantep ili cumhuriyetin ilk

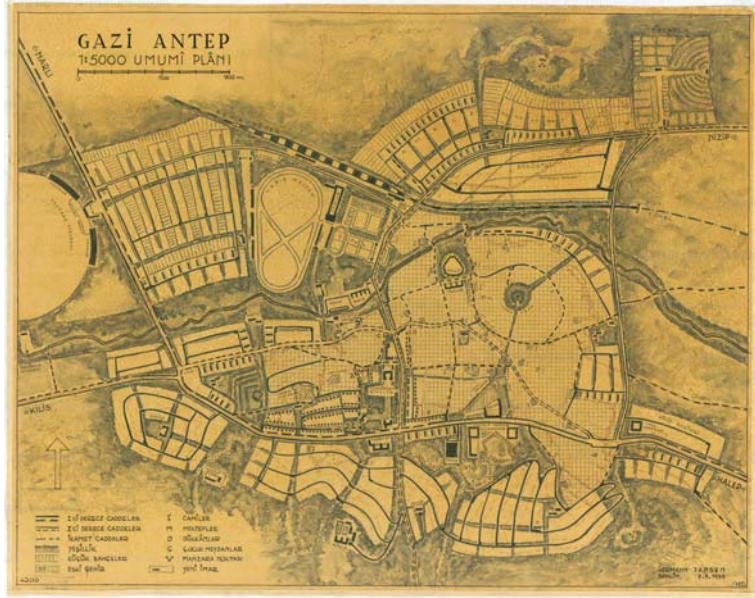
yıllarında gelişmesini sürdürmüştür. Kentin ilk imar planını Alman mimar Prof.Dr.Hermann Jansen 1938 yılında hazırlamıştır. Meskûn alanın iki katı kadar gelişme alanı açan bu plan ile mevcut yollar genişletilip yenilenmiş, spor ve mesire alanları ile modern bir kent hedeflenmiştir. 1950-1955 yıllarında Y.Mimar Kemalî Söylemezoğlu ve Kemal Ahmet Aru'nun yaptığı ikinci imar planında kentin batı ve güneydoğuda öngörülen gelişmesine koşut olarak gelişme Atatürk Bulvarı, İnönü ve Akkoyunlu caddelerine kaymış-

tır. Artan nüfus ve göç hareketleri ile kentleşmesi hızlanan Gaziantep için 1950-1960 dönemi kentin ilk apartman ve gecekondularla tanıştığı dönemdir. İkinci imar planında tarihi kent ile yeni yerleşim alanları ayrılmış olsa da eski doku içerisinde yer alan az katlı yapılar yıkılıp çok katlı yapılar ile yenilendiği bilinmektedir.

1971 yılında Z. Can tarafından hazırlanan planın ardından 1991 yılında kent merkezi için dördüncü olarak O. Aldan'ın planı kullanılmaya başlan-

Şekil 63. Prof.Dr.Hermann Jansen Planı ve Eski Gaziantep

miştir. 1980'li yıllarda yoğun bir göç ve nüfus artışına ev sahibi olan Gaziantep ili, İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana illerinin ardından 1987 yılında kabul edilmiş beş büyükşehirden birisidir. Hazırlanan kent planları ve yerel yönetimlerce yapılan imar uygulamaları bir arz yaratmışsa da yoğun talebin gerisinde kalmıştır. Bu durum plansız bir büyümeyi beraberinde getirmekte, kenti kuşatarak gelişmesini kısıtlayan gecekondulu bölgelerine sebep olmaktadır. Üst ölçekli plan yetersizliği ve plan kararlarının uygulanmamasından ortaya çıkan bu durum kentsel bütünleşmeyi zorlaştırdığı gibi ulaşım problemi, altyapı yetersizliği, çevresel ve sosyal sorunlara da zemin hazırlamıştır. Çarpık kentleşmelerin olduğu söz konusu bölgelerde belediyeler ve TOKİ işbirliğiyle sürdürülen kamulaştırma, planlama yada inşaa aşamasında 14 kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinden bahsedilmektedir:

- Umud Mahallesi Kentsel Dönüşüm Alanı I. Etap (30 hektar, yapılaşma %50 tamamlanmış)
- Umud Mahallesi Kentsel Dönüşüm Alanı II. Etap (32 hektar, planlama sürecinde)
- Çıksorut Kentsel Dönüşüm Alanı (85 hektar, planlama sürecinde)
- Sarıgüllük Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı (23 hektar, başlangıç seviyede)
- Halep Bulvarı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı (499 hektar, planlama sürecinde)
- Kilis Yolu Kentsel Dönüşüm Alanı (375 hektar, planlama sürecinde)
- Etiler Mahallesi Kentsel Dönüşüm Alanı (10 hektar, yapılaşma %80 tamamlanmış)
- Perilikaya Serinevler Kentsel Dönüşüm Alanı (44 hektar, yapılaşma %50 tamamlanmış)
- Türktepe Kentsel Dönüşüm Alanı (40 hektar, başlangıç seviyede)
- Özdemir Bey Caddesi Kentsel Dönüşüm Alanı (45 hektar, başlangıç seviyede)
- Bağlarbaşı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı (483 hektar, başlangıç seviyede)
- Seyrantepe Kentsel Dönüşüm Alanı

(40 hektar, yapılaşma %50 tamamlanmış)

- İpekyolu Kentsel Dönüşüm Alanı (60 hektar, başlangıç seviyede)
- Onat Kutlar Kentsel Dönüşüm Alanı (11 hektar, başlangıç seviyede)

Günümüzde Gaziantep kenti merkez nüfusu bakımından Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük, Türkiye'nin ise altıncı büyük ilidir. Kent yaklaşık olarak Kahramanmaraş, Şanlıurfa ve Kilis yolları istikametinde ve çevre yolu içerisinde büyümekte, kuzey güney yönünde 10,5 km, doğu batı yönünde ise 12 km bir alana yayılmış bulunmaktadır. Kent merkezi

nüfusu ile bu alan kıyaslandığında km²'ye 10.600 insanın düştüğü hesaplanmaktadır. Bu değer Moskova şehrinin nüfus yoğunluğuna eşit olup (Forbes, 2007), Gaziantep ölçeğinde bir metropol için oldukça fazladır. Kentin rahatlatılması için yeni alanların imara açılması, mevcut sosyal donatı alanlarının korunması, bütüncül planlar ile çalışmaların sürdürülmesi hayati önem taşımaktadır. Ancak son on yıla ait uydu fotoğraflarına bakıldığında nüfusu hızla artan Gaziantep il merkezinin arsa üretimi konusunda yavaş kaldığı, sadece kuzeybatı yönünde belirgin bir kentleşme gerçekleştiği rahatlıkla söylenebilir.

Şekil 64. Gaziantep Yenişehir

Şekil 65. 2003-2011 Yıllarına Ait Kuzeydoğu Gaziantep Kentleşme Görüntüsü (Araban Yolu Çevresi)

Şekil 66. 2003-2011 Yıllarına Ait Kuzeybatı Gaziantep Kentleşme Görüntüsü (Narlı Yolu Çevresi)

Şekil 67. 2003-2011 Yıllarına Ait Güneydoğu Gaziantep Kentleşme Görüntüsü (Oğuzeli Yolu Çevresi)

Şekil 69. Atatürk Bulvarı, Adıyaman

Şekil 68. Adıyaman Eski Doku

4.1.2. Adıyaman Kenti Gelişimi

Palanlı Mağarasında yapılan araştırmalara göre Adıyaman ilinde paleolitik dönemden beri insanlar yaşamıştır. Fırat Nehri kıyısında bulunan yerleşmeler tunç çağı ve sonrası dönemlerde çeşitli ticari faaliyetler ile birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapmıştır. MÖ 334 yılında Büyük İskender'in doğu seferi sonucu Persler'den aldığı bölge altın çağını yaşamaya başlamış, MÖ 69 yılında ise Kral Mithradetes Kallinikos Kommagene Krallığı'nın bağımsızlığını ilan etmiştir. Kısa süren Kommagene krallığına Roma İmparatorluğu son verirken, altıncı lejyonunu bu ilde kurmuştur. Sonraki

dönemlerde İslam hakimiyetine giren bölge Sasani ve Moğol istilalarına maruz kalmış, 1516 yılında ise Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Adıyaman, başlangıçta merkezi Samsat'ta bulunan bir sancakla Maraş Beylerbeyliğine bağlıyken, Tanzimat Dönemi'nden sonra bir kaza olarak Malatya sancağına bağlanmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Malatya iline bağlı bir ilçe olan Adıyaman'ın 1935 yılı nüfusu 10.299'dur. 1954 yılında il statüsüne sahip olan Adıyaman, devlet yatırımları ve petrol kaynakları ile hızlı bir gelişme sergilemiştir. 2000 yılına kadar nüfusu sürekli artan ilde, son on yıl dışı göç kaydedilmiş, sonucunda ise nüfusun azaldığı 2010 yılı ADNKS verilerine göre tespit edilmiştir. Yüzde 40-50 civarında kaçak yapılaşmanın tahmin edildiği Adıyaman ilinde TOKİ işbirliği ile kentsel dönüşüm faaliyetleri başlatılmıştır. Kent merkezinde sürdürülen "Musalla Mahallesi Kentsel Dönüşümü" kamulaştırma aşamasında olup yaklaşık 30.000 m2 alanda 360 konutluk bir yerleşim hedeflenmektedir.

Kente ait mevcut imar planı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tara-

ından 1993 yılında hazırlanmış olup ihtiyacı karşılamaması sebebiyle 2011 yılı içerisinde çalışmaları başlatılan 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planını onay aşamasına gelmiştir. Gölbaşı ve Kahta yollarına doğru uzanmış bir dikdörtgen şeklinde olan kent merkezi 8 km'ye 3 km'lik bir alana yayılmıştır. Bu alan ile, Adıyaman ili TRC1 Bölgesi içinde en yoğun kent merkezi olup km²'ye 14.450 kişi düşmektedir. Söz konusu değer Monako şehrinin nüfus yoğunluğuna eşit olup (Forbes, 2007), Adıyaman kent merkezinde rekreatif alanların bulunmaması bu durumda etkindir. 2003 yılında kurulan Adıyaman Üniversitesi ile kentin batısında yer alan Gölbaşı yolu üzerine kentleşme baskısı artmıştır. Batı yönlü bu gelişme ve çeperlerde meydana gelen yayılma son on yılda çekil-

miş kente ait uydu fotoğraflarında da gözlemlenmektedir.

4.1.3. Kilis Kenti Gelişimi

16.yüzyıl sonunda 600 civarı hane ile 100 kadar dükkanın yer aldığı ve 6 mahalleden oluşan Kilis kasabası, klasik doğu şehirlerinde olduğu gibi bir merkez cami, han, hamam ve dükkanların bulunduğu bir çarşı etrafında kümelenmiş bulunmaktaydı (Turnalar, 2003). Merkezinde Kadı Camii ve Sabah Pazarı bulunan kent dairesel bir forma sahipti. Cumhuriyetin ilk yıllarında bu formu korumuş olsa da Gaziantep yoluna doğru başlayan gelişim ile dikdörtgene sayılabilecek bir forma dönüşmüştür. 1995 yılında il statüsüne geçen kent merkezi kuzey güney yönünde 2,5 km, doğu batı yönünde ise 4 km kadardır. Tarihi çe-

Şekil 70. 2003-2011 Yıllarına Ait Adıyaman Kentleşme Görüntüsü

Şekil 71. Polateli
Eski Doku, Kilis

kirdeğe göre daha çok doğu yönünde kaydedilen gelişme, son yıllarda kurulan bazı resmi bina ve okulların sonucudur. Ancak tarım arazilerinin korunması ve kentin kayalık zemine doğru gelişmesinin sağlanması amacıyla yakın dönemde kentin batı

Şekil 72. Kilis Yeni Doku

yönünde kamu binaları öncülüğünde yapılaşmalar gerçekleşmiştir. 2007 yılında kurulan Kilis 7 Aralık Üniversitesi bu kapsamda kentin batısındaki gelişme odaklarından birisidir. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ile yapılan ortak çalışma sonucu Kilis ili kent merkezinde yer alan yaklaşık 580.000 m² yüzölçümüne sahip Alifakı Deresi çevresi kentsel dönüşüm alanı olarak planlanmaktadır.

2003 yılında onaylanan 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Plan Değişikliği raporunda Kilis ilinin 34 mahalleyi kapsadığı belirtilmektedir. 2000 yılında TÜİK tarafından yapılan hane araştırmasına göre Kilis ilinde 22.755 bağımsız hane bulunmaktadır. Bu sayı kentin kapladığı alan ile kıyaslandığında km²'ye 2.400 konut, 8.217 kişi düşmektedir. Söz konusu değer Bükreş'in nüfus yoğunluğuna eşit olup (Forbes, 2007), orta büyüklüğe sahip ve ovada kurulmuş bir kent için fazla kabul edilmektedir. Nüfus artışının çok sınırlı olduğu kentte büyüme de oldukça sınırlı gerçekleşmiş, kentin batısı hariç şehir çeperi sabit kalmıştır. 2004 ve 2009 yılları kent merkezine ait uydu fotoğrafları bu durumu ortaya koymaktadır.

Şekil 73. 2004-2011 Yıllarına Ait Kilis Kentleşme Görüntüsü

4.2. Demografi Nüfus

Konut ihtiyacı ile piyasa talebini belirleyen unsurların başında nüfus gelişmeleri gelmektedir. Bu nedenle, önce TRC1 Bölgesi'nin demografik hareketleri değerlendirilecek, ardından nüfus öngörülere yapılacaktır. İncelenecek başlıklar altında nüfus büyüklüğü, nüfus artış hızı, göç hareketleri, kentleşme, kentli nüfus, hane halkı büyüklükleri yer almakta olup, değişkenler ile öngörülere ulaşılması hedeflenmektedir.

4.2.1. Nüfus Göstergeleri

TRC1 Bölgesi nüfus göstergeleri için 2007 yılında başlatılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verileri kullanılmaktadır. Tabloda TRC1 Bölgesi illerinin nüfus artışı gösterilmek-

te; Adıyaman ve Kilis illeri Türkiye'nin nüfus artış hızının gerisinde yer alırken, Gaziantep ili önüne geçmektedir. Gaziantep ili nüfus yoğunluğu ve artış hızı verilerine göre ülke ortalamasının oldukça üstünde bulunmakta; iller sıralamasında merkez nüfusu itibarıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Adana'nın ardından altıncı, toplam nüfus itibarıyla ise sekizinci sırada yer almaktadır.

	Gaziantep	Adıyaman	Kilis	TRC1 Bölgesi	Türkiye
Toplam Nüfus 2008	1.612.223	587.067	120.991	2.318.281	71.517.100
Toplam Nüfus 2009	1.653.670	588.475	122.104	2.364.249	72.571.312
Toplam Nüfus 2010	1.700.763	590.935	123.135	2.414.833	73.722.988
Yıllık Nüfus Artış Hızı 2008-2009 (binde)	25,4	5,8	9,2	19,6	14,5
2009-2010 (binde)	28,5	4,2	8,4	21,4	15,9
2010 Yılı Nüfus Payı (binde)	23,1	8,0	1,7	32,8	1.000
Nüfus Yoğunluğu 2010 yılı (kişi/ km ²)	249	84	86	158	96
Yüzölçümü km ² (göl hariç)	6.819	7.033	1.428	15.280	769.603

Tablo 1. Nüfus Göstergeleri 1 (Kaynak: 2010-2013 TRC1 Bölge Planı)

2009 yılı ADNKS verilerine göre TRC1 Bölgesi nüfusunun çoğunluğu kentlerde yaşamakta, kırsaldan kentlere göç ile bu oran her yıl artış göstermektedir. Gaziantep ilinde ise bu oran % 88'e kadar yükselmiş, tarım ili olan

Adıyaman ve Kilis'te bu değer 55 ve 69 olarak tespit edilmiştir. Genel doğurganlık hızı ve ortalama hane halkı sayısı itibarıyla TRC1 Bölgesi Türkiye ortalamasının üzerinde bulunmaktadır.

	Gaziantep	Adıyaman	Kilis	TRC1	Türkiye
Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sırası	20	65	54	14	-
Kentsel Nüfus	% 88	% 58	% 69	% 79	% 76
Kırsal Nüfus	% 12	% 42	% 31	% 21	% 24
Genel Doğurganlık Hızı	3.83	3.66	3.54	3.67	2.53

Tablo 2. Nüfus Göstergeleri 2 (Kaynak: 2010-2013 TRC1 Bölge Planı)

Nüfus artışının önemli sebeplerinden birisi olan göç verileri incelendiğinde TRC1 Bölgesi hem göç almakta hem de göç vermektedir. Ancak TRC1 Bölgesi net göç veren bölge konu-

munda yer almaktadır. İller bazında bakıldığında 2009 yılı verilerine göre Gaziantep göç alırken, Adıyaman ve Kilis göç vermişlerdir.

		ADNKS Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (binde)
2008	Gaziantep	1.612.223	37.184	36.229	955	1
	Adıyaman	585.067	12.155	20.971	-8.816	-15
	Kilis	120.991	4.998	4.611	387	3
2009	Gaziantep	1.653.670	36.075	34.125	1.950	1
	Adıyaman	588.475	12.091	18.295	-6.204	-10
	Kilis	122.104	4.662	5.677	-1.015	-8

Tablo 3. Nüfus Göstergeleri 3 (Kaynak: TÜİK 2010)

4.2.2. Nüfus Öngörüleri

TRC1 Bölgesinin nüfus öngörüleri için Türkiye ve bölgenin demografi göstergelerine ait varsayımlar kullanılmaktadır. Tabloda yer alan nüfus projeksiyonları “üstel fonksiyon yöntemi” kullanılarak yapılmıştır. Bölgede doğurganlık ve göç nedenleriyle TRC1 Bölgesi illerinde hızlı bir nüfus artışı ve kentleşme öngörülmektedir.

Tablo 5’de belirtilen nüfus artışı beklentileri TÜİK tarafından 2000 yılında yapılan hane araştırması anketi sonuçları ile ilişkili yorumlandığında,

nüfus artışı kaynaklı konut ihtiyacı yaklaşık olarak ortaya çıkmaktadır. Kentleşme oranı geçmiş yılların kent ve kırsal nüfusu verilerine göre hesaplanırken, hane sayısı tahmin edilen nüfusun hane halkı büyüklüğüne bölünmesi sonucu bulunmuştur. 2010 yılı hane halkı büyüklüğü kent merkezlerindeki belediyelerin numarator servislerinden ulaşılan sonuçlar ve 2000 yılı hane halkı büyüklüğüne göre yaklaşık olarak bulunmuştur. 2015 yılı değeri ise sonraki bölümde incelenecek olan çalışmalar (evlenme ve boşanma oranları) göz önüne alınarak tespit edilmiştir.

	2009	2013	2015	2020
Gaziantep	1.653.670	1.740.000	1.780.000	1.900.000
Adıyaman	588.475	618.780	635.250	679.550
Kilis	122.104	126.900	129.500	136.800
TRC1	2.364.249	3.620.000	3.680.000	3.830.000
Türkiye	72.571.312	74.887.000	75.935.500	78.433.500

Tablo 4. Nüfus Öngörüleri (Kaynak: 2010-2013 TRC1 Bölge Planı)

		Toplam Nüfus	Kentleşme Oranı	Kentli Nüfus	Hane Halkı Büyüklüğü	Hane Sayısı
Gaziantep	2000	1.285.249	% 79	1.009.126	5,18	248.213
	2010	1.700.763	% 88	1.501.566	4,90	347.000
	2015	1.780.000	% 90	1.602.000	4,75	374.736
Adıyaman	2000	623.811	% 54	338.939	5,97	104.577
	2010	590.935	% 59	347.236	4,90	120.000
	2015	635.250	% 60	381.150	4,75	134.612
Kilis	2000	114.724	% 65	74.985	5,04	22.755
	2010	123.135	% 70	85.923	4,90	25.000
	2015	129.500	% 70	90.650	4,75	27.263

Tablo 5. Nüfus, Kentleşme ve Konut Öngörülere

4.3. Konut Sektörü

TRC1 Bölgesi konut sektörüne ilişkin değerlendirme ve öngörüler iki başlık altında yapılmaktadır. Bunlar konut sektörüne ilişkin mevcut durum tespiti ve değerlendirmeleri ile konut ihtiyacı öngörüleridir.

4.3.1. Konut Sektörü Göstergeleri

Konut sektörü göstergeleri olarak değerlendirilmesi gereken başlıklar arasında konut üretimi, stoku, satışları ve talebi gelmektedir. Bu verilerin ışığında sonraki bölümde öngörüler yapılacaktır.

4.3.1.1. Konut Üretimi

TRC1 Bölgesi konut üretimi için öncelikle alınan yapı ruhsatları ve yapı kullanım izin belgeleri sunulmakta ve iller özelinde değerlendirilmektedir. Yapı ruhsatı alınmış yapılar, projeleri onaylanmış ve inşa edilecek yapılar olup, yapı kullanım izin belgesi alınan yapılar inşaatı tamamlanmış ve kullanıma sunulmuş yapılardır. Yapı ruhsatı alınan konut sayısının niceliksel olarak yapı kullanım izin belgesi alınan konutlardan fazla olması, inşa edilerek tamamlanan konutların bir kısmının

iskan izni alınmadan kullanıldığına işaret etmektedir.

Türkiye genelinde yapı ruhsatı sayısı 2007'den 2009'a azalmış olup bu durumun sebebi 2007 yılı küresel ekonomik krizdir. Tamamlanan yapılar bakıldığında artışın sürdüğü anlaşılmaktadır. Tablodaki verilere göre TRC1 Bölgesi'nin konut sektöründe ekonomik krizden etkilenmediği anlaşılmaktadır. Gaziantep ve Kilis illeri üretimini artırarak sürdürürken sadece Adıyaman'da tamamlanan konut sayısında azalma kaydedilmiştir.

		Adıyaman	Gaziantep	Kilis	TRC1	Türkiye
2007	Yapı Ruhsatına göre	1.389	5.562	196	7.147	581.030
	Yapı Kullanma İzin Belgesine göre	1.809	4.682	69	6.560	325.255
2009	Yapı Ruhsatına göre	2.779	8.909	1.115	12.823	516.234
	Yapı Kullanma İzin Belgesine göre	1.311	6.701	707	8.719	402.591

Tablo 6. Yapı İstatistikleri (Kaynak:TUIK 2010)

4.3.1.2 Konut Stoku

TÜİK tarafından yapılan 2000 yılı konut araştırmalarına göre TRC1 Bölgesinde 375.545 hane (Gaziantep 284.213, Adıyaman 104.577, Kilis 22.755) mevcuttur. Bölgedeki belediyelerin numarataj bürolarından alınan konut sayısı ve kırsalda bulunan konutların toplamı Gaziantep’de 347.000, Adıyaman’da 120.000 ve Kilis’de 25.000 civarı olduğu yaklaşık olarak tespit edilmiştir. TÜİK tarafından 2000 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre konutlardaki mülkiyet durumu tablodaki gibidir. Nüfusun

büyük çoğunluğunun ev sahibi olduğu, kiracı oranının ise kent merkezi büyüdükçe arttığı görülmektedir.

Aynı araştırma sonuçlarına göre TRC1 Bölgesi illerinin 2000 yılı konut stokları çoğunlukla 3 ve 4 odadan oluştuğu anlaşılmaktadır. İki odalı konutların oransal olarak en çok Kilis ve Gaziantep’de bulunması bu illerin değişken sosyo-ekonomik tabakalara sahip olduğunun bir göstergesidir. Adıyaman’da beş ve daha fazla odalı konutların fazlalığı da paralel bir görüntü sunmaktadır.

	Toplam hanehalkı sayısı	Ev sahibi	Kiracı	Mülkiyet durumu			
				Lojmanda oturan	Ev sahibi değil ama kira ödemeyen	Diğer	Bilinmeyen
Toplam	15 070 093	10 290 843	3 604 367	310 347	730 065	452	9 019
Adıyaman	104 577	79 860	17 884	2 488	3 655	549	141
Gaziantep	248 213	162 888	65 738	3 777	13 262	2 349	199
Kilis	22 755	17 289	3 884	436	999	96	51

Tablo 7. Konut Stoğu İncelemesi 1 (Kaynak: TÜİK 2001)

	Toplam hanehalkı sayısı		Oda sayısı				
		1	2	3	4	5+	Bilinmeyen
Toplam	15 070 093	242 082	1 443 730	5 607 870	6 126 409	1 628 587	21 415
Adıyaman	104 577	1 461	9 737	37 481	38 218	17 168	512
Gaziantep	248 213	8 341	53 085	101 854	69 532	14 804	597
Kilis	22 755	981	6 139	9 132	4 990	1 406	107

Tablo 8. Konut Stoğu İncelemesi 2 (Kaynak: TÜİK 2001)

2000 yılı araştırma sonuçlarına göre TRC1 Bölgesi toplam konut stokunun yaklaşık %1,1'inde tuvalet, %3,6'sında banyo, %2,7'sinde mutfak, %5,8'inde ise içme suyu hattı bulunmamaktadır. Adıyaman ilinin bu başlıklar altında oransal olarak en yüksek değerlere sahip olması doğru- dan fakirlik göstergesi olarak yorumlanabilir.

4.3.1.3 Konut Satışları

Türkiye genelinde ve 26 istatistik sınıflama bölgesinde gerçekleşen konut

satışları verileri TÜİK tarafından Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün TAKBİS sistemine dayalı olarak çeyrek dönemler itibariyle açıklanmaktadır. Adıyaman, Gaziantep ve Kilis illeri konut satışlarının birlikte yer aldığı TRC1 istatistikleri, bölgenin dönemlik konut satış değişimlerini de göstermektedir. TRC1 Bölgesi 2009 yılı toplam konut satışı 15.577 iken, 2010 yılında 11.103, 2011 yılı ilk yarısında ise 6.397 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılı konut satışları gerilemişken 2011 yılı ilk altı ayında tekrar artış gözlemlenmiştir.

	Türkiye	Dönemlik Değişim Oranı %	TRC1	Dönemlik Değişim Oranı %
2008 Q1	112.168		2.196	
2008 Q2	113.088	0,82	2.273	3,51
2008 Q3	109.333	-3,32	2.994	31,72
2008 Q4	92.516	-15,38	2.130	-28,86
2009 Q1	108.861	17,67	3.099	45,49
2009 Q2	194.743	78,89	5.618	81,28
2009 Q3	111.913	-42,53	3.439	-38,79
2009 Q4	116.229	3,86	3.401	-1,10
2010 Q1	85.857	-26,13	2.708	-20,38
2010 Q2	90.270	5,14	2.546	-5,98
2010 Q3	83.697	-7,28	2.846	11,78
2010 Q4	97.517	16,51	3.003	5,52
2011 Q1	91.071	-6,61	3.088	2,83
2011 Q2	107.308	17,83	3.309	7,16

Tablo 9. Konut Satışları (Kaynak: TÜİK 2011)

4.3.1.4. Konut Talebi

Konut talebinin en önemli unsuru ihtiyaç kaynaklı taleptir. İhtiyaç kaynaklı talebin en önemli belirleyicisi ise evlenmeler ile oluşan ilave hane halkıdır. Yeni hane halkının talebi ya mevcut stok ile yada yeni yapılacak konutlar ile karşılanmaktadır.

2007 yılındaki küresel ekonomik krizin etkisiyle Türkiye genelinde olduğu gibi TRC1 Bölgesi illerinde de evlenme sayısı azalmış, boşanmalar artmıştır. Evlenme ve boşanmalar değerlendirildiğinde Gaziantep ilinde 15.000, Adıyaman ilinde 6.000 ve Kilis ilinde 1.100 evli çift için senelik ortalama

konut ihtiyacı doğmaktadır.

İhtiyaç kaynaklı talebin diğer belirleyicisi üniversite öğrencileridir. TRC1 Bölgesinde son yıllarda kurulan özel üniversiteler ile beraber beş üniversite faaliyet göstermektedir.

Tablodaki verilerden anlaşılacağı gibi gerek devlet gerekse özel üniversitelerin öğrenci sayısı hızla artmaktadır. Bu artış ile birlikte TRC1 Bölgesi konut talebinin yükseleceği beklenmektedir. Gaziantep için 8.000, Adıyaman için 2.000 ve Kilis için 1500 kişilik barınma ihtiyacı senelik olarak öğrenci yurdu yada konutlarla karşılanmaktadır.

	Adıyaman Evlenme	Boşanma	Gaziantep Evlenme	Boşanma	Kilis Evlenme	Boşanma
2007	7.023	419	17.035	1.509	1.444	75
2008	6.417	417	16.948	1.621	1.312	107
2009	6.042	504	15.741	1.942	1.192	106
2010	5.951	435	15.540	2.228	1.276	106

Tablo 10. Evlenme ve Boşanma İstatistikleri (Kaynak: TÜİK 2011)

	Gaziantep Üniversitesi	Adıyaman Üniversitesi	Kilis Üniversitesi	Zirve Üniversitesi	Gazikent Üniversitesi
2009	17.200	9.530	2.800	800	
2010	22.600	11.650	4.100	1950	150
2011	29.000	13.400	6.000	3000	850

Tablo 11. Üniversite Mevcutları

4.3.2. Konut Sektörü Öngörülleri

TRC1 Bölgesi konut sektörüne ilişkin öngörülleri 2015 yılına kadar üç başlık altında incelenecektir: hane halkı sayısı artışlı konut ihtiyacı, kentsel dönüşüm kaynaklı konut ihtiyacı ve yenileme kaynaklı konut ihtiyacı. Öngörüllere ait hesaplamalarda kabul edilen oransal değerler il ve ilçe belediyeleri ile yapılan görüşmeler sonrası yaklaşık olarak tespit edilmiştir.

4.3.2.1. Hane Halkı Sayısı Artışlı Konut İhtiyacı

Gaziantep ilinin 2010 yılı hane sayısı 350.000 iken nüfus artışı ile 2015 yılında 374.736 olması beklenmekte, bu değişime bağlı olarak 28.000 konut ihtiyacı öngörülmektedir. Aynı şekilde Adıyaman ilinin 15.000, Kilis ilinin ise 2.300 hane halkı sayısı artışlı konut ihtiyacı öngörülmektedir.

4.3.2.2. Kentsel Dönüşüm Kaynaklı Konut İhtiyacı

Arslan'ın (2007) "www.konut.gov.tr" kaynaklı açıklamasına göre Türkiye genelindeki konutların %62'sinin yapı ruhsatı bulunmakta, inşaat ruhsatları yerine yapı kullanım izinleri dikkate alındığında bu oran %33'e kadar düşmektedir. Bu oran göz önüne alınarak, Gaziantep ili genelinde yer alan toplam 350 bin konuttan yaklaşık %60'ını kaçak konutların (yapı ruhsatı olmayan yada yapı ruhsatına aykırı inşa edilmiş) oluşturduğu düşünülmektedir. Bu konutlardan her yıl %3 oranında kentsel dönüşüm yapılacağı varsayıldığında Gaziantep için 6000 adet kentsel dönüşüm kaynaklı konut ihtiyacı olacağı öngörülmektedir.

Adıyaman ili genelinde kaçak konut oranı %50 olarak düşünüldüğünde yıllık %3 kentsel dönüşüm hesabı

ile 2000, Kilis ili geneli için ise aynı oranlar ile 400 adet kentsel dönüşüm kaynaklı konut ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

4.3.2.3. Yenileme Kaynaklı Konut İhtiyacı

Bina yapım yılları itibari ile değerlendirildiğinde 2010 yılında Gaziantep’de 50 yaş ve üzeri konut sayısının 30 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Fiziki ömürlerini tamamlayan binaların yenilenme ihtiyacı doğmuş, bu kapsamda her yıl 1500 konutun yenileneceği varsayılmaktadır. Bu sayı Adıyaman için 500, Kilis için 100 konut olarak hesaplanmaktadır.

4.4. Değerlendirme

Üç başlık altında incelenen konut sektörü öngörülerini birleştirildiğinde 2010-2015 yılları arası Gaziantep ilinde 65.500, Adıyaman ilinde 27.500, Kilis ilinde 4.800, TRC1 Bölgesi’nde ise toplam 97.800 adet konut ihtiyacı öngörülmektedir. Yapı ruhsatı ve yapı kullanım izin belgesi sayılarına bakıldığında TRC1 Bölgesi illerinde üretilen konutlar ile öngörülen konut ihtiyacının karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Söz konusu %50’lik büyük farkın ise kırsal (mücavir alan sınırları dışında) ve kaçak (yapı ruhsatı bulunmayan) konutlar ile karşılandığı düşünülmektedir.

	Hane Halkı Sayısı Artışı Kaynaklı	Kentsel Dönüşüm Kaynaklı	Yenileme Kaynaklı	Toplam
Gaziantep	28.000	30.000	7.500	65.500
Adıyaman	15.000	10.000	2.500	27.500
Kilis	2.300	2.000	500	4.800

Tablo 12. TRC1 Bölgesi 2010-2015 Yılları Arası İller Bazında Konut İhtiyacı

*“Mimarlık biçim haline gelmiş
yaşamdır.”*

Frank Lloyd Wright

5. Saha Araştırması

Hızlı kentleşme ile ortaya çıkan konut ihtiyacı TRC1 Bölgesi illerinde oldukça belirgindir. Beş yıllık konut ihtiyacının 100.000 adet olduğu öngörüsüne dayanarak yeni yapılacak konutların bölge genelindeki konut stoğuna oranlandığında niceliksel büyüklüğü anlaşılmaktadır. Önceki bölümlerde, bulunduğumuz zamana dek üretilen gelmiş konutlar ile Türkiye’deki konut stoğu yazımsal ve görsel olarak

incelenmiş, eleştirel bir bakış açısı sunulmuş, çağdaş konut örnekleri paylaşılmıştı. Toplu konut, kooperatifçilik, yapsatçılık ve gecekondu olarak gruplandırılan konutların görülebilir anlamda tektipleştiği, insan ölçeğinden uzaklaştığı, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları karşılamakta zorlandığı ve klişeler halinde topluma dayatıldığı ayrıca ifade edilmişti.

Söz konusu klişe gerçekliğine örnek olarak Türk Ailesinin Yaşadığı Mekanlar ve Konutlara İlişkin Eğilimler (1999) adlı araştırmanın “Türkiye’de toplam nüfusun %92’lik kısmı bahçeli bir evde yaşamak istemektedir” sonucu oldukça çarpıcıdır. Türkiye’de nüfus artışı ve kentleşmeye paralel olarak konut üretiminin çok hızla arttığı ve konut arzının değişik bölgelerde yatırımcı tarafından çerçevesinin çizildiği ve tasarımcının ortaya koyduğu standartlar üzerinden üretildiği bilinmektedir. Üretilen projeler, uluslararası ortamlarda kabul görmüş bir değerler sistemine bağlı olmadan planlanmaktadır. Hem kentsel tasarım hem de yapı tasarımı açısından çelişkili ürün ve standartlar söz konusudur (MATPUM, 2010). Benzer şekilde konut konusunda biçimsel değer alanlarının, normların oluşmadığı söylenmektedir. Standart anlayışı ise ancak bu değer alanları saptandıktan sonra olanaklıdır.

Söz konusu değer alanlarını saptamakta yardımcı olacak çalışmalardan birisini Carmona sunmuştur. Carmona’ya (2001) göre konut alımında insanların kararlarını etkileyen yedi faktör mevcuttur:

- Fiyat (price)
- Yer (locality)
- Kentsel tasarım (urban design)
- Konut tasarımı (house design)
- Yaşanabilirlik (livability)
- Konut özellikleri (features)
- Yapı (construction)

Konut sakinleri arasında yapılan araştırmaya göre yaşanabilirlik ve kentsel tasarım (özellikle evin ferahlığı ve kentsel çevrenin tasarımı) en çok önemsenen faktör olarak tespit edilmiştir. İmamoğlu (1996) Türkiye’deki konut müşterilerinin tercihleri üzerine yaptığı araştırma sonucu ekonomik faktörler, arazi ve mahalle karakteristiği, evin güzelliği ve estetik değerlendirme ile ulaşım gibi faktörleri belirlemiştir. Konut karakteristiği konulu bir başka araştırmanın sonuçlarında altı faktör öne çıkmaktadır; uygun çevre, güvenlik, konfor, müstakil kullanım, beğeni, düşük maliyet, mahremiyet ve sosyal imkanlar (O’Brien, 2002). Her üç araştırmada da ekonomik faktörler en üstte yer almaktadır. Alıcı için önemli olan ekonomik faktör üretici ve satıcı için de şüphesiz ön plandadır. Ekonomi temelli tüketim anlayışının sonucu arsa fiyatları kentlerde

artarken, konut yatırımcısı çözümü en rantabl uygulamayı kullanmakta bulunmuş, birbirinden bağımsız ve ada içi apartmanlar yaygınlaşmıştır.

Türkiye nüfusunun %92'sinin bahçeli bir konutta yaşama isteği ve mimarinin tarihsel süreci ile bilim ve teknolojinin geldiği seviye düşünüldüğünde basit anlamdaki apartman tipolojisi insan beklentileriyle örtüşmemektedir. Bu kapsamda yapılacak araştırma söz konusu beklentileri tespit etmek hedefindedir.

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

5.1.1. Amacı

TRC1 Bölgesi Konut Raporu içerisindeki saha araştırmasının amacı, tarihi ve teorik bilgilerin ışığında ortaya konulan konut tasarımını incelemek, konuta ait değer alanlarından birisi olan mimari yaklaşımları değerlendirmek, yeni yapılacak konutlar için algı ve talebe dair çıkarımlar sağlamak, karar vericiler, yatırımcılar ve ilgili meslek mensuplarına bu kapsamda geniş bir bakış açısı sunmaktır.

5.1.2. Önemi

TRC1 Bölgesi mevcut konut stoğunun beş yıl içerisinde (2010-2015) 100 bin artması öngörülmektedir. Bu sayı mevcut konut stoğunun beşte birine yakın olup oldukça hızlı bir büyümeye işaret etmektedir. AB üyelik sürecinin içinde bulunduğumuz dönemde, kent ve konutlarımızın da AB standartları düzeyine ulaşması hedeflendiğinde; kullanıcıların algı ve beklentileri, mimarlık mesleği ışığında oldukça yüksek katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Konut çevresi standartları, ülke bütününde, kırdaki ve kentte AB standartları düzeyine çıkarılmalıdır. 2023 yılında çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış ve AB'nin saygın bir üyesi olmayı amaçlayan ülkemiz, konut sorununa, diğer bütün sorunları ile beraber çözüm bulmak zorundadır. Ülkede tüm insanların 21.yüzyıl uygarlığına yaraşır düzeyde gerçekleştirilmiş yerleşim birimlerinde yaşamalarını sağlamak, üretken hale getirmek, ekonomiye kazandırmak, ulaşılmak istenen dengeli kalkınmanın başlıca ön şartıdır. Yozlaşan, köyleşen kentlerimize hak ettikleri kişilikleri kazandırmak, kırsal

yörede yaşam şartlarını uygar dünya seviyesine çıkarmak uzun dönem hedeflerimiz olmalıdır. (Konut Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000)

5.2. Problemler

Konutların planlanması ve tasarımı insanlık tarihi boyunca organize bir niyet ve akıl ile yönetilmiş, insanların hayatlarına yön vermekle kalmamış, toplum hayatında sahne alan yeni arayışların odağı olmuştur. Konut, toplumsal değerlerin ortaya çıkmasında sosyal odaklar haline gelirken aynı zamanda birey yaşantısının en önemli unsurlarından birisidir. Birey ve toplum hayatında son derece büyük öneme sahip konut, mimarisi ile geniş kapsamlı olarak irdelenmek durumundadır. Ancak kentlerimizde üretilen konutların klişe, tekrar ve taklitler ile üretildiği, insan ihtiyaçlarının, bilimsel verilerin gerisinde yer aldığı düşünülmektedir. Bu kapsamda insanların konut konusundaki algı ve beklentilerinin tespiti bu araştırmanın problem alanını oluşturmaktadır.

5.3. Varsayımlar

Araştırmada kullanılan temel varsayımlar şunlardır;

- Katılımcıların, araştırmada kullanılan anket formunu doğru ve içten yanıtladıkları ve içinde buldukları ortamı değerlendirebilecekleri kabul edilmiştir.
- Araştırmada kabul edilen veri toplama tekniği (anket) ile konut algı ve beklentileri Gaziantep ilinde ölçülecek durumdadır.

5.4. Sınırlıklar

Araştırma aşağıda belirtilen hususlarda belli sınırlılıklara sahiptir;

- Anket formunda yer alan sorular “Konut Algı ve Beklentileri Analizi” ile sınırlıdır.
- Araştırma, veri toplama tekniğinde (ankette) yer alan değişkenlerle sınırlıdır.
- Araştırma, Gaziantep ilinde ikamet eden 100 örneklem ile sınırlıdır.

5.5. Hipotezler

- Mevcut konut stoğunun yapısal, mekansal ve yaşamsal kalitesi düşüktür.
- Konut açığını gidermek üzere inşa

edilen TOKİ konutları alt gelir grubu tarafından daha çok beğenilmektedir.

- *Tasarlanmış konutlar ve modern mimari algıyı yüksek oranda pozitif etkilemektedir.*
- *Sokak, avlu, bahçe ve meydan gibi çevresel içerikler önemli kentsel tasarım unsurları olup talebi artırmaktadır.*
- *Geleneksel konut mimarisi evrensel söylemin bir ürünüdür ve sürekliliğin diline sahiptir. Bu özelliği ile her dönem beğeni toplaması gerekmektedir.*
- *Geleceğin konutu esnek ve işlevsel, sürdürülebilir, sade bir estetiğe sahip ve ekonomik olmalı, kent bütünü düşünülerek tasarlanmalıdır.*

5.6. Yöntem

Saha araştırması görsel dökümanlar üzerinden sürdürülmüş, seçilen örnek konut projelerinin çeşitli parametreleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan tespit, algısal bir çalışma olup insanların mevcut konut memnuniyeti ve gelecek beklentileri araştırılmıştır.

Bu araştırma kapsamında seçilecek projeler yaygın mimari uygulamaların başarılı örnekleri olup, örnekler arası farklılıkların sağlanması gözetilmiştir. Bu kapsamda rapor metni içerisinde örnek olarak yer verilen çağdaş konut projelerinden dört tanesi saha araştırmasında kullanılmıştır. Seçilen bu modern konut projeleri kent içi ve yoğun uygulamalar olup az yoğunluğa sahip banliyö (sub-urban) konut tipolojileri araştırmada kapsam dışı tutulmuştur.

- *Borneo Sporenburg, Amsterdam (sokak dokusu)*
- *Evidea, İstanbul (avlu dokusu)*
- *Loft Bahçe, İstanbul (monoblok yapı)*
- *Tubingen Südstadt, Tubingen (mahalle dokusu)*

Bu dört başarılı proje ile mimari konsept ve doku yaklaşımları sorgulanmış, algı ve talepler tespit edilmeye çalışılmıştır. Yerel mimari ve bağlam tartışmaları kapsamında tarihi Antep Evi (Anadolu Evleri) ile kimliksizleşen kentler tartışmaları kapsamında TOKİ Seyrantepe Konutları diğer örnekler ile beraber anket soruları arasına

eklenmiştir. Yedinci proje olarak ise örneklerin yaşadığı ev belirlenmiştir. Her projeye ait bir adet A3 poster hazırlanmış, bu posterde genel görünüm, cephe, iç mekan ve detay fotoğraflarına yer verilmiştir. Görseller üzerinden tespit edilmesi güç olan ekonomik faktörler ve kent bağlamındaki yer kavramı araştırma dışı tutulmuştur. Carmona, İmamoğlu ve O'Brien'in çalışmalarındaki alıcının gözünden faktörler ile kullanıcının öncülleri gözetilmiş, bu kapsamda mahremiyet ve sosyallik ilave edilmiş, aşağıdaki sıralama uygun bulunmuştur:

- *Yapısal kalite (construction)*
- *Mekansal kalite (spaciousness)*
- *Yaşamsal kalite (livability)*
- *Mahremiyet (privacy)*
- *Sosyallik (sociability)*
- *Tasarım (house design)*
- *Kentsel Tasarım (urban design)*

Söz konusu faktörler üzerinden yapılacak puanlama (1: çok kötü, 2: kötü, 3: orta, 4: iyi, 5: çok iyi) ile projeler değerlendirilmiş olup anket metninde

yer alan diğer soruların katkısıyla halkın genel yaklaşımı, projeler üzerindeki algısı ve gelecekteki kullanıcı talepleri pekiştirilmeye çalışılmış, örnek projelerin mukayesesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın yöntemi, araştırmanın nasıl bir yol izlenerek gerçekleştirileceğini açıklayan kavramsal çerçeve, varsayımlar, kapsam ve sınırlılıklar, verilerin toplanması ve değerlendirilmesi ile ilgili bilgilerden oluşmaktadır.

5.6.1. Model

Kavramsal çerçevede araştırmada kullanılacak olan model ve tanımlar açıklanacaktır. Araştırmada, tanımlayıcı ve açıklayıcı bilgiler elde etmek için SPSS modeli kullanılmıştır.

5.6.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Gaziantep ilidir. Çalışmada üst, orta ve alt gelir grupları dikkate alınacak, söz konusu il özelinde sonuçlar almak hedeflenmiştir.

Sınırlı sayıda bilgilerin yeterli olduğu durumlarda bilgi yığınlarıyla uğraşmak anlamsızdır (Gökçe, 1988). Bu kapsamda tabakalı örnekleme meto-

tu seçilmiş olup, tabakalı örnekleme, sınırları belirlenmiş bir evrende alt tabakalar veya alt birim gruplarının var olduğu durumlarda kullanılır. Burada önemli olan, evren içindeki alt tabakaların varlığından yola çıkarak evren üzerinde çalışmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2005). Gereğinden fazla bilgi toplanması ekonomik yönden israfı yol açtığı gibi, gereğinden az bilgi toplanması da amaca ulaşamama tehlikesine yol açar (Özçelik, 1981). Yazıcıoğlu ve Erdoğan'ın (2003) oluşturduğu tabloya göre, 100.000 ile 1.000.000 evren büyüklüğü arasında 96 adet örneklem %10 hata payı ile doğru sonuç vermektedir. 340.000 haneye sahip Gaziantep için araştırma kapsamında 100 adet örneklem yapılacaktır. Örneklem üst, orta ve alt gelir grupları içerisinde belirlenen tabakalardan rastgele seçilecektir. Analiz kapsamında ele alınacak Gaziantep ili için üç örneklem bölgesi seçilmiştir:

- *İbrahimli (üst gelir)*
- *Kavaklık (orta gelir)*
- *Düztepe (alt gelir)*

Her tabaka için kentin sosyo ekono-

mik dağılımına uygun örneklem sayıları belirlenmiş, 16 üst gelir, 68 orta gelir, 16 alt gelir grubu ile toplamda 100 katılımcı elde edilmiştir. Bu sonuç %10 hata payı ile Gaziantep ilinin genel görüntüsünü vermesi beklenmektedir.

5.6.3. Veri Toplama Aracı

Saha araştırması görsel dökümanlar üzerinden sürdürülmüş, seçilen örnek konut projelerinin çeşitli parametreleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan tespit, algısal bir çalışma olup insanların mevcut konut memnuniyeti ve gelecek beklentileri araştırılmıştır. Bu araştırma kapsamında seçilecek projeler yaygın mimari uygulamaların başarılı örnekleri olacak, örnekler arası farklılıkların sağlanması gözetilmiştir.

İkişer kişilik gruplar halinde çıkılan araştırmalarda örneklem yerleri ve konutlar içerisinde belirlendiği gibi sokaktan, esnafar arasından, AVM'lerden, mahalle kahveleri ve toplum merkezlerinden de seçilmiştir. Anket sorularıyla ilgili doğabilecek karmaşayı önlemek için her örnekleme iki dakikalık bir bilgilendirme yapılmıştır. Bu bilgilendirme tek sayfa-

lık yazılı bir döküman olup terminoloji ve projeler hakkında bir-iki cümlelik açıklamalar şeklindedir. Anketörler tarafından okunduktan sonra sorular cevaplanmış, her anket yaklaşık 10 dakika sürmüştür.

Anketin güvenilirliği açısından yapılan testin sonucu (Cronbach alpha) sorulara göre 0,70-0,95 aralığında değişken olup ortalama 0,85 olarak bulunmuştur.

5.6.4. Verilerin Analizi

Analiz süreci kapsamında saha çalışması sonrası elde edilen anket formları dijital ortama aktarılmış, bu işlem için kullanılan program "excel 2007" olmuştur. Üst, alt ve orta gelir grubu örneklem bir arada listelenmiş, anket formunda yer alan sorular için ayrı sayfalar oluşturulmuştur. Sonuç olarak elde edilen veriler ortalamaya vurulmuş, projelerin birbirleriyle mukayesesi elde edilmiştir. Söz konusu karşılaştırma, bir önceki başlıkta belirlenen yedi faktör (yapısal kalite, mekansal kalite, yaşamsal kalite, mahremiyet, sosyallik, yapı tasarımı ve kentsel tasarım) üzerinden sağlanmıştır.

Şekil 74. Poster 1 (Borneo Sporenburg, Amsterdam)

Şekil 75. Poster 2
(Evidea, İstanbul)

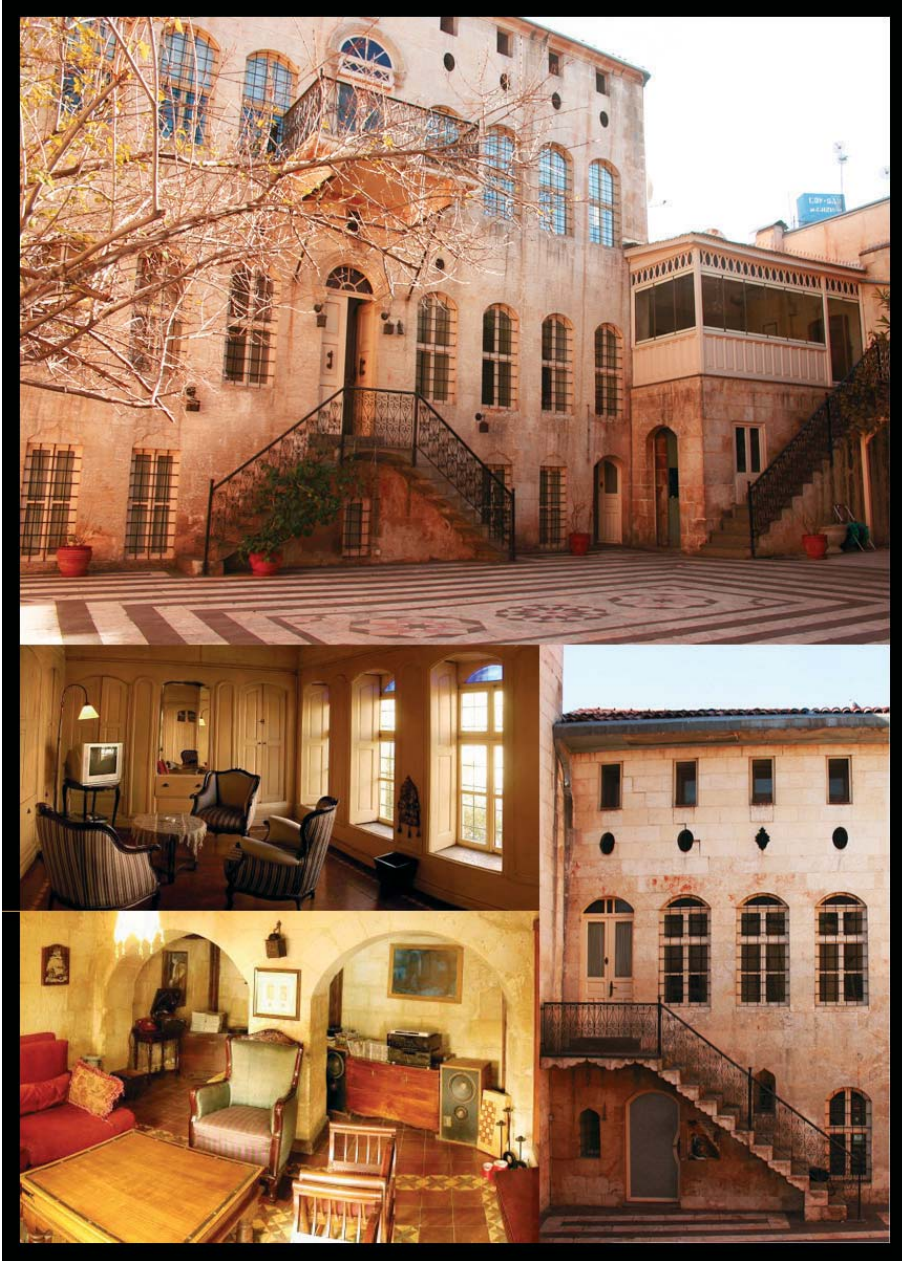

Şekil 76. Poster 3
(Loft Bahçe, İstanbul)

Şekil 77. Poster 4
(Tübingen Südstadt)

Şekil 78. Poster 5
(Anadolu Evleri, Gaziantep)

Şekil 79. Poster 6
(Seyrantepe TOKİ Konutları,
Gaziantep)

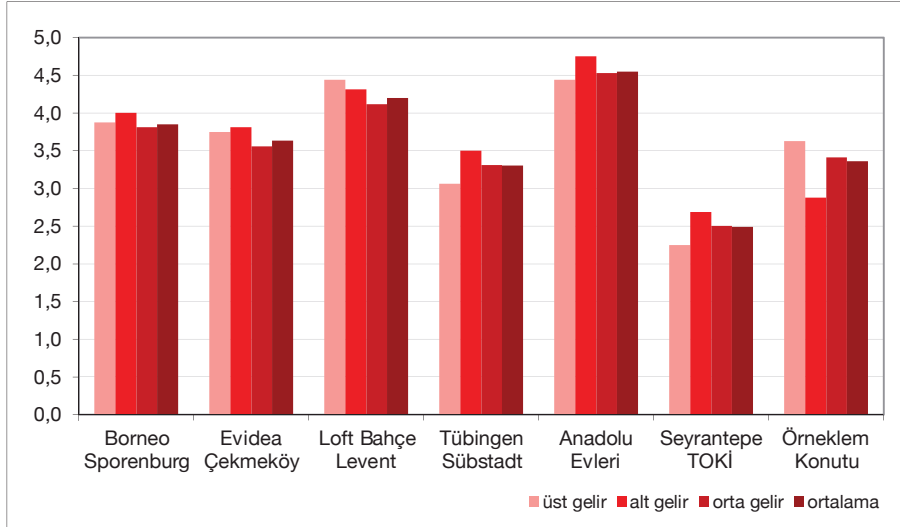
5.7. Değerlendirme

Elde edilen sonuçlar alt başlıklar halinde incelenecektir. Üst, alt, orta ve genel değerlendirme sonuçları tabloda yer almakta olup projeler bazında sonuçlar tespit edilmiştir.

5.7.1. Yapısal Kalite

Yapısal kalite somut bir ölçüt olup yapının tektonik ifadesidir. Yapının fiziki kalitesi olarak açıklanmış ve malzeme, uygulama, sağlamlık gibi unsurların göz önünde bulundurulması gerektiği örneklemelere hatırlatılmıştır.

Anket sonuçlarına göre en yüksek yapısal kalite puanını Anadolu Evleri (Geleneksek doku) elde etmiş olup, tüm gelir grupları açısından birinci sıradadır. Alt gelir grubu tarafından daha yüksek puanlandığı gözlemlenen geleneksel doku örneği konut, taş duvarları ve geleneksel yapı teknikleri ile genel algıda öne çıktığı düşünülmektedir. Loft Bahçe (monoblok yapı) aldığı puanlama açısından ikinci sırada yer alırken farklı gelir grupları için sıralama değişmemiştir. Borneo Sporenberg (sokak dokusu) ve Evidea Çekmeköy (avlu dokusu) sırasıyla

Şekil 80. Yapısal Kalite Değerlendirmesi

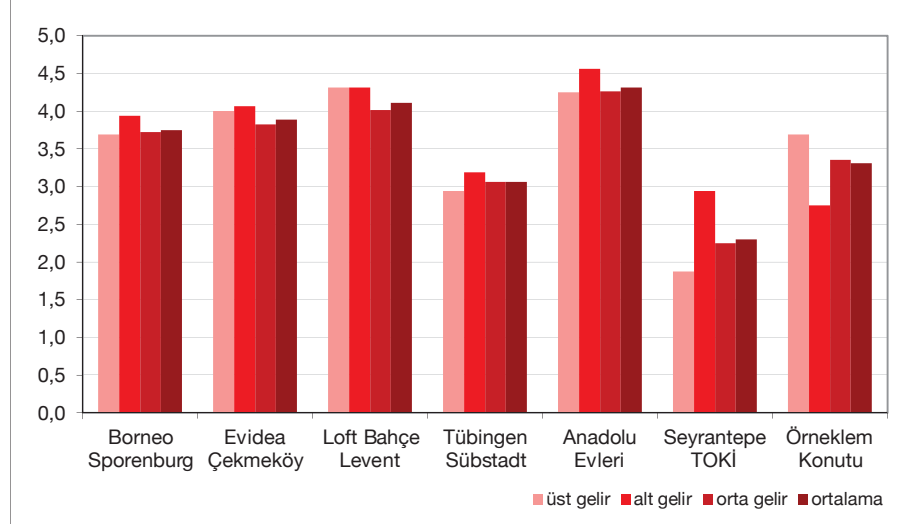
üç ve dördüncü sırada yer alırken 4,0 puana yaklaşarak yapısal kalite anlamında iyi olarak değerlendirilmiştir. Tübingen Sübstadt (mahalle dokusu) yapısal kalite olarak beşinci sırada bulunurken örneklem konutu ve Seyrantepe TOKİ'nin üzerinde yer almıştır. Örneklem konutunun Seyrantepe TOKİ üzerinde yer alması ve alt gelir grubu konutlarının Seyrantepe TOKİ ile yapısal kalite açısından yaklaşık eşit puan alması dikkat çekici bulunmuştur. En düşük yapısal kalite puanını Seyrantepe TOKİ'nin alması şartırtıcı olmakla beraber yüksek yapılı

topluluğunun olması sebebiyle böyle bir sonucun ortaya çıktığı muhtemel değerlendirilmiştir.

5.7.2. Mekansal Kalite

Mekansal kalite karmaşaya sebep açmayacak şekilde iç mekan olarak sınırlandırılmış ve somut karşılıklar ile ifade edilmiştir. Yapının ferahlığı, doğal ışık alması, temiz hava ile ilişkisi, ortamın yaşayanlar için sağlıklı bir mekan olarak örneklemelere açıklanmıştır.

Anket sonuçlarında mekansal kalite açısından en yüksek puanı Anadolu

Şekil 81. Mekansal Kalite Değerlendirmesi

Evleri (geleneksel doku) elde etmiş olup tüm gelir grupları için sonuç yaklaşık eşittir. Alt gelir grubu tarafından daha çok beğenilen geleneksel doku konutu üst gelir grubu için ikinci sırada yer almıştır. Anadolu Evleri'nin mekansal kalite sonucunda yüksek tavan, ışıklı ve ferah odalar ile avlu faktörünün etkin olduğu çıkarımı yapılabilir. İkinci sırada Loft Bahçe (monoblok yapı) yer almakta olup üst gelir grubu tarafından birinci olarak puanlanmıştır. Sunduğu modern yaşam tarzı ve mimarisi itibarıyla rezidans denilebilecek Loft Bahçe için üst gelir grubunun mekansal kalite algısı olgandır. Üç ve dördüncü sırada sırasıyla Evidea Çekmeköy (avlu dokusu) ve Borneo Sporenberg (sokak dokusu) bulunmakta olup örneklem konutunun hemen üzerindedir. Örneklem konutunda alt gelir ve üst gelir arasında belirgin bir mekansal kalite farkı tespit edilmiş olup ortalama puanlara göre Tübingen Sübstadt'ı (mahalle dokusu) geride bırakmıştır. Mahalle dokusu örneğinin az puanlanmasının sebebi nüfus yoğunluğu olarak yorumlanmıştır. Seyrantepe TOKİ son sırada yer almakta olup sadece alt gelir grubu tarafından ortanın üzerinde be-

ğeni ile karşılanmakta, mekansal kalite açısından alt gelir örneklem konutlarından üstün görülmektedir. Üst ve orta gelir örneklem için Seyrantepe TOKİ mekansal kalite açısından kötü olarak değerlendirilmiştir. Seyrantepe TOKİ konutlarının mekansal kalite açısından aldığı sonuç katı ve kısıtlı iç mekan çözümleri ile ilişkilendirilmiştir.

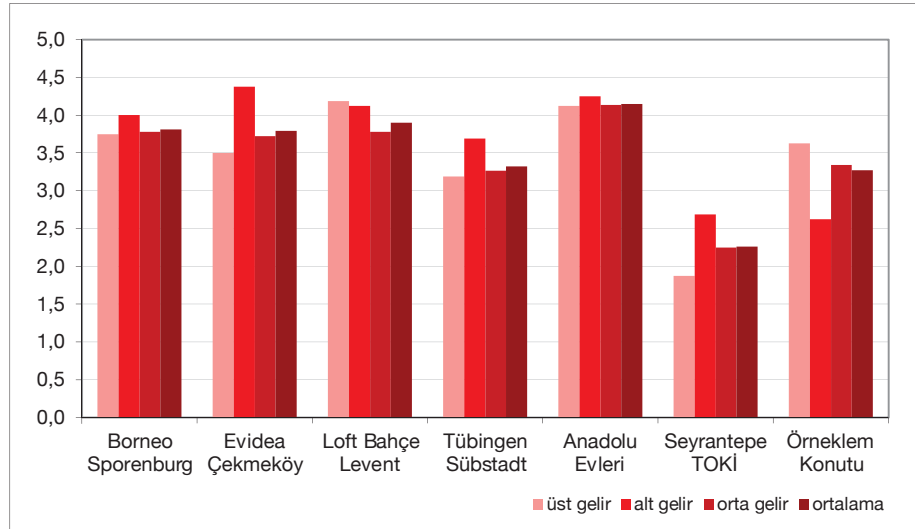
5.7.3. Yaşamsal Kalite

Yaşamsal kalite somut ölçütlerin dışında bir faktör olup konutun tanımladığı mekanda gerçekleşecek ruhsal ve fiziksel aktiviteler ile karşılanmakta olan insan ihtiyaçlarının sonucu, yapının kullanıcılarına sunacağı yaşamın kalitesidir.

Anket sonuçlarına göre Anadolu Evleri (geleneksel doku) en yüksek puanı alan konut projesi olmuştur. Her üç gelir grubunun yaklaşık olarak eşit puanladığı geleneksel doku konutunun yaşamsal kalite sonucunda en büyük etken dış alan ilişkisi (açık koridor ve avlu) olarak yorumlanmıştır. İkinci sırada yer alan Loft Bahçe (monoblok yapı) üst gelir grubu tarafından ilk sırada değerlendirilmiştir. Bir rezidans örneği olarak üst gelir grubuna

hitap eden yapı, sunduğu yaşantı ile beklenen sonucu vermiştir. Evidea Çekmeköy (avlu dokusu) ortalamada üçüncü olurken alt gelir grubu tarafından yaşam kalitesi en yüksek konut projesi olarak seçilmiştir. Genellikle sıkışık mahallelerde ve açık alan imkanları kısıtlı konutlarda yaşayan alt gelir grubu için Evidea Çekmeköy kullanıcısına sunduğu dış mekan imkanları ile ideale yakın bir yaşam kalitesine sahip olduğu düşünülmektedir. Borneo Sporenberg (sokak dokusu) dördüncü sırada bulunurken müstakil

konut yapısı ve dış mekanla kurulan güçlü ilişkiler sebebiyle üst sıralarda yer alan örnekler oldukça yakın sonuç almıştır. Tübingen Sübstadt (mahalle dokusu) günümüz kentlerindeki yoğunluklara yakın bir değere sahip olduğu için örneklem konutu ile yakın puanlara sahiptir, ancak alt gelir tarafından daha çok beğenilmiştir. Örneklem konutlarının puanlarına bakıldığında, üst gelir grubu konutları yaşamsal kalite açısından belirgin bir fark göstermiştir. Alt gelir grubu konutları ile Seyrantepe TOKİ'nin yaşamsal kalite

Şekil 82. Yaşamsal Kalite Değerlendirmesi

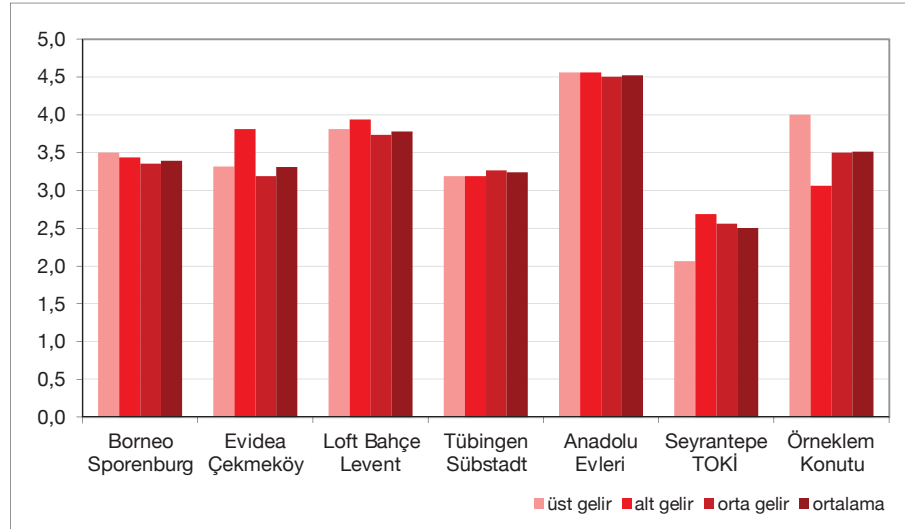
tesisi kıyaslandığında yaklaşık denk bir sonucuna ulaşılmıştır. Üst gelir grubu katılımcılar Seyrantepe TOKİ'nin yaşam kalitesini kötü olarak puanlamıştır. Seyrantepe TOKİ'nin yaşam kalitesinin düşük çıkmasına gerekçe sıkışık konut planları, dış mekan ile kurulan ilişkinin zayıflığı ve blokların kat sayısı olarak akla gelmektedir.

5.7.4. Mahremiyet

Kelime anlamı itibarıyla mahremiyet gizlilik olarak tanımlanmaktadır, mimari anlamda ise birey ve aile hayatı-

nın gizliliği, kapallığı, özel yapısı sebebiyle rahatsız edilmeme gereği olarak yorumlanmaktadır.

Anket sonuçlarında mahremiyet faktörüne ait puanlama sonucu Anadolu Evleri (geleneksel konut) tüm gelir grupları için yaklaşık eşit puanlar ile açık ara fark göstererek birinci sırada yer almaktadır. Dışa kapalı özel avlu ve yüksek sokak duvarlarının bu sonuca katkı sağladığı çıkarımı mümkündür. Mahremiyet açısından ikinci sırada gelen Loft Bahçe (monoblok yapı) alt gelir grubu tarafından daha çok be-

Şekil 83. Mahremiyet Değerlendirmesi

ğenilmiştir. Bu duruma sebep kullanıcılarına sunulan modern yaşantı, başka bir deyişle kapalı hayat tarzı olarak değerlendirilmiştir. Üçüncü sırada yer alan örneklem konutu günümüz kentlerinin, özellikle apartman konutların mahremiyet konusundaki başarısını ortaya koymuştur. Örneklem konutu alt ve üst gelir grupları arasındaki fark ise dikkate değer bulunmuştur. Borneo Sporenberg (sokak dokusu) her biri sokağa açılan müstakil konutlara sahip olması sebebiyle mahremiyet açısından dördüncü sırada yer almıştır. Evidea Çekmeköy (avlu dokusu) sunduğu modernist yaşantı ile daha çok alt gelir grubu tarafından beğenilmiş ve beşinci sıraya yerleşmiştir. Tübingen Sübstadt (mahalle dokusu) ise tüm gelir grupları tarafından yaklaşık eşit değerlendirilmiş, mahremiyet açısından altıncı sırada bulunmuştur. Mahalle dokusu konut örneği yoğunluk açısından yüksek değerlere sahip olduğundan mahremiyetinin düşük değerlendirilmesi doğal görülmüştür. Seyrantepe TOKİ konutları üst gelir grubu tarafından kötü değerlendirilmiş, alt gelir grubu tarafından ise görece yüksek puanlanmıştır. Bu duruma gerekçe konut bloklarının bir-

birlerine yakınlığı (arazi kesiti sorunu) olarak düşünülmektedir.

5.7.5. Sosyallik

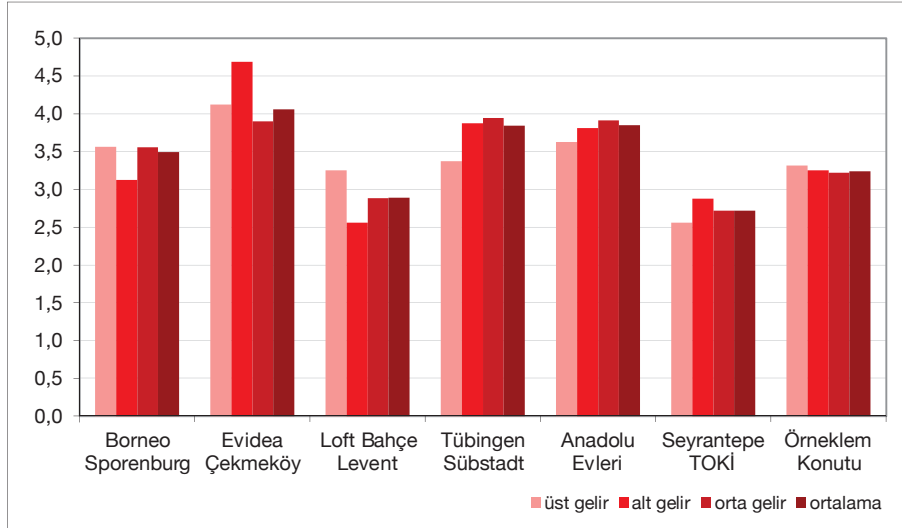
Sosyallik insanların birbirleriyle ilişkisini belirlemek için tespit edilen faktörlerden birisidir. Bu kavram altında toplumsal iletişim, komşuluk ilişkileri ve mahalle kültürü sorgulanmıştır.

Anket sonuçlarına göre Evidea Çekmeköy (avlu dokusu) sosyallik algısı açısından birinci sırada yer almış olup alt gelir grubu tarafından görece daha sosyal bulunmuştur. Bu duruma gerekçe bloklar arasında yer alan yarı kamusal avlu veya toplanma alanı olarak değerlendirilmiştir. Tübingen Sübstadt (mahalle dokusu) sosyallik açısından ikinci sırada bulunurken orta gelir grubunun puanlarına göre birinci sırada, üst gelir grubu puanlarına göre ise dördüncü sırada yer almaktadır. Mahalle dokusu konutunun başarısında yarı kamusal avlu ve yaya yollarının etkin olduğu düşünülmektedir. Anadolu Evleri (geleneksel doku) üçüncü sırada yer alırken üst gelir grubu tarafından ikinci sırada değerlendirilmiştir. Geleneksel doku örneğinde hayat adı verilen özel avlu ve

tarihi mahalle dokusunun gözetildiği düşünülmektedir. Borneo Sporenberg (sokak dokusu) dördüncü sırada yer almakta olup alt gelir grubu tarafından daha az sosyal bulunmuştur. Örneklem konutu dikkate değer bir biçimde Loft Bahçe (monoblok yapı) ve Seyrantepe TOKİ'nin ilerisinde beşinci sırada yer almış, ancak alt gelir grubu tarafından daha az sosyal bulunmuştur. Monoblok yapı (Loft Bah-

çe) örneğinin sosyallik sıralamasında modern yaşam tarzı etkindir. Örneklem konutu tüm gelir grupları için yaklaşık eşit değerlendirilmiş ve sosyallik açısından homojen bir sonuç tespit edilmiştir. Son sırada Seyrantepe TOKİ konutları yer almış, alt gelir grubunun ilgisini daha çok çekmeyi sürdürmüştür. Alt gelir grubu puanlarına göre monoblok yapı örneğinin son sırada yer alması dikkat çekicidir.

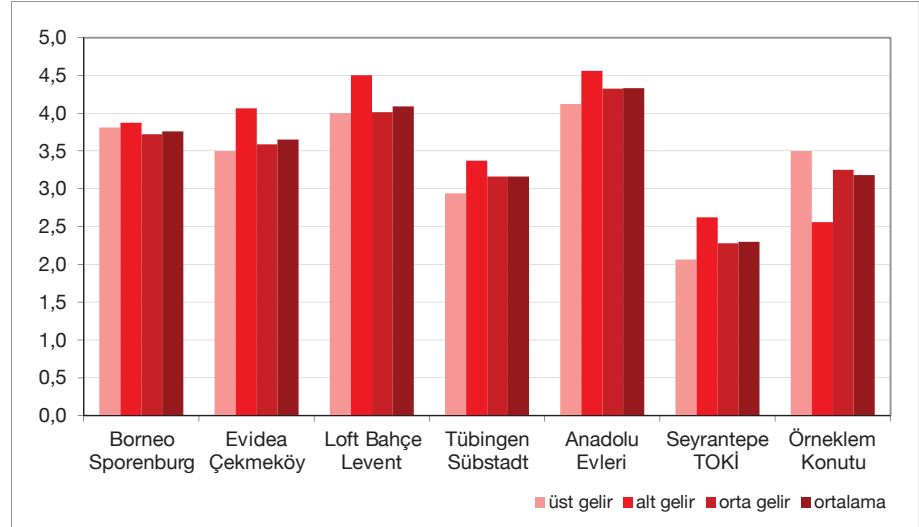
Şekil 84. Sosyallik Değerlendirmesi

5.7.6. Yapı Tasarımı

Konut kriterleri arasında önemli bir diğer faktör olan tasarım, yapının tasarımı olarak sınırlandırılmış, yapının iç ve dış mekanına ait zihinde oluşan estetik yorum ve plastik etki olarak ifade edilmiştir.

Anket sonuçlarına göre Anadolu Evleri (geleneksel konut) yapı tasarımı açısından birinci sırada yer almakta olup alt gelir grubu tarafından görece daha çok beğenilmiştir. Gelecek doku konutunun tarihi minimalist

tasarım anlayışı ve sade estetiği bu sonuçta etken olarak düşünülebilir. Loft Bahçe (monoblok yapı) yapı tasarımı açısından ikinci sırada yer almakta olup yine alt gelir grubu tarafından daha yüksek puanlanmıştır. Söz konusu sonuçta monoblok yapının modern mimarisi pay sahibi olarak yorumlanmaktadır. Üçüncü sırada yer alan Borneo Sporenberg (sokak dokusu) konutları tüm gelir grupları tarafından yaklaşık eşit puanlanmış olup alt gelir grubu sonuçlarına göre dördüncü sırada yer almıştır. Bağımsız yapılardaki mimari dil zenginliği

Şekil 85. Yapı Tasarımı Değerlendirmesi

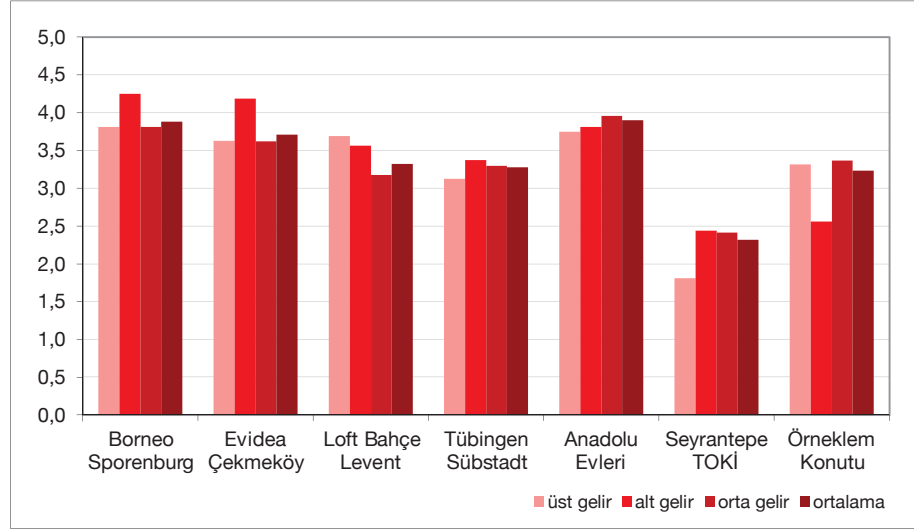
ile yapıların birbirleriyle başarılı ilişkisi bu durumun gerekçesi olarak tahmin edilmektedir. Evidea Çekmeköy (avlu dokusu) yapı tasarımı açısından dördüncü sırada bulunmakta olup alt gelir grubu sonuçlarına göre üçüncü sırada yer almıştır. Avlu dokusu konutunun üst gelir grubu örneklem konutu ile eşit puanlanmış olması dikkat çekicidir. Örneklem konutu ve Tubingen Sübstadt (mahalle dokusu) yaklaşık eşit değerlendirilmiştir. Mahalle dokusu konuttaki çoklu mimari dilin katılımcılar tarafından karmaşa olarak yorumlandığı düşünülmektedir. Örneklem konutlarda alt gelir grubu konutların yapı tasarımı açısından kötüye yakın değerlendirilmesi dikkat çekicidir. Seyrantepe TOKİ son sırada yer almakta olup alt gelir grubu anket katılımcıları tarafından yapı tasarımı kendi konutları ile yaklaşık eşit puanlanmıştır. Dolayısıyla Seyrantepe TOKİ'nin mekanik ve kendini tekrarlayan tasarımının, alt gelir grubunun organik konutlarına algı olarak denk sonuç verdiği yorumlanabilir.

5.7.7. Kentsel Tasarım

Yapı tasarımı daha çok dolulukların tasarımı iken kentsel tasarım boşluk-

ların, mekanın tasarımıdır. Bu mekanlar içinde sokak, avlu, meydan, park, bahçe, yol, cadde ve bulvarlar da yer alır. Boşluklar yapıların tanımladığı alanlar olup doluluk-boşluk uyumu kentsel tasarım konusunda oldukça önemlidir.

Anket sonucuna göre Anadolu Evleri (geleneksel doku) farklı gelir grupları tarafından yaklaşık eşit puanlanmış ve kentsel tasarım açısından birinci sırada yer almıştır. Bu sonuçta yapıların tektonik uyumu (taş kaplı düşemeler, aynı renk duvarlar vb.), tarihi kent dokusunun ayrılmaz parçası olan avlu ve sokaklar ile beğeni kazandığı düşünülmektedir. Borneo Sporenberg (sokak dokusu) kentsel tasarım açısından ikinci sırada yer almış, alt gelir grubu puanlarına göre ise birinci sırada bulunmuştur. Bir kentsel tasarım rehberi ile planlandığı bilinen sokak dokusu konutları için birbirleri arasındaki güçlü görsel ilişki, mimari dil zenginliği ve diğer dokusal unsurları beğeni ile karşılanmış, söz konusu beğeni beklentinin sonucu olarak yorumlanmıştır. Evidea Çekmeköy (avlu dokusu) üçüncü sırada yer almışken üst gelir grubu puanlarına göre dördüncü sırada bulunmuştur. Tek bir

Şekil 86. Kentsel Tasarım Değerlendirmesi

yapı dili, yarı kamusal avlu, spor alanları ve cephe renkleri ile mevcut beğeni yorumlanmış olup alt gelir grubunca daha fazla beğenildiği dikkat çekmiştir. Loft Bahçe (monoblok yapı) kentsel bağlamdan uzak durmayı tercih eden modernist tasarımı ile en az orta gelir grubundan beğeni almış olup projeler arasında dördüncü sırada yer almıştır. Tübingen Sübstadt (mahalle dokusu) tüm gelir gruplarından yaklaşık eşit puan alırken beşinci sırada yer almıştır. Yarı kamusal avlu ve sokaklar ile daha üst sıralarda olması beklenirken mahalle dokusu konut, gerçekçi

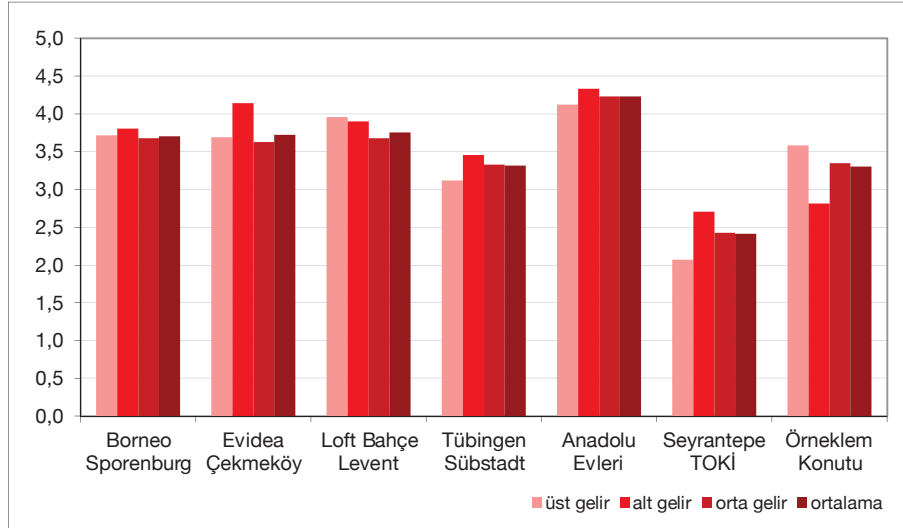
yoğunluğundan ötürü geride kaldığı düşünülmektedir. Örnekleme konutları kentsel tasarım değerlendirilmesinde altıncı sırada yer almış, alt gelir grubu tarafından kötüye yakın puan verilmiştir. Diğer gelir grupları ve alt gelir arasındaki fark gerçeğin ifadesi olup sonuç olarak önemli bulunmuştur. Seyrantepe TOKİ projesi son sırada yer alırken üst gelir grubu beğenilerinden oldukça uzak kalmış, alt gelir grubu puanlarının ise örnekleme konutundaki puanına yakın puanla değerlendirilmiştir.

5.7.8. Genel Tercih

İnsanların konut alırken göz önünde bulundurduğu, aynı zamanda kullanıcının öncüllerinden oluşan yapısal, mekansal ve yaşamsal kalite ile mahremiyet, sosyallik, yapı ve kentsel tasarım faktörlerinin puanlaması sonucu elde edilen değerlerin aritmetik ortalaması ile oluşturulan tablo, konut mimarisi algısına ait proje kapsamındaki genel durumu ortaya koymaktadır.

Anket sonucuna göre Anadolu Evleri

(geleneksel doku) tüm gelir grupları için en beğenilen konut olarak tespit edilmiş, söz konusu beğeni tüm gelir gruplarına göre homojen bir seyir göstermiştir. Loft Bahçe (monoblok yapı) orta gelir grubu tarafından daha az beğeni ile karşılanmasına rağmen az farkla ikinci sırada yer almıştır. Evidea Çekmeköy (avlu dokusu) alt gelir grubunun ikincisi olurken genel değerlendirmede çok az farkla üçüncü sırada gelmiştir. Borneo Sporenberg (sokak dokusu) tüm gelir grupları tarafından yaklaşık eşit değerlendirilmiş ve dördüncü sırada yer almış-

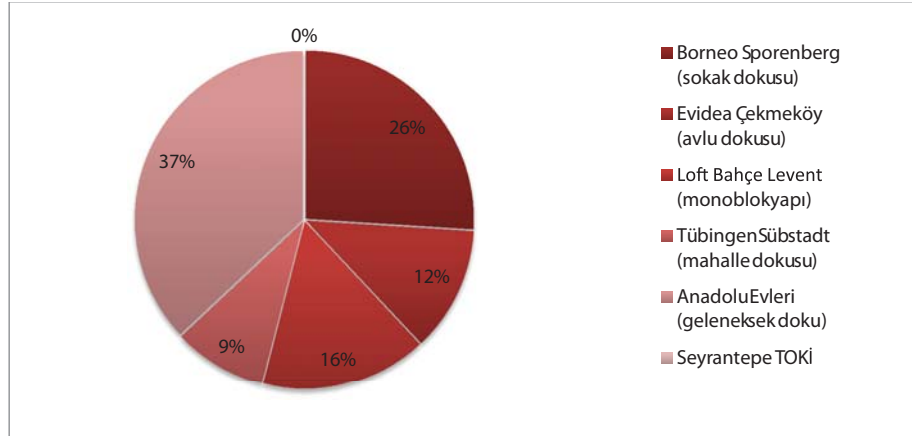
Şekil 87. Genel Sonuçlar

tır. Monoblok yapı, avlu dokusu ve sokak dokusu konut örnekleri genel değerlendirmede 3,60-3,70 arasında oldukça yakın değerler olarak sıralanmıştır. Beşinci sırada yer alan Tübingen Sübstadt (mahalle dokusu) üst gelir grubu tarafından az, alt gelir grubu tarafından görece yüksek puanlamıştır. Örneklem konutu altıncı sırada yer alırken üst ve alt gelir grubunun farklılığı olağan bir sonuç vermeye beraber konut memnuniyeti açısından önemli bir veri olarak yorumlanmıştır. Seyrantepe TOKİ için alt gelir grubunun beğenisi görece yüksekken, üst gelir grubu söz konusu konut projesini kötü olarak de-

ğerlendirmiştir. Seyrantepe TOKİ'nin örneklem konutlarından puan olarak geride yer alması ile alt gelir grubunun kendi konutlarıyla Seyrantepe TOKİ'yi eşit puanlaması dikkat çekicidir. On yılda beşyüzbin konut üretme hedefindeki TOKİ için yapılan işin sonucu, bu araştırma kapsamında tartışmaya açık görülmektedir (bkz. Şekil 87).

Genel değerlendirmede Borneo Sporenberg (sokak dokusu), Evidea Çekmeköy (avlu dokusu) ve Loft Bahçe'nin (monoblok yapı) genel durum itibarıyla çok yakın puanlar almış olması sağlıklı bir mukayese yapmayı güçleştirirken "aileniz için hangi konutu tercih edersiniz" sorusuna verilen

Şekil 88. Genel Tercih Sonuçları

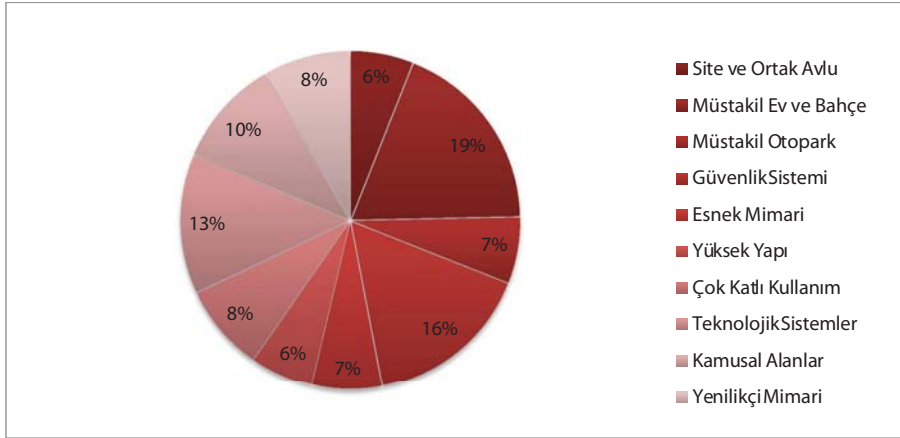
cevaplar söz konusu ayrımı belirginleştirmiştir. Örneklem konutunun seçenekler arasında yer almadığı soruda 100 örneklemden 37'si Anadolu Evleri (geleneksel doku), 26'sı Borneo Sporenberg (sokak dokusu), 16'sı Loft Bahçe (monoblok yapı), 12'si Evidea Çekmeköy (avlu dokusu), 9'u Tübingen Sübstadt (mahalle dokusu) konutlarını tercih etmişken Seyrantepe TOKİ'yi örneklemelerden kimse ailesi için tercih etmemiştir (bkz. Şekil 88).

5.7.9. Geleceğin Konutu

21. yüzyılın konut tasarımına yansması beklenen makine konut, hazır

yapım, esneklik, hareketlilik ve sürdürülebilirlik kavramları üçüncü bölümde incelenmiş ve örnek konut projeleri ile açıklanmıştır. Söz konusu kavramlar Gaziantep'te yaşayan örneklemeler için henüz fazla yenilikçi olması sebebiyle çeşitli somut unsurlara indirgenmeye çalışılmıştır. Saha çalışmasının son bölümü bu kapsamda bir araştırma olup insanların gelecekteki konutlarında görmek istediği özellikler sorulmuş, tabloda belirtilen unsurların tercih sıralaması yapılmış, yüzdelerle belirlenmeye çalışılmıştır.

Her örneklemin toplam 3 tercih yapabildiği anket sonucuna göre (bkz. Şe-

Şekil 89. Geleceğin Konutu 1

kil 89) site ve ortak avlu %6, müstakil ev ve bahçe %19, müstakil otopark %6, güvenlik sistemi %16, esnek mimari %7, yüksek yapı %6, çok katlı kullanım %9, teknolojik sistemler %13, kamusal alanlar %10, yenilikçi mimari ise % 8 oran ile gelecekteki konut için tercih edilmiştir. En yüksek yüzdelik dilime müstakil ev ve bahçe başlığı sahip olmuşken; güvenlik sistemi, teknolojik sistemler ve kamusal alanlar %10 ve üzeri değerlendirilmiştir. Söz konusu dört faktör insanların geleceğe dönük hedefleri olarak indirgenebileceği gibi, Gaziantep kentinin ve konutlarının eksiklikleri olarak da düşünülebilir.

Anket sonuçlarına göre istenilen müstakil ev ve bahçe, güvenlik sistemi ve kamusal alanlar günümüz koşullarında toplumsal bir ihtiyaç, özel olmasa da genel anlamda sağlanması gereken bir taleptir. Ayrıca, yenilikçi ve esnek mimari için toplam oran %17 olarak sonuçlanmış, kentleri kuşatan apartmanlar ve tipleşmiş konut planlarına karşı mimarlık mesleğini ve tasarımcılığı destekleyen görüşler ortaya çıkmıştır (bkz. Şekil 89).

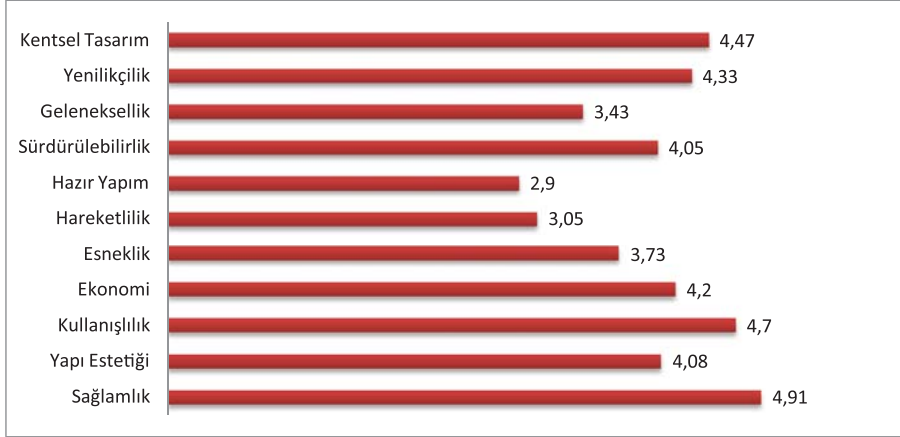
İkinci aşamada konut ve çevresi için

sıralanmış faktörlerin puanlanması istenmiştir. Bu faktörler tespit edilirken üçüncü bölümde yer alan bilgilerden faydalanılmış, Vitruvius tarafından belirlenen sağlamlık, kullanılabilirlik ve estetik kavramlarının yanı sıra geleceğin konutunda önemli olması beklenen sürdürülebilirlik, hazır yapı, esneklik ve hareketlilik kavramları dahil edilmiştir. Yenilikçilik ve geleneksellik ikileminin de sorgulandığı anket sorusunda konut maliyeti listeye eklenmiş, önemi giderek artan kentsel tasarım faktörü ile liste tamamlanmıştır. Geleceğin konutu ile ilgili sorularda söz konusu kavram ve unsurlar daha da çoğaltılabilecekken genel perspektifi kavramak adına belirlenen liste yeterli kabul edilmiştir.

Anket sonucuna göre (bkz. Şekil 90) konut ve çevresi için sıralanmış faktörler arasında ilk sırayı sağlamlık (4,91) almıştır. Kullanılabilirlik (4,70) oldukça yüksek puana sahip bir diğer öncül olmuştur. Üçüncü sırada kentsel tasarım (4,47) yer alırken peşinden yenilikçilik (4,33) kavramı gelmektedir. Ekonomik (4,20) bir konut listenin olmazsa olmazı iken yapı estetiği (4,08) beklentiler arasındadır. Küresel ısınma ve iklim değişikliği tartışmaları ile

güncel ve revaçta bir söylem haline gelen sürdürülebilirlik (4,05) geleceğin konutunda önemli bir yere sahiptir. Bu faktörlerin dışında esneklik (3,73), geleneksellik (3,43), hareketlilik (3,05) ve hazır yapım (2,90) henüz yeterince ilgi uyandırmamakta ancak konut mimarisinde önemini korumaktadır.

Anket kapsamındaki beklenti araştırması sonucu; sağlam, kullanışlı, kentsel tasarımı yapılmış, yenilikçi, ekonomik, estetik ve sürdürülebilir konutlar Gaziantep kent merkezinde yaşamakta olan insanların tercihi olarak tespit edilmiştir (bkz. Şekil 90).

Şekil 90. Geleceğin Konutu 2

*“Uzun vadeli esas mesele nasıl
bir çevreden çok nasıl bir insan
hedeflendiğidir.”
Robert Sommer*

6. Sonuç

Hegel’e (2008) göre estetiğin sunumu üç aşamada gerçekleşir; sembolik, klasik ve romantik. Tüm estetik çalışmaların başlangıcı olan ‘İdea’lar önce sembolik anlamlar ile sanata dönüşür, sonra klasikleşir ve romantik yeni formu ile başlangıçtaki sadeliğin ötesinde yepyeni duyuşsal ve düşünsel bir karmaşaya bürünür. Mimarlık sembolik bir sanat olmakla beraber resim, heykel, müzik ve edebiyatın arasında bir yerde bulunur, etkileşimli bir yapıya sahiptir. Bu özelliği ile Hegel (2008) tarafından diğer tüm sanatların atası kabul edilir.

Diğer sanat dallarının atası olan mimarlık aynı zamanda ulusların fizyonomisidir, fiziksel sonuçlarıyla toplumsallığın kaynağı kentlerin yapıtaşı, insanlık tarihinin yapılı sunumu ve tasarladığı konutlar ile psikolojik anlamda fiziki evrenin merkezidir. Konuta dair çıkarımlar çok boyutlu olup tarihi gelişim ve konut mimarisi ile TRC1 Bölgesi ve Saha Araştırması olarak iki başlık altında özetlenmiştir.

6.1. Tarihi Gelişim ve Konut Mimarisi

Mekanla olduğu kadar zamanla, geçmişle olduğu kadar günümüzle ilişkisi buluna konut için birinci bölümde kısa bir tarihsel arkaplan sunulmuştur. Tarihsel sürecin içine toplumsal olaylar katılarak aktarılmış, mimariyi etkileyen faktörler irdelenmiştir. Ortaçağ'da skolastik felsefe ile yüceltilen dini düşünceler sonrası Roma-nesk ve Gotik mimarini doğuşu, Rönesans sonrası ortaya çıkan aydınlanma ile sanat ve mimarinin yüceltilmesi, rasyonelist düşünce sistemi ile teknolojik gelişmelerin hızlanması ve buharlı makinelerin bulunması, tarım toplumunun endüstri toplumuna evrilmesi, endüstri toplumunun hayatı ve fikirleri ile paralellik taşıyan modernizm ve sonrası postmodernizm süreci irdelenmiştir. Ağaç kovuğundan cam kulelere kadar uzanan noktada teorik tartışmalar ve teknolojik gelişmeler sürmekte, toplumsal hayat ve birey ihtiyaçları değişime uğramakta, yeni kavramlar ve buluşlar arasında mimarlık yolculuğuna devam etmektedir.

Konut mimarisi üzerine geçmişten günümüzde ortaya çıkan bazı kavramlar üçüncü bölümde incelenmiştir. Bağlam, içerik ve tasarım başlıkları altında sürdürülen bu inceleme ile önceki bölümde kurulan tarihsel arkaplan mesleki bilgiler ile desteklenmiştir. Her mimari yapının 'bağlam' ile yerel, bölgesel yada eleştirel anlamda ilişkili olması gereği belirtilmiş; Gaziantep, Adıyaman ve Kilis evleri yerel bağlama örnek olarak aktarılmıştır. Bağlam tartışmaları arasından mimari için evrensel söylemin özü, zamanın dili yada sürekliliğin dili sonucuna ulaşılmıştır. Tipleşen planlar ile insan ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak konut uygulamaları 'içerik' başlığı altında değerlendirilmiş, özelleşmiş ve farklılaşmış mimari ihtiyacın altı çizilmiştir. Çevresel anlamda kent ile yapıların uyumsuzluğu değerlendirilmiş, kentsel tasarımın önemine vurgu yapılmış, sunulan örnekler ile içerik konusu pekiştirilmiştir. 'Kavram' başlığı altında konuta ait beklentilerin değişimi özetlenmiş, tasarıma egemen yeni unsurlar makine konut, hazır yapım, esneklik, hareketlilik ve sürdürülebilirlik olarak sıralanmıştır. Her unsur açıklanmış ve örneklenmiş, geleceğin konutu fikri somut bir düzleme taşınmıştır.

Tarihi gelişim ve konut mimarisi rapora ait arkaplanı oluşturmuş, aynı zamanda

mimari çıktıların elde edildiği saha çalışmasının kurgulanmasını sağlamıştır.

6.2. TRC1 Bölgesi ve Saha Araştırması

Ülke geneli ile karşılaştırıldığında görece yüksek bir kentleşme oranına sahip TRC1 Bölgesi, aynı zamanda gelişmişlik endeksi ile de dikkat çekicidir. Bölgede kentleşme ile öne çıkan Gaziantep için, yüksek sanayileşme oranı ve bunun gerektirdiği nitelikli işgücü istihdamına bağlı olarak kentte yeni ve nitelikli alanlara, mimaride ise yeni ve nitelikli projelere talep süreklidir. 2010-2015 yılları arası TRC1 Bölgesi illerinde (Gaziantep, Adıyaman ve Kilis) yapılması beklenen konut sayısı 100.000 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu talep ve ihtiyaca karşılık kent bütününde yasal yolla yapılan konutlar ihtiyacın yarısına karşılık gelmekte, nitelik ve üslup açısından insulae, hücerat yada banliyö konut olarak genellenen yapıların özelliklerini taşımaktadır. Toplam konut stoğunun beşte birini teşkil eden 100.000 konutluk ihtiyacın farklı bir yaklaşım ile ele alınması gerektiği açıktır. Yeni yapılacak konutların geçmişte üretilen konutlar içselleştirilerek geliştirilmesi, mimarlık mesleğinin bilgi ve tecrübe birikimini yansıtan çağdaş birer “mimarlık yapıtı” olması hedefi aynı zamanda raporun bir sonucu olup, bölgenin tarihi ve kültürel zenginliği ile 21. Yüzyılın gerekleri açısından mecburiyet olarak değerlendirilmektedir.

Rapor kapsamında geleneksel ve modern, tarihi ve çağdaş konut tipolojileri arasından örnekler belirlenmiş, algı ve talebi tespit etmeye yönelik bir saha çalışması hazırlanmıştır. Konut alanında biçimsel değer alanları üzerine çalışmalar yapmış mimarlık teorisyenlerinin elde ettiği sonuçlar üzerinden kriter başlıkları belirlenmiş (yapısal kalite, mekansal kalite, yaşamsal kalite, mahremiyet, sosyallik, tasarım, kentsel tasarım), örneklemelerden seçili projeler için puanlama yapması beklenmiştir. Saha çalışması öncesi belirlenen hipotezler değerlendirme sonrasında geçerliliğini korumuştur:

- *Mevcut konut stoğunun yapısal, mekansal ve yaşamsal kalitesi düşüktür.*

Saha çalışmasında örneklem konutu olarak yer verilen mevcut konutlar yapısal ve mekansal kalite açısından yedi proje arasında beşinci, yaşamsal kalite açısın-

dan altıncı sırada yer almıştır. Puanlama sonucu üç kriter açısından da yaklaşık 3,3 (orta) değerini vermiştir.

Hızlı endüstrileşme sonrası ortaya çıkan göç ile kentleşmenin hızlandığı 1970'li yıllar ve sonrası Türkiye'de planlama disiplininin zayıfladığı bir dönemdir. Hazırlanan imar planları, inşa edilen yapılar kadar seri olarak üretilen bir pratiğe dönüşmüş, tüm kentler birbirine benzerken kimliksizleşme giderek belirginleşmiştir. Bu sürecin ürünü olan kentler ve konutlar, mimarlık ve planlama eseri olmaktan çok işlevi karşılamaya yönelik geçici çözümlerdir.

- *Konut açığının gidermek üzere inşa edilen TOKİ konutları alt gelir grubu tarafından daha çok beğenilmektedir.*

Tüm kriter başlıklarında yedi proje arasından sonuncu olarak değerlendirilen Seyrantepe TOKİ konutları genel sonuçlarda (tüm kriterlerin puan sonucu ortalaması) 2,4 (kötü) puanlanmıştır. Üst gelir grubunun Seyrantepe TOKİ algısı 2,0 iken alt gelir grubu 2,7 olarak değerlendirmiştir. Alt gelir grubu sonuçlarına göre Seyrantepe TOKİ konutları ile örneklem konutu tüm kriter başlıklarında yakın puanlanmış, mekansal ve yaşamsal kalite ile yapı tasarımı başlıklarında daha başarılı bulunmuştur. Yüz örnekleme sunulan "Aileniz için hangi konutu tercih edersiniz" sorusunun cevapları arasında Seyrantepe TOKİ konutları yer almamıştır.

On yılda 500.000 konut üretme iddiası taşıyan TOKİ konutları geniş yetkileri ile tüm Türkiye'de ara vermeksizin üretimini sürdürmektedir. Üretilen konutlar çoğunlukla kimlik sahibi ve tasarım ürünü olmayıp seri üretim mantığı ile ele alınmış 19. yüzyıl banliyö konut benzeri örneklerdir. Esneklikten uzak, kentsel tasarımı zayıf, sosyal ilişkileri sınırlı TOKİ konutları orta ve üst gelir grubu dışında alt gelir grubu tarafından beğenilmektedir. Nüfusun %16'lık kısmını oluşturan alt gelir grubunun, sahip olduğu konutlara göre TOKİ konutlarını beğenmesi, kullanıcılarına birçok kolaylık sağlayan apartman yaşamına gıpta etmesi bu anlamda olağandır.

- *Tasarlanmış konutlar ve modern mimari algıyı pozitif yönde etkilemektedir.*

Borneo Sporenburg, Evidea, Loft Bahçe konutları ulusal ve uluslararası ödüllere sahip başarılı mimari projelerdir. Saha çalışması analizlerine göre bu üç konut projesi genel sonuçlarda (tüm kriterlerin puan sonucu ortalaması) Anadolu Evleri'nin ardından çok yakın puanlarla sıralanmış ve 3,8 (iyi) olarak değerlendirilmiştir. "Aileniz için hangi konutu tercih edersiniz" sorusunun cevabı %37 oranla Anadolu Evleri olurken, %54 oranla söz konusu diğer üç proje öne çıkmıştır.

İdea ile başlayan tasarım sürecinin sembolik bir sonucu olan mimarlık sanatı diğer tüm sanatların kaynağıdır. Klişeler, tekrarlar ve taklitler tasarım faaliyetinden çok seri üretim mantığı taşıırken, tasarlanmış, yeni ve yaratıcı olana ilgi daimidir.

- *Sokak, avlu, bahçe ve meydan gibi çevresel içerikler önemli kentsel tasarım unsurları olup talebi artırmaktadır.*

Sokak dokusu konutu olan Borneo Sporenburg, avlu dokusu olan Evidea, sokak, açık ve kapalı alanların gerçekçi dengesi ile mahalle dokusu olan Tübingen Südstadt konutları kentsel tasarım anlamında başarılı mimari projelerdir. Borneo Sporenburg ve Evidea konutları genel sonuçlara göre 3,8 (iyi) puan almışken Tübingen Südstadt 3,3 (orta) olarak değerlendirilmiştir. "Aileniz için hangi konutu tercih edersiniz" sorusuna cevap olarak katılımcıların %47'si bu üç konutu seçmiştir. Hayat adı verilen özel avlusu ile Anadolu Evleri bu hesaba eklendiğinde sonuç %84'a yükselmektedir.

Avcı toplayıcı toplulukların yaşadığı paleolitik çağdan bu yana insanlar toplama faaliyetlerini sürdürmek için meydan ve avlu benzeri komünal dış mekanlar kullanmıştır. Yuvarlak yapılı geçici barınakların çevresinde konumlanması ile bu mekanlar tanımlanmışlardır. Neolitik çağda ortaya çıkan hücresel dokunun ayrışması ve komünal alanların yerini kamusal alanlar almasının ardından bu alanları birbirine bağlayan sokak düzenlemeleri gelişmiştir. Sokaklar yapıların şekillenmesinde etkili olmuş, dış mekanın en önemli öğelerinden birisi olarak mimari evrimin içinde bulunmuştur. Günümüzde sokakların yerini araçlar tarafından işgal edilmiş yollar almış, meydanların yerine ise hızla akan araç trafiği ile bulvarlar geçmiştir. Toplum her fırsatta sokak ve meydan dokusuna özlem duyduğunu belirtse de

fiziki mekanlarda yansımaları çok sınırlıdır.

- *Geleneksel konut mimarisi evrensel söylemin bir ürünüdür ve sürekliliğin diline sahiptir. Bu özelliği ile her dönem beğeni toplaması gerekmektedir.*

Saha çalışmasında sadece sosyallik kriteri için ikinci sırada yer alan Anadolu Evleri genel sonuçlarda 4,3 (iyi) puan alarak yedi proje arasında birinci olarak değerlendirilmiştir. Tüm gelir gruplarının yaklaşık eşit puanlarla hemfikir olduğu bu sonuç geleneksel dokunun mimari başarısını ortaya koymaktadır.

Kent surlarının oluşmaya başlayıp ilk kamusal alanların ortaya çıkışından bu yana kentlerde yarı özel ve yarı kamusal alanlar ile konutlarda avlu tipolojisi başladığı bilinir. Megaronlar bu kullanımın ilk örnekleri olup antik çağa ait prostas ve pastas ilk avlu konuttur. Ortaçağda yaygınlaşan domus bu gelişimin takipçisi olup günümüzde tasarlanan atrium konutlar avlu konutun çağdaş yorumları olarak düşünülmektedir. Zeugma kazılarında bulunan Dynasisos Konutu' da avlu konuta örnek bir antik yapıdır. Bu bağlamda, 19. yüzyıl yapısı olduğu tahmin edilen Anadolu Evleri avlu tipolojisi ile sürekliliğin dilini taşıyan evrensel bir söyleme sahiptir.

- *Geleceğin konutu esnek ve işlevsel, sade bir estetiğe sahip, sürdürülebilir ve ekonomik olmalı, kent bütünü düşünülerek tasarlanmalıdır.*

Saha araştırması sonucu sağlam, kullanışlı, kentsel tasarımı yapılmış, yenilikçi, ekonomik, estetik ve sürdürülebilir konutlara gelecekte talebin artacağı tespit edilmiştir. Söz konusu özelliklerden her birisi 4,0 (iyi) üzerinde puanlanarak öne çıkmıştır.

Avcı toplayıcı topluluklardan tarım toplumuna geçişte ve tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte olduğu gibi konut mimarisi alanında yaşanan gelişmeler günümüz sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişte yaşanmak durumundadır. Bilgi toplumunun konutu sürdürülebilir, esnek ve işlevsel, sade bir estetiğe sahip, ekonomik ve kentsel tasarımı sağlanmış olmalıdır. Farklı ve kapsamlı ihtiyaçları ile çoğulcu ve tek elden yaklaşımlar yerine liberal ve çok başlı yürütülmesi gereken

tasarım ve inşaa süreci, devlet eliyle toplu konut üretiminin oldukça uzağındadır. Kamu kurum ve kuruluşlarının bu aşamada üstleneceğı görev bina inşaa etmekten çok süreç içerisinde sistemi düzenleyici kararlar almak ve engelleri ortadan kaldırmak olmalıdır. Sınırlı parseller üzerinden sürdürülen mimarlık faaliyetleri Evidea örneğinde olduğu gibi ada mantığı ile çeşitlenmeli, Borneo Sporenburg örneğinde olduğu gibi alt gelir grubuna sağlanacak 50-60 m²'lik arsalar ve kentsel tasarım planları ile sosyal çözümlerin önü açılmalıdır.

TRC1 Bölgesi tarihi, teorik ve ampirik konut değerlendirmesi raporu ile geçmişten günümüze kadar konut mimarisinin serüveni ve teorik arkaplanı, sahada yapılan algı ve talebe yönelik detaylı çalışmalar ile genel bir "TRC1 Konut" resmi hazırlanmıştır. Bu resme bakarak geçmiş ve günümüzü görmek mümkün olduğu gibi geleceğı de çıkarımsamak olasıdır. Ulusal kalkınma planının da uzun dönem hedeflerinden birisi olan "yozlaşan, köyleşen kentlerimize hak ettikleri kişilikleri kazandırmak, kırsal yörede yaşam şartlarını uygar dünya seviyesine çıkarmak" amacına katkı sunması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

1. SOMMER Robert, Personal Space: The Behavioral Basis of Design, Englewood Cliffs NJ, 1969
2. HUGO Victor, Notre Dame'in Kamburu, Antik Yayınları, 2010
3. MASLOW Abraham, Toward a Psychology of Being, Wiley, 1998
4. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, www.ihd.org.tr
5. HASOL Doğan, Mimarlığı Tanımlamak, Yapı Dergisi 316. Sayı, 2008
6. RYKWERT Joseph, The Necessity of Artifice: Ideas in Architecture, Rizzoli, 1982
7. FREUD Sigmund, Totem ve Tabu, Alter Yayıncılık, 2008
8. FRANKIN B.J., Discourses of Design: Perspectives on the Meaning of Housing Quality and 'Good' Housing Design, Housing, Theory and Society, Candiff University, 2001
9. RAPAPORT Amos, House Form and Culture, Prentice Hall, 1969
10. DURU Refik, Konya Ovası, Çukurova ve Burdur Bölgelerinin Neolitik, Erken ve Geç Kalkolitik Dönem Yerleşmeleri, Anadolu'da Tarihöncesi Çağlardan Tunç Çağı Sonuna Kadar Konut ve Yerleşme, yay.haz. ACAR Erhan, 1996
11. ESİN Ufuk, MÖ 6. Binyıldan 3. Binyıl Sonuna Kadar Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Habitat, Anadolu'da Tarihöncesi Çağlardan Tunç Çağı Sonuna Kadar Konut ve Yerleşme, yay.haz. ACAR Erhan, 1996
12. BİLGİ Önder, Karadeniz Bölgesi Kıyı Kesiminde İlk Tunç Çağı Mimarisi, Anadolu'da Tarihöncesi Çağlardan Tunç Çağı Sonuna Kadar Konut ve Yerleşme, yay.haz. ACAR Erhan, 1996
13. TANYELİ Uğur, Anadolu'da Bizans, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemlerinde Yerleşim ve Barınma Düzeni, 1996

14. BAŞGELEN Nezih, Bir Zamanlar Gaziantep, Kentbank, 1999
15. ALTINSAY B., Behramkale'nin Dokusal Değişiminde Korumacılık Etkinliği, ODTÜ, 1986
16. SAKAOĞLU N., 18. Yüzyılda İstanbul Evleri ve Sorunları, Tarih ve Toplum Dergisi 70. Sayı, 1989
17. GIDDENS Antony, The Consequences of Modernity, Cambridge, 1990
18. ROTH L.M., Mimarlığın Öyküsü, Kabalcı Yayınları, 2000
19. LOOS Adolf, Ornament and Crime, Innsbruck, 1908
20. LE CORBUSIER, Toward an Architecture, Getty Research Institute, 2007
21. BİLGİN İhsan, Anadolu'da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme, Tarih Vakfı Yayınları, 1996
22. CENGİZKAN Ali, Türkiye'de Fabrika Ve İşçi Konutları: İstanbul Silahtarağa Elektrik Santrali, ODTÜ, 2004
23. TEKELİ İlhan, Her Geçen Gün Geleceği Yeniden Yaratıyor ve Kavırıyoruz, XXI Mimarlık Kültürü Dergisi, 2001
24. T.C. 4966 Sayılı Toplu Konut Kanunu, www.toki.gov.tr
25. Anadolu'da Konut ve TOKİ Mimarlığı, www.bursamimar.org.tr
26. HARVEY David, The Enigma of Capital and the Crises of Capitalism, Enigma, 2010
27. THORNS D.C., Kentlerin Dönüşümü, Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam, CSA Global Yayın Ajansı, 2004
28. ÜNAL Gül Karsligil, Antep Evi, Günlük Yaşamın Özel Alanı, Gaziantep Dört yanı Dağlar Bağlar, Yapı Kredi Yayınları, 2007
29. BEBEKOĞLU Sıdıka & TEKTUNA Mehmet, Kilis Kültür Envanteri, Kilis Valiliği, 2008

30. BACON E., Design of Cities, Thames and Hudson, 1982
31. TABANLIOĞLU Murat, Loft Bahçe Levent, www.arkitera.com
32. JUNG Carl Gustave, The Undiscovered Self, Bollingen Foundation, 1990
33. SENNETH Richard, The Fall of Public Man, Norton & Company, 1992
34. TANPINAR Ahmet Hamdi, Beş Şehir, Yapı Kredi Yayınları, 2002
35. FRAMPTON Kenneth, Towards a Critical Regionalism, Six Points for an Architecture of Resistance, New Press, 1983
36. ŞEN N., Konut Teknolojilerinde Endüstrileşme, DEÜ Mimarlık Fakültesi, 1990
37. CORN J. & HERRIGAN B., Yesterday's Tomorrows: past visions of American Future, John Hopkins, 1984
38. FORTY A., Words and Buildings: a vocabulary of modern architecture, Thames and Hudson, 2000
39. KUBAN B., Fossil Yakıtlar ve Kent, Mimar-ist Dergisi 6. Sayı, 2002
40. BARTONE C., Environmental Challenge in Third World Cities, Journal of the American Planning Association, 1991
41. AK Nükhet, Geleceğin Konutu Tasarımında Ortaya Çıkan Kavramların Belirlenmesi, İTÜ, 2006
42. ARSAN Zeynep Durmuş, Türkiye'de Sürdürülebilir Mimari, Mimarlık Dergisi 340. Sayı, 2010
43. LYNCH Kevin, The Image of The City, The MIT Press, 1960
44. ARSLAN İbrahim, Konut Ekonomisi, Sakarya Yayıncılık, 2007
45. CARMONA M., Housing Design Quality: Through Policy, Guidance and Review, Spon Pres, 2001
46. İMAMOĞLU O. & İMAMOĞLU V., İnsan Evi ve Çevresi: Ankara'da Bir Toplu-

konut Araştması, Konut Araştırmaları Dizisi: 15, TOKİ, 1996

47. O'BRIEN A. & INGLIS S. & HERBERT T. & REYNOLDS A., Final Report: Linkages Between Housing and Support, What is important from the perspective of people living with a mental illness, Ahuri, 2002
48. GÖKÇE B., Toplumsal bilimlerde araştırma, Savaş Yayınları, 1988
49. YILDIRIM A. & ŞİMŞEK H., Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, 2005
50. ÖZÇELİK D. A., Araştırma teknikleri düzenleme ve analiz, ÜSYM Yayınları, 1981
51. YAZICIOĞLU Y. & ERDOĞAN S., Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri, Detay Yayıncılık, 2004